

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÖMER SEYFETTİN'İN HİKÂYELERİNDE KELİME GRUPLARI

YAHYA YÜCE

Ağustos – 2007

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ÖMER SEYFETTİN'İN HİKÂYELERİNDE KELİME GRUPLARI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Yahya YÜCE

Danışman
Yrd. Doç. Dr. İ. Gülsel Sev MİDİLLİ

Bolu - 2007

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Yahya YÜCE'ye ait "Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Kelime Grupları" adlı tez,
jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak
kabul edilmiştir. 01/10/2007

Üye (Tez Danışmanı)

: Yrd. Doç. Dr. Gülsel SEV MİDİLLİ

Üye

: Yrd. Doç. Dr. Yavuz KARTALLIOĞLU

Üye

: Yrd. Doç. Dr. M. Sani ADIGÜZEL

Prof. Dr. Uğur ESER
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yahya YÜCE
Master's Thesis
Turkish Language and Literature Teaching Department
Supervisor: Ass. Prof. Dr. İ. Gülsel Sev MİDİLLİ
August 2007, 166 pages

ABSTRACT

Ömer Seyfettin who is known the greatest representative of the episode short story writing in our literature, produced more than 150 stories and produced poetry, novel, theatrical play, article in his 36 yearly life, is a very productive writer. The Works which was written by Ömer Seyfettin, especially his stories, let taste literary enjoyment abundantly to his readers; furthermore the works are worth studying as a language material.

The language and the style are thought as a bilateral and they are necessary, they don't become separated from each other and so the style of language that's to say, the sentences, the word groups and the words etc. are considerably effective in the style and in the prettiness of expressing.

We also, in our study, we studied the word groups in Ömer Seyfettin's four stories book which is given their names in the introduction part, firstly, after we mentioned in our researchers² thoughts about each one word group, we evaluated them in accordance with their structure and their usage in the other word groups. We used sample sentences from the stories for the word groups which we talked about.

In the final part of our study, we gave statistics information for the word groups which are the basis to our study.

Key Words: Ömer Seyfettin, story, word group

Yahya YÜCE
Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. İ. Gülsel SEV MİDİLLİ
Ağustos 2007, 166 sayfa

ÖZET

Edebiyatımızda olay hikâyeciliğinin en büyük temsilcisi olarak bilinen Ömer SEYFETTİN, otuz altı yıllık ömrüne başta yüz elliden fazla hikâyeye olmak üzere şiir, roman, piyes, makale gibi pek çok türde eser sığdırmış, çok üretken bir sanatçımızdır. Onun yazmış olduğu eserler, özellikle de hikâyeleri, okuyucularına edebî hazzı fazlasıyla tattırmalarının yanında dil malzemesi yönünden de tetkike değerlidir.

Dil ve üslûp, birbirinden ayrı düşünülmemesi gereken bir ikili olduğuna göre dil malzemesinin yani cümlelerin, kelime gruplarının, kelimelerin vb.nin üslûba, anlatım güzelliğine etkisi büyüktür.

Bundan hareketle bu çalışmada, Ömer SEYFETTİN'in *Giriş* bölümünde isimleri verilen dört hikâyeye kitabındaki kelime grupları incelendi. Öncelikle her bir kelime grubu ile ilgili olarak araştırmacıların görüşlerine yer verildikten sonra bunlar, yapısına ve diğer kelime grupları içindeki kullanımlarına göre değerlendirildi. Söz konusu kelime grupları için hikâyelerden örnek cümleler verildi.

Çalışmanın *Sonuç* kısmında ise inceleye esas olan kelime grupları ile ilgili istatistikî bilgiler verildi.

Anahtar Kelimeler: Ömer Seyfettin, hikâyeye, kelime grubu.

TEŞEKKÜR

Yaklaşık bir yıl süren çalışmam sırasındaki rehberliği, anlayışı, özverisi ve hiçbir zaman esirgemediği yardımlarından dolayı, zevkli bir çalışmanın sürdürülmesini sağlayan ve beni hep yüreklendiren danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. İ. Gülsel SEV MİDİLLİ'ye şükranlarımı sunarım. Kaynak temininde yardımcı olan, değerli yorumlarıyla fikir veren hocalarım Yrd. Doç. Dr. Erol ÖZTÜRK'e, Yrd. Doç. Dr. Yavuz KARTALLIOĞLU'na ve Yrd. Doç. Dr. Bilge KAYA'ya da teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca, “Abstract” bölümünde yardımcı olan İngilizce Öğretmeni Seyit Ali ÖZTÜRK'e, makale temininde yardımları olan arkadaşım Ferhat TAMKOÇ'a ve çalışmam süresince bana hep destek olan aileme çok teşekkür ederim.

ÖN SÖZ

Kelime grupları, şüphesiz ki Türk dilinde cümleden sonraki en önemli anlatımlardır. Kelime grubu incelemeleri, dildeki anlatım gücünü, ifade zenginliğini ortaya koyma bakımından çok önemli ve gerekli çalışmalardır.

Kelime gruplarıyla ilgili olarak dil bilgisi ve söz dizimi kitaplarının yanı sıra Halil AÇIKGÖZ ve Muhammet YELTEN'in "Kelime Grupları" adıyla çıkardıkları eser mevcuttur. Konuyla ilgili doktora ve yüksek lisans çalışmalarında da kelime gruplarının manzum ve mensur eserler üzerinde incelemesi, Türkiye Türkçesi ile farklı bir şivedeki kelime gruplarının karşılaştırması veya Türkçenin belli bir dönemi üzerinde kelime grubu araştırmaları yapılmıştır.

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışma, Ömer SEYFETTİN'in dört hikâye kitabında yer alan hikâyelerdeki kelime gruplarının incelenmesiyle sınırlandırıldı. Çalışmaya hikâyelerde geçen kelime gruplarının fişlenmesiyle başlandı. Fişleme çalışmasında, taranan eserlerden örnekler seçilirken kelime grubunun geçtiği cümlenin tamamının alınmasına dikkat edildi. Seçilen örnek cümlenin alındığı hikâye kitabı ve sayfası mutlaka verildi.

Fişleme çalışmasından sonra kelime grupları kendi içinde birtakım kategorilere ayrılarak örnek cümleler tasnif edildi. Çeşitli başlıklar altında cümleler, sayfa numarası küçük olandan büyük olana doğru sıralanarak gösterildi. Kelime grupları, yapısı bakımından ve diğer kelime grupları içindeki yerine göre olmak üzere iki bölümde değerlendirildi.

Çalışmada, her bir kelime grubu incelemesinin ardından söz konusu grubun istatistikî bilgileri çizelgeyle gösterildi.

İncelenen hikâyelerde geçen bütün kelime grupları alınmayıp en güzel örneklerin seçilmesine çalışıldı.

Hazırlanan bu çalışmanın, Türk dili araştırmalarında, özellikle söz dizimi çalışmalarında; ayrıca ortaöğretim ve yükseköğretimdeki dil bilgisi derslerinde faydalı olacağı inancındayız.

Yahya YÜCE
2007-BOLU

KISALTMALAR**TARANAN ESERLERİN KISALTMALARI**

YÖ	Yüksek Ökçeler
EK	Eski Kahramanlar
GM	Gizli Mâbed
BL	Beyaz Lâle

DİĞER KISALTMALAR

C	Cilt
S	Sayı
Nu.	Numara
s.	Sayfa
age.	Adı geçen eser
agm.	Adı geçen makale

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT.....	iii
ÖZET.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖN SÖZ	vi
KISALTMALAR	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
GİRİŞ.....	1
İNCELEME.....	16
İSİM TAMLAMASI.....	17
1. YAPISI BAKIMINDAN İSİM TAMLAMASI.....	19
1.1. Unsurları Tek Kelime Olan İsim Tamlamaları.....	19
1.1.1. Unsurları Tek Kelime Olan Belirtili İsim Tamlaması.....	19
1.1.2. Unsurları Tek Kelime Olan Belirtisiz İsim Tamlaması.....	20
1.1.3. Yöresel Söyleyişle Kurulan Belirtili İsim Tamlaması.....	22
1.1.4. Yöresel Söyleyişle Kurulan Belirtisiz İsim Tamlaması	22
1.2. Unsurlarından Biri veya Her İkisi Zamir Olan İsim Tamlamaları.....	23
1.2.1. Tamlayanı Zamir Olan Belirtili İsim Tamlaması	23
1.2.2. Tamlananı Zamir Olan Belirtili İsim Tamlaması	23
1.2.3. Her İki Unsuru Zamir Olan Belirtili İsim Tamlaması.....	24
1.3. Unsurlarından Biri Fiilimsi Olan İsim Tamlamaları.....	24
1.3.1. Tamlayanı İsim-fiil Olan Belirtisiz İsim Tamlaması	24
1.3.2. Tamlananı İsim-fiil Olan Belirtili İsim Tamlaması	24

1.3.3. Tamlayanı Sıfat-fiil Olan Belirtili İsim Tamlaması.....	24
1.3.4. Tamlananı Sıfat-fiil Olan Belirtili İsim Tamlaması	25
1.4. Tamlayanı Cümle Olan İsim Tamlamaları.....	25
1.4.1. Tamlayanı Cümle Olan Belirtisiz İsim Tamlaması	25
1.5. Birden Fazla Unsuru Bulunan İsim Tamlamaları.....	26
1.5.1. Birden Fazla Tamlayanı Bulunan Belirtili İsim Tamlaması	26
1.5.2. Birden Fazla Tamlayanı Bulunan Belirtisiz İsim Tamlaması	27
1.5.3. Birden Fazla Tamlananı Bulunan Belirtili İsim Tamlaması	27
1.5.4. Birden Fazla Tamlayan ve Tamlananı Bulunan Belirtili İsim Tamlaması.....	28
1.6. En Az Bir Unsuru İsim Tamlaması Olan İsim Tamlamaları.....	28
1.6.1. Tamlayanı Belirtili İsim Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlaması	29
1.6.2. Tamlayanı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması	29
1.6.3. Tamlayanı Belirtili İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması	30
1.6.4. Tamlananı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması	30
1.6.5. Tamlayanı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlaması	30
1.7. Unsurlarından Biri ya da Her İkisi Kelime Grubu Olan İsim Tamlamaları....	31
1.7.1. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması	31
1.7.2. Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması	32
1.7.3. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlaması	33
1.7.4. Her İki Unsuru da Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması	33
1.7.5. Tamlayanı İsim-fiil Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlaması	35
1.7.6. Tamlayanı İsim-fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması	35
1.7.7. Tamlananı İsim-fiil Grubu olan Belirtili İsim Tamlaması	35
1.7.8. Tamlayanı Sıfat-fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması	36

1.7.9. Tamlananı Sıfat-fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması	36
1.7.10. Tamlayanı Bağlama Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlaması	36
1.7.11. Tamlananı Bağlama Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması	36
1.8. Unsurları Arasına Bir veya Birden Fazla Kelime ya da Kelime Grubu Girmiş İsim Tamlamaları.....	37
1.8.1. Tamlayan ve Tamlanan Arasına Edat Grubu Girmiş Belirtili İsim Tamlaması	37
1.8.2. Tamlayan ve Tamlanan Arasına Kelime veya Kelimeler Girmiş Belirtili İsim Tamlaması	37
1.9. FARKLI YAPIDAKİ İSİM TAMLAMASI.....	37
1.9.1. Tamlayanın Uzaklaşma Hâli Eki Aldığı İsim Tamlaması.....	38
2. İSİM TAMLAMASININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ.....	39
2.1. Belirtisiz İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamasının Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	39
2.2. Belirtili İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamasının Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	39
2.3. Belirtisiz İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamasının İsim Unsuru Olarak Kullanılması	40
2.4. Belirtisiz İsim Tamlamasının Birden Fazla Sıfatı Bulunan Sıfat Tamlamasının İsim Unsuru Olarak Kullanılması	41
2.5. Belirtili İsim Tamlamasının Zarf-fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	41
1. Çizelge: Çalışmamızda örnek olarak verilen isim tamlamalarının dağılımı.....	42
SIFAT TAMLAMASI.....	43

1. YAPI BAKIMINDAN SIFAT TAMLAMASI.....	45
1.1. Sıfat Unsuru Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları.....	45
1.1.1. Belirtme Sıfatlarıyla Yapılan Sıfat Tamlaması.....	45
1.1.2. Bir Niteleme Sıfatı ve Bir İsimden Oluşan Sıfat Tamlaması	46
1.2. Birden Fazla Sıfatla Kurulan Sıfat Tamlaması	47
1.3. Sıfat Unsuru İyelik, Uzaklaşma Hâli veya Aitlik Ekini Almış Kelime ya da Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları.....	50
1.3.1. Sıfat Unsuru İyelik Eki Almış İsim Olan Sıfat Tamlaması	50
1.3.2. Sıfat Unsurunun “+DAn” Uzaklaşma Hâli Ekiyle Yapıldığı Sıfat Tamlaması	50
1.3.3. Sıfatı “+ki” Aitlik Ekini Almış Olan Sıfat Tamlaması	50
1.4. Sıfat Unsuru Zarfla Derecelendirilmiş Olan Sıfat Tamlaması	52
1.5. Unsurlarından En Az Biri Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları.....	52
1.5.1. Sıfat Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması.....	52
1.5.2. Sıfat Unsuru Sıfat-fiil Grubu Olan Sıfat Tamlaması	53
1.5.3. Sıfat Unsuru “+İlk” Eki Almış Bir Başka Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması	54
1.5.4. Sıfat Unsuru “+İl” Eki Almış Bir Başka Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması	54
1.5.5. Belirtme Sıfatının Niteleme Sıfatıyla Kurulan Sıfat Tamlamasının Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	55
1.5.6. Niteleme Sıfatının, Belirtme Sıfatıyla Kurulan Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	56
2. SIFAT TAMLAMASININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ.....	57

2.1. Sıfat Tamlamasının Belirtili İsim Tamlamasının Tamlayanı Olarak Kullanılması	57
2.2. Sıfat Tamlamasının Belirtisiz İsim Tamlamasının Tamlayanı Olarak Kullanılması	58
2.3. Sıfat Tamlamasının Belirtili İsim Tamlamasının Tamlananı Olarak Kullanılması	58
2.4. Sıfat Tamlamasının Belirtili İsim Tamlamasının Her İki Unsuru Olarak Kullanılması	58
2.5. Sıfat Tamlamasının Bir Başka Sıfat Tamlamasının İsim Unsuru Olarak Kullanılması	59
2.6. Sıfat Tamlamasının Edat Grubunun İsim Unsuru Olarak Kullanılması	59
2.7. Sıfat Tamlamasının Zarf-fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	60
2.8. Sıfat Tamlamasının Zarf-fiil Grubunun Nesnesi Olarak Kullanılması	60
2. Çizelge: Çalışmamızda örnek olarak verilen sıfat tamlamalarının dağılımı	61
SIFAT-FİİL GRUBU	62
1. YAPI BAKIMINDAN SIFAT-FİİL GRUBU	63
1.1. “-An” Ekiyle Yapılan Sıfat-fiil Grubu	63
1.2. “-AcAk” Ekiyle Yapılan Sıfat-fiil Grubu	64
1.3. “-mAz” Ekiyle Yapılan Sıfat-fiil Grubu	65
1.4. “-r/-Ar” Ekiyle Yapılan Sıfat-fiil Grubu	66
1.5. “-DİK” Ekiyle Yapılan Sıfat-fiil Grubu	66
1.6. “-mİş” Ekiyle Yapılan Sıfat-fiil Grubu	67
2. SIFAT-FİİL GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ	68
2.1. Sıfat-fiil Grubunun Sıfat Tamlamasının Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	68

2.2. Sıfat-fiil Grubunun Belirtili İsim Tamlamasının Tamlayanı Olarak Kullanılması	70
2.3. Sıfat-fiil Grubunun Edat Grubunun İsim Unsuru Olarak Kullanılması	70
3. Çizelge: Çalışmamızda örnek olarak verilen sıfat-fiil gruplarının dağılımı.....	71
ZARF-FİİL GRUBU.....	72
YAPI BAKIMINDAN ZARF-FİİL GRUBU.....	73
1. “-ArAk” Ekiyle Yapılan Zarf-fiil Grubu	73
2. “-IncA” Ekiyle Yapılan Zarf-fiil Grubu	74
3. “-Ip” Ekiyle Yapılan Zarf-fiil Grubu	75
4. “-mAdAn” Ekiyle Yapılan Zarf-fiil Grubu	77
5. “-DIkçA” Ekiyle Yapılan Zarf-fiil Grubu	78
6. “-ken” Ekiyle Yapılan Zarf-fiil Grubu	79
7. “-AlI” Ekiyle Yapılan Zarf-fiil Grubu	80
8. “-r ... -mAz” Kalıbıyla Yapılan Zarf-fiil Grubu	81
9. “-DI mI” Kalıbıyla Yapılan Zarf fiil Grubu	81
10. “-DI...-AlI” Kalıbıyla Yapılan Zarf-fiil Grubu	82
4. Çizelge: Çalışmamızda Örnek Olarak Verilen Zarf-fiil Gruplarının Dağılımı.....	83
İSİM-FİİL GRUBU.....	84
1. YAPI BAKIMINDAN İSİM-FİİL GRUBU.....	85
1.1. “-mAk” Ekiyle Yapılan İsim-fiil Grubu	85
1.2. “-mA” Ekiyle Yapılan İsim-fiil Grubu	86
1.3. “-Iş” Ekiyle Yapılan İsim fiil Grubu	87
2. İSİM-FİİL GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ.....	88

2.1. İsim-fiil Grubunun Belirtisiz İsim Tamlamasının Tamlayanı Olarak Kullanılması	88
2.2. İsim-fiil Grubunun Belirtili İsim Tamlamasının Tamlananı Olarak Kullanılması	88
2.3. İsim-fiil Grubunun Edat Grubunun İsim Unsuru Olarak Kullanılması	88
5. Çizelge: Çalışmamızda örnek olarak verilen isim-fiil gruplarının dağılımı.....	89
TEKRAR GRUBU.....	90
1. YAPI BAKIMINDAN TEKRAR GRUBU.....	91
1.1. Kelimenin Aynen Tekrarıyla Yapılan Tekrar Grubu	91
1.2. Yakın Anlamli Kelimelerin Yan Yana Getirilmesiyle Yapılan Tekrar Grubu	92
1.3. Zıt Anlamli Kelimelerin Yan Yana Getirilmesiyle Yapılan Tekrar Grubu	93
2. TEKRAR GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ.....	93
2.1. Tekrar Grubunun Sıfat Tamlamasının Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması.....	93
2.2. Tekrar Grubunun Sıfat-fiil Grubunun Zarfı Olarak Kullanılması.....	94
2.3. Tekrar Grubunun Zarf-fiil Grubunun Zarfı olarak kullanılması	94
6. Çizelge: Çalışmamızda Örnek Olarak Verilen Tekrar Gruplarının Dağılımı.....	95
EDAT GRUBU.....	96
1. YAPI BAKIMINDAN EDAT GRUBU.....	97
1.1. “başka” Edatıyla Yapılan Edat Grubu	97
1.2. “beri” Edatıyla Yapılan Edat Grubu	97
1.3. “dair” Edatıyla Yapılan Edat Grubu	98
1.4. “diye” Edatıyla Yapılan Edat Grubu	99
1.5. “doğru” Edatıyla Yapılan Edat Grubu	100
1.6. “evvel” Edatıyla Yapılan Edat Grubu	101

1.7. “gibi” Edatıyla Yapılan Edat Grubu	102
1.8. “için” Edatıyla Yapılan Edat Grubu	103
1.9. “kadar” Edatıyla Yapılan Edat Grubu	105
1.10. “karşı” Edatıyla Yapılan Edat Grubu	106
1.11. “rağmen” Edatıyla Yapılan Edat Grubu	106
1.12. “sonra” Edatıyla Yapılan Edat Grubu	107
1.13. “üzere” Edatıyla Yapılan Edat Grubu	108
1.14. “göre” Edatıyla Yapılan Edat Grubu	108
2. EDAT GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ.....	109
2.1. Edat Grubunun Sıfat Tamlamasının Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması.....	109
2.2. Edat Grubunun İsim-fiil Grubunun İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	109
7. Çizelge: Çalışmamızda örnek olarak verilen edat gruplarının dağılımı.....	110
BAĞLAMA GRUBU.....	111
1. YAPI BAKIMINDAN BAĞLAMA GRUBU.....	111
1.1. “ile” Bağlama Edatıyla Yapılan Bağlama Grubu.....	111
1.2. “ve” Bağlama Edatıyla Yapılan Bağlama Grubu	112
1.3. “... dA ...dA” Bağlama Edatıyla Yapılan Bağlama Grubu.....	113
1.4. “ya...ya” Bağlama Edatı ile Yapılan Bağlama Grubu.....	113
1.5. “hem...hem” Bağlama Edatıyla Yapılan Bağlama Grubu.....	113
1.6. “ne ... ne (dA)” Bağlama Edatıyla Yapılan Bağlama Grubu	113
2. BAĞLAMA GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ.....	114
2.1. Bağlama Grubunun Belirtili İsim Tamlamasının Tamlayanı Olarak Kullanılması	114

2.2. Bağlama Grubunun Belirtisiz İsim Tamlamasının Tamlayanı Olarak Kullanılması	114
8. Çizelge: Çalışmamızda örnek olarak verilen bağlama gruplarının dağılımı.....	115
UNVAN GRUBU	116
1. YAPI BAKIMINDAN UNVAN GRUBU.....	117
1.1. “Bey” Unvanıyla Yapılan Unvan Grubu	117
1.2. “Hanım” Unvanıyla Yapılan Unvan Grubu	118
1.3. “Efendi” Unvanıyla Yapılan Unvan Grubu	118
1.4. “Paşa” Unvanıyla Yapılan Unvan Grubu	119
1.5. “Ağa” Unvanıyla Yapılan Unvan Grubu	119
1.6. “Çelebi” Unvanıyla Yapılan Unvan Grubu	119
1.7. “Hoca” Unvanıyla Yapılan Unvan Grubu	120
1.8. “Molla” Unvanıyla Yapılan Unvan Grubu	120
1.9. “Gazi” Unvanıyla Yapılan Unvan Grubu	120
1.10. Akrabalık veya Meslek İsimleriyle Yapılan Unvan Grubu.....	120
2. UNVAN GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ.....	121
2.1. Unvan Grubunun Belirtili İsim Tamlamasının Tamlayanı Olarak Kullanılması	121
2.2. Unvan Grubunun Sıfat Tamlamasının İsim Unsuru Olarak Kullanılması	121
9. Çizelge: Çalışmamızda örnek olarak verilen unvan gruplarının dağılımı.....	122
BİRLEŞİK İSİM GRUBU	123
1. YAPI BAKIMINDAN BİRLEŞİK İSİM GRUBU.....	124
1.1. İki Şahıs İsmiyle Yapılan Birleşik İsim Grubu.....	124

1.2. Unvan veya Meslek Bildiren İsmi Başı Getirilmesiyle Yapılan Birleşik İsim Grubu.....	124
2. BİRLEŞİK İSMİN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ.....	125
2.1. Birleşik İsmi Belirtisiz İsim Tamlamasının Tamlayanı Olarak Kullanılması	125
2.2. Birleşik İsmi Belirtili İsim Tamlamasının Tamlayanı Olarak Kullanılması.....	126
2.3. Birleşik İsmi Sıfat Tamlamasının İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	126
2.4. Birleşik İsmi Bağlama Grubunun İsim Unsuru Olarak Kullanılması	126
10. Çizelge: Çalışmamızda örnek olarak verilen birleşik isim gruplarının dağılımı.....	127
ÜNLEM GRUBU	128
11. Çizelge: Çalışmamızda örnek olarak verilen ünlem gruplarının dağılımı.....	129
SAYI GRUBU.....	130
1. SAYI GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ.....	130
1.1. Sayı Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	130
1.2. Sayı Grubunun Sıfat-fiil Grubunda Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması ...	131
1.3. Sayı Grubunun Sıfat-fiil Grubunda Nesne Olarak Kullanılması.....	131
12. Çizelge: Çalışmamızda örnek olarak verilen sayı gruplarının dağılımı.....	132
BİRLEŞİK FİİL.....	133
1. Bir İsim Unsuru ile Bir Yardımcı Fiilden Oluşturulan Birleşik Fiiller.....	135
1.1. “ol-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiil.....	136
1.2. “et-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiil	137
1.3. “başla-” Yardımcı fiili ile Yapılan Birleşik Fiil.....	139
1.4. “kalk-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiil	139
1.5. “Sıfat-fiil + ol- Yardımcı Fiili” Biçiminde Oluşturulan Birleşik Fiil	140

1.6. “Sıfat-fiil + bulun- Yardımcı Fiili” Biçiminde Oluşturulan Birleşik Fiil.....	141
2. Bir Fiil Unsuru ile Bir Yardımcı Fiilden Oluşturulan Birleşik Fiiller.....	141
2.1. “bil-” Yardımcı Fiili ile Yapılan ve Olumlu Olan Birleşik Fiil.....	142
2.2. “bil-” Yardımcı ile Yapılan ve Olumsuz Olan Birleşik Fiil.....	143
2.3. “ver-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiil.....	144
2.4. “kal-” Yardımcı fiili ile Yapılan Birleşik Fiil.....	145
3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller	146
13. Çizelge: Çalışmamızda örnek olarak verilen birleşik fiillerin dağılımı.....	149
KISALTMA GRUPLARI.....	150
1. TÜR BAKIMINDAN KISALTMA GRUPLARI.....	150
1.1. İsnat Grubu	150
1.2. Yükleme Grubu	151
1.3. Yaklaşma Grubu	152
1.4. Bulunma Grubu	154
1.5. Uzaklaşma Grubu	154
1.6. Vasıta Grubu	155
1.7. Çeşitli Kelime Grupları ve Cümlelerden Kısalmış Kısaltma Grubu.....	155
1.7.1. “+DAn ...+A” Yapısındaki Kısaltma Grubu	156
1.7.2. “+I... +InA” Yapısındaki Kısaltma Grubu	156
2. KISALTMA GRUPLARININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ.....	157
2.1. İsnat Grubunun Sıfat Tamlamasının Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	157
2.2. Uzaklaşma Grubunun Sıfat Tamlamasının Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	157
2.3. Yükleme Grubunun Edat Grubunun İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	157

2.4. Yükleme Grubunun Zarf-fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	
.....	158
14. Çizelge: Çalışmamızda örnek olarak verilen kısaltma gruplarının dağılımı.....	159
SONUÇ.....	160
15. Çizelge: İncelememize esas olan kelime gruplarının genel dağılımı.....	161
KAYNAKÇA.....	162
ÖZ GEÇMİŞ.....	166

GİRİŞ

Dile ayrı bir tat veren; sözü geliştiren; anlatıma güç, güzellik ve ahenk katan; Vecihe HATİBOĞLU'nun ifadesiyle “yargısız anlatımlar”¹ olarak cümleden sonraki en önemli anlatımlar olan kelime grupları, dil bilgisi incelemelerinde önemli bir yere sahiptir.

Biz, isim tamlamalarından kısaltma gruplarına varıncaya kadar bu kelime gruplarını, Mehmet KAPLAN'ın ifadesiyle ““dar hacim’e bir dünyanın sıkıştırıldığı, kelime ve sembollerin telkin gücünün önemli bir yer tuttuğu, özel mânâda insanı konu edinen”² edebî türler olan hikâyelerin dilinden hareketle incelemeye gayret ettik.

Bu çalışmamızda, kelime grupları bakımından incelemek için edebiyatımızın şüphesiz en önemli hikâyecilerinden biri olan Ömer Seyfettin'in, Rafet Zaimler Yayınevi tarafından 1962-1972 yılları arasında basılmış olan dört hikâye kitabını (Yüksek Ökçeler, Eski Kahramanlar, Beyaz Lâle, Gizli Mâbet) seçtik. Yüksek Ökçeler, Ömer Seyfettin'in ilk yayımlanan ve çok okunan kitapları arasında yer alır. Yazarın çok sevilen destanî eserleri Eski Kahramanlar'da toplanmıştır. Beyaz Lâle, Ömer Seyfettin'in Yakorit Sınır Bölüğündeki ilhamlarıyla yazdığı, Bulgar Komitacılığını anlatan ³ hikâyesinin adıyla çıkan ve Balkanlardaki Türklerle ilgili hikâyeleri içeren eseridir. Yine yazarın ilk çıkan hikâyelerinden olan Gizli Mâbet'te yer yer mizah havası da sezilen, günlük hayattan alınma güzelim hikâyeler bulunur.

Bu kitaplarda yer alan hikâyeler şunlardır:

1- *Yüksek Ökçeler* (İstanbul: Rafet Zaimler Yayınevi, 1972, 166 s.): Yüksek Ökçeler, Nezle, Baharın Tesiri, Birdenbire, Yemin, Çirkinliğin Esrarı, Horoz, Dünyanın Nizamı, Velinimet, Kıskançlık, Yüz Akı, Kurbağa Duası, Hatiften Bir Sada, Muhteri, Düşünme Zamanı, Cesaret, Şefkate İman, Uçurumun Kenarında, Bir Hayır, Nasıl Kurtarmış

¹Vecihe Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, Ankara: DTCF Yay., 1982, s. 2.

² Mehmet Kaplan, *Hikâye Tahlilleri*, İstanbul: Dergâh Yay., 1994, s. 9.

³ Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı*, C: 3, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yay., 1994, s. 368.

2- *Eski Kahramanlar* (İstanbul: Rafet Zaimler Yayınevi, 1963, 190 s.): Ferman, Kütük, Vire, Teselli, Pembe İncili Kaftan, Başını Vermiyen Şehit, Kızılalma Neresi, Büyücü, Teke Tek, Topuz, Diyet, Forsa, Nâdan, Kaç Yerinden, Müjde, Çanakkaleden Sonra

3- *Beyaz Lâle* (İstanbul: Rafet Zaimler Yayınevi, 1962, 191 s.): Fon Sadriştaynın Karısı, Bit, Adam, Tos, Nişanlılar, Perili Köşk, Türkçe Reçete, Bir Kayışın Tesiri, Rüşvet, Beyâz Lâle, Fon Sadriştaynın Oğlu, Yalnız Efe

4- *Gizli Mâbet* (İstanbul: Rafet Zaimler Yayınevi, 1963, 191 s.): Gizli Mâbet, Miras, Namus, Acıklı Bir Hikâye, Kesik Bıyık, Üç Nasihat, Pireler, Tuğra, Yuf Borusu Seni Bekliyor, Memlekete Mektup, Niçin Zengin Olmamış, Gurultu, Pamuk İpliği, Tavuklar, Herkesin İçtiği Su, Koleksiyon, Bir Temiz Havlu Uğruna, Bir Taksim İki, Havyar, Beynamaz, Balkon

Kelime grupları için hikâyelerden örnek cümleler verilirken, kelimelerin orijinal yazımına sadık kalınmış, şu anki yazıma göre üzerlerinde bir değişiklik yapılmamıştır.

A. ÖMER SEYFETTİN'İN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ - SANATI, ESERLERİ

HAYATI:

Ömer Seyfettin, 1884 yılında Balıkesir / Gönen'de doğdu. Babası Binbaşı Ömer Şevki Bey, annesi Kaymakam Mehmet Bey'in kızı Fatma Hanım'dır. Çok küçük yaşlarda mahalle mektebine başladı. Babasının görevi dolayısıyla İnebolu ve Ayancık'ta kısa bir dönem geçiren Ömer Seyfettin, muhtemelen Ayancık'ta bir mektebe devam etti. Gönen ve Ayancık'ta geçirdiği mektep hayatı, And ve Falaka adlı hikâyelerinde anlatılır.

Ömer Seyfettin, Gönen'den, sekiz dokuz yaşlarındayken annesiyle ayrılıp İstanbul'a geldi ve Aksaray'da Mekteb-i Osmanîde okudu. 1893'te Eyüp'teki Baytar Rüştüyesine verildi. Rüştüyeden mezun olduktan sonra Edirne Askerî İdâdîsine devam eden Ömer Seyfettin'in edebî hayatı da burada başladı.

Türk edebiyatının bu yeni yüzü, İstanbul'daki Mekteb-i Harbiyeden piyade mülâzım-ı sâni (asteğmeni) rütbesiyle mezun olduktan sonra İzmir ve Kuşadası'nda görev yaptı. Selânik'te Yakorit bölüğündeki ve oraya yakın diğer yerlerdeki kumandanlığı esnasında Balkan kavimlerinin milliyetçilik ve istiklâl faaliyetlerini yakından izledi. Balkan Harbi sırasında Yanya'da Yunanlılara esir düştü. Ömer Seyfettin, esaretten kurtulduktan sonra İstanbul'a geldi ve Kabataş Sultânisi ile İstanbul Erkek Muallim Mektebinde edebiyat hocalığı yaptı. Yazı hayatına *Türk Sözü* dergisinin başyazarlığı ile devam eden yazar, Dârü'l-Fünûn Tedkîkât-ı Lisâniye Encümeni âzâsı da oldu ve yaklaşık yedi sekiz yıllık çok verimli bir hikâyecilik devresinden sonra şeker hastalığına yakalandı, 6 Mart 1920'de vefat etti.

Yaşar Nâbi NAYIR, Ömer Seyfettin'in yaşamından kesitleri kronolojik olarak şu şekilde verir⁴:

1884: 11 Mart'ta Gönen'de doğdu.

1892: Ailesiyle birlikte İstanbul'a taşındı. Aksaray'da Mekteb-i Osmani adlı özel okula girdi.

1893: Eyüp Sultan'daki Baytar Mektebi'nin yalnızca subay çocuklarının alındığı sınıf-ı mahsus (özel sınıf) bölümüne yazıldı.

1896: Baytar Mektebi'ni bitirdi.

1900: Edirne Askeri İdadisi'ni bitirdi.

İlk şiiri *Hiss-i Münce mid* (Donuk Duygu) *Mecmua-ı Edebiyye*'de çıktı.

1902: İlk öyküsü *İhtiyarın Tenezzühü Sabah Gazetesi*'nde yayımlandı.

1903: Mekteb-i Harbiye'deki öğrenimini tamamladı.

Piyade mülâzım-ı sanisi rütbesiyle orduya katıldı. Üçüncü Ordu'nun İzmir Redif taburunda ve Kuşadası'ndaki redif taburunda çalıştı.

1906: İzmir Zabitan ve Efrat Mektebi'nde (Jandarma Okulu) öğretmenlik yaptı.

1908: Merkezi Selânik'te bulunan Makedonya'daki Üçüncü orduda görev aldı.

⁴ Yaşar Nabi Nayır, *Ömer Seyfettin -Yaşamı, Sanatı, Yapıtları-* , İstanbul: Engin Yayıncılık, 1997, 7-8.

- Makedonya sınırındaki Yakorit köyündeki sınır bölüğüne komutanlık yaptı.

1909: 31 Mart Olayı'nı bastırmak üzere İstanbul'a gelen Hareket Ordusu subayları arasında yer aldı.

1911: Yaşamını yalnızca kalemiyle kazanmaya karar vererek ordudan ayrıldı ve Selânik'e yerleşti.

Ali Canip Yöntem ve Ziya Gökalp'le birlikte *Genç Kalemler* dergisini yeni biçimiyle çıkardı.

Milli Edebiyat Akımı'nın başlangıç bildirgesi sayılan "Yeni Lisan" adlı yazısını kaleme aldı.

1912: Balkan Savaşı çıkınca yeniden askere alındı.

Sırp ve Yunan cephelerinde savaştı.

Yanya savunmasında Yunanlılara esir düştü.

1913: Serbest bırakılarak İstanbul'a döndü. *Türk Sözü* dergisinin yazı işleri müdürü oldu.

1914: Ölümüne kadar sürdüreceği Kabataş Lisesi edebiyat ve felsefe öğretmenliği görevine başladı.

1917: Tetkikat-ı Lisaniye Encümeni (Dil İncelemeleri Kurumu) üyeliğine getirildi.

1920: 6 Mart'ta şeker hastalığından İstanbul'da öldü.

EDEBÎ KİŞİLİĞİ – SANATI:

Yirminci yüzyıl Türk hikâyeciliğinin önde gelen isimlerinden olan Ömer Seyfettin, edebiyat dünyasına, Edirne'de yazdığı ilk şiirleriyle girmiştir. *Mecmua-i Edebiyye*'nin 14 Şubat 1901 tarihli sayısında kaydedildiğine göre *Yâd*, basılmış ilk şiiri olarak bilinir. Ancak Fevziye Abdullah TANSEL, belli delillere dayanarak basılış tarihi itibarıyla en eski şiirinin "*İşte timsâl-i rûhum, işte benim*" dizesiyle başlayan *Hüsn-i Müncemid* olduğunu söyler.⁵ Tabîî, Ömer Seyfettin'in hikâye türünde büyük bir usta oluşu, elde ettiği şöhret, "makalelerini, mensur şiir ve

⁵ Fevziye Abdullah Tansel, "Ömer Seyfeddin'in Gözden Kaçan Şiirleri ve İğreti Bir Adı: F. Nezihi", *Türk Kültürü Araştırmaları*, 17-21, 1983, s. 261.

fıkralarını, şiirlerini gölgede bıraktığı için olsa gerek, bu nev’ideki eserleri üzerinde pek durulmamıştır.”⁶

1908’de Yakorit Bölüğüne atanıp Bulgaristan çetelerini takiple görevlendirildikten sonra dergi ve gazetelere hikâyeler göndermeye başlayan Ömer Seyfettin’in esas edebî faaliyeti 30 Ocak 1910’da Ali Canip’e yazdığı mektupla “Yeni Lisan” hareketini fiilen başlatması ve yazmış olduğu “Yeni Lisan” makalesinin *Genç Kalemler* dergisinin ikinci cildinin birinci sayısında⁷ neşredilmesidir. Bu makale, “muharririmizin hem dil ve edebiyat kültürünü hem de milliyetçi görüşlerini meydana koyması bakımından bilhassa mühimdir.”⁸ İmza yerinde büyük bir soru işareti bulunan, hakikatte Ömer Seyfettin tarafından yazılmış olan bu yazıda, eski edebiyatla Servetifünun ve Fecriâtî edebiyatlarına hücum edildikten sonra: “Bugünkülerin dünkülerini taklid etmekten vazgeçtikleri dakika hakikî fecir olacak, onların sayesinde yeni bir lisanla terennüm olunan millî bir edebiyat doğacaktır” denilmekte ve biraz sonra da “millî bir edebiyat vücûda getirmek için evvelâ millî lisan ister” cümlesi eklenmektedir.⁹ “Yeni Lisan” adlı makalesi Ömer Seyfettin’in tasnifçi zihniyetini açıkça ortaya koyar. Neye karşı olduğunu, neyi istediğini ve buna ulaşmak için yapılması gerekenleri bir program halinde gösterir. Kendisi gerçek bir sanatkâr olduğu için edebiyat ile dili birbirinden ayırmaz. “Bizi millî bir edebiyattan mahrum bırakan eski ve sunî lisan”ın terk edilme zamanı gelmiştir. Genç edebiyatçılardan yapma dilden uzak kalmalarını ister, zira ancak onlar sayesinde “millî bir edebiyat” doğacaktır.¹⁰

Ömer Seyfettin’in *Genç Kalemler*’de neşrettiği “Yeni Lisan” makalesinde esas hedefi millî bir lisan, millî bir edebiyat vücûda getirmektir.

Ömer Seyfettin’e göre “eski lisan”, “asla konuşulmayan, yalnız kendisiyle konuşanların zevkine, anlayışına bağlı olan bir şey”dir. Bu anlayışla Yeni Lisan’ın

⁶ Fevziye Abdullah Tansel, *agm.*, s. 259.

⁷ Âgâh Sırrı Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1949, s. 322.

⁸ Ömer Seyfeddin, *Seçme Hikâyeler I*, İstanbul: MEB Yay., 1997, s. III.

⁹ Levend, *age.*, s. 322.

¹⁰ İnci Enginün, “Ömer Seyfeddin’in Dil Konusundaki Görüşleri”, *Türk Dili*, C: XLVIII, S: 386, Şubat 1984, s. 67.

öncüsü, “Türkçeyi yeniden eski aralığına, doğallığına” döndürmenin yollarını araştırır.¹¹

Ömer Seyfettin, dili bozulan bir milletin tarih sahnesinden silineceğini “Türkçeye karşı Enderunca” adlı yazısında “...bir millet lisânını bozar, kaybederse, hattâ siyâsî hâkimiyeti bâkî kalsa bile tarihten silinir. Esirleri onu yutar.”¹² sözleriyle dile getirdikten sonra Türkçenin de hemen hemen kaybolmaya yüz tuttuğunu söylemiştir.

Dili millî birliğin temeli olarak gören Ömer Seyfettin “Yeni Lisan”da da dile getirdiği gibi tabîî bir lisanın teşekkülü için mücadele etmiştir: “*Millî ve tabîî bir lisan olmazsa, ilim, fen, edebiyat gene bugünkü gibi bir muammâ hâlinde kalacaktır. Asrımız terakki asrı, mücadele ve rekabet asrıdır.*”¹³

Dilde millîleşmenin somut programını sadeleştirmeci yaklaşıma dayandıran Ömer Seyfettin’e göre “Yeni Lisan”; ne “eski lisan”, ne de “tasfiyeciler”in lisanıydı. Bu itibarla başta “ilmî, fennî, edebî ıstılahlar” olmak üzere Türkçeye bir ihtiyaç sonucu olarak girmiş Arapça – Farsça sözcükler “şimdilik” kaydıyla muhafaza edilmeliydi. Aynı kural, konuşma diline yerleşmiş sözcükler için de geçerliydi. Çünkü bütün bu kavramlar “imlâlarını muhafaza etmekle beraber ‘Türk’ olmuşlardı.” Tartışmasız tasfiye edilmesi gereken unsurlar, “kaideler”e dayalı unsurlardı.¹⁴

Nermin PEKİN, “Ömer Seyfeddin ve Türkçe’nin Sâdeleşmesi” başlıklı makalesinde “Ömer Seyfeddin’in giriştiği dil mücadelesinde tasfiyecilik yolu değil sâdeleştirme yolu müdâfaa edilmiştir.” sözüyle bu sadeleştirmeci yaklaşımı dile getirmiştir.¹⁵

İsmayıl Hakkı BALTACIOĞLU, Ömer Seyfettin’in dil işinde oynadığı en büyük rolü, “Türk sentaksının hürlüğüne, özgürlüğüne yaptığı hizmet” olarak görmüştür.¹⁶

¹¹ **Konur Ertop**, “Ömer Seyfettin, çağının gerçeklerini halkımıza ve öz kaynaklarımıza dayanan anlatımla verdi”, *Milliyet Sanat Dergisi*, S: 320, Nisan 1979, s. 9.

¹² “Türkçeye karşı Enderunca”, *Türk Sözü*, Nu. 4, 1 Mayıs 1330 / 14 Mayıs 1914, s. 25-27.

¹³ “Yeni Lisan”, *Genç Kalemler*, C: II, Nu. 1, 11 Nisan 1327, s. 1-3.

¹⁴ **Hüseyin Sadoğlu**, *Türkiye’de Ulusçuluk ve Dil Politikaları*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., 2003, s. 149.

¹⁵ **Nermin Pekin**, “Ömer Seyfeddin ve Türkçe’nin Sâdeleşmesi”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, C: 2, S: 1, 1973, s. 55.

¹⁶ **İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu**, “Ömer Seyfettin”, *Türk Dili*, C: 1, S: 7, Nisan 1952, s. 404.

Türker ACAROĞLU'nun “dil değişikliği işinin ilk hâdimlerinden” diye bahsettiği ve “yalnız nazariyeyle yetinmemiş, bunun ameliyesini de yaparak dâvasını ispatlamış bir kahraman” olarak nitelendirdiği¹⁷ Ömer Seyfettin, sade Türkçesiyle küçük hikâye tarzına büyük rağbet kazandırmış, bu hikâyeleri hemen her sınıf halka sevdirmiştir.¹⁸ O, “halkın diliyle halka seslenen millî bir edebiyat”¹⁹ peşindeydi.

Ali Canip'e yazdığı bir mektupta: “...*Ben edebiyatta yalnız sanata kail olamam. Yalnız sanata kail olsam edebiyatı çok küçük görmüş olacağım. Halbuki o, benim nazarımda o kadar büyüktür ki...*”²⁰ sözleriyle edebiyatta amacının yalnızca sanat yapmak olmadığını vurgulayan Ömer Seyfettin, hikâyelerinin büyük bir bölümünde Müslüman Türk'ün mücadelesini, kahramanlığını, imanını, ahlâkî değerlerini işlemiş, çocukluk hatıralarını yansıtmıştır.

Hikâyelerinde gençlere millî şuuru aşılama arzusu görülür. “Hikâyelerini kaleme alırken gençliği hedef almıştır. Çünkü gençliğin gelecekte bu vatanın bekçileri olacağını çok iyi biliyordu.”²¹

Ömer Seyfettin, hikâyelerinde durumlara, psikolojik tahlillere değil “olay”a önem vermiş, hikâyelerini Guy de Maupassant biçimiyle yazmıştır. Zeki GÜREL, Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde Maupassant tarzına ait olarak şu özellikleri tespit etmiştir²²:

- “- Yapmacığa kaçmaz.
- İnsanları, yaşadığı hayatı hiç zorlamadan ve fakat çok kesin bir biçimde hikayelerine aksettirmiştir.
- Sade, açık ve sağlam bir üslup kullanmıştır.
- Konuya önem verir.
- Hikayelerinde gerçekçidir.
- Hikayelerinde terdit sanatı dikkati çeker.”

Ömer Seyfettin'in, hikâyelerinin konularını aldığı kaynakları, Ahmet KABAKLI şu şekilde tasnif etmiştir²³:

¹⁷ Türker Acaroğlu, “Ömer Seyfeddin”, *Ülkü*, 3. Seri, S: 18, 1948, s. 11.

¹⁸ Seyfeddin, *age.*, s. V.

¹⁹ Kabaklı, *age.*, s. 366.

²⁰ Ali Canip Yöntem, *Ömer Seyfettin*, İstanbul, 1947, s. 12.

²¹ H. Fethi Gözler, “Ömer Seyfettin ve Gençlik”, *Millî Kültür*, C: 6, S: 48, 1985, 46.

²² Zeki Gürel, *Ömer Seyfettin*, Ankara: Alternatif Yay., 2002, s. 10-11.

²³ Kabaklı, *age.*, s. 367-369.

- “a) Çocukluğundan aldığı hikâyeler... (And, Falaka, Kaşağı gibi)
- b) Yakorit Sınır Bölüğü’nün ilhamları ile yazdığı hikâyeler (Bomba, Beyaz Lâle, Tuhaf Bir Zulüm)
- c) Türk savaş tarihinden çıkardığı hikâyeler... (Forsa, Vire, Başını Vermiyen Şehit, Pembe İncili Kaftan, Topuz, Diyet ve başkaları)
- ç) Folklordan ve Anadolu efsanelerinden çıkardığı hikâyeler... (Yüz Akı, Üç Nasihat, Kurumuş Ağaçlar)
- d) Bir fikri savunmak veya yermek için kurduğu hikâyeler... (Efruz Bey, Fon Sadriştayn’ın Oğlu, Kızıl Elma Neresi?, Primo Türk Çocuğu gibi...)
- e) Günlük hayattan alınmış hikâyeler... (Mahcupluk İmtihanı, Perili Köşk, Gizli Mâbet, Bahar ve Kelebekler vb.)

Ömer Seyfettin, özellikle “Balkan komitacılarının Türk milletine, hattâ kendi milletlerine yaptıkları zulümleri ve canavarlıkları anlatırken realist hikâyeciliği fazla ileri götürmüştür.”²⁴ BALTACIOĞLU da onun bütün sosyal eserlerinin şu üç öze yoğunluğundan bahseder²⁵: “1- Realistlik 2- Devrimcilik 3- Eklektiklik”

Ömer Seyfettin’in belki de en çok sevilip okunan hikâyesi olan Pembe İncili Kaftan’da, Muhsin Çelebi’nin Türk’ün cesaret ve gururunu simgelemesi, devletin yüceliği ve milletin onuru uğruna Şah İsmail Safevî’ye meydan okuyuşu ve pembe incili kaftanını yerde bırakışı düşünüldüğünde, yine özellikle Bomba ve Beyaz Lâle gibi konusunu tarihten alan hikâyeler göz önünde bulundurulduğunda, Ceyhun Atuf KANSU’nun “Ömer Seyfettin’in değerini anlayabilmek, yaşadığı çağın, Türk ulusunun ölüm-kalım sorunlarını incelemeye bağlıdır.”²⁶ demesi boşuna değildir.

Cemil YENER, Ömer Seyfettin’in bir öykücü olarak insanı ve toplumu gereği gibi tanıma fırsatı bulamayışına şu ifadelerle değinmiştir: “Bir öykücü için en gerekli bilgi, insanı ve toplumu tanımdır. Bu bilgiyi elde etmek için gereken koşulların hiçbirini bulamamış Ömer Seyfettin. Çocukluk ve öğrencilik dışında kalan on yedi yıllık yaşamının on yılı içinde birkaç kez yer değiştirmiş, savaşa girmiş,

²⁴ Seyfeddin, *age.*, s. IV-V.

²⁵ Baltacioğlu, *agm.*, s. 402.

²⁶ Ceyhun Atuf Kansu, “Ömer Seyfettin”, *Ilgaz*, S: 104, 1970, s. 4.

tutsak olmuş. Bu koşullar, okumak ve geniş halk toplulukları ile hiç de elverişli değil...”²⁷

Hikâyelerini beklenmeyen netîcelerle bitirerek, kuvvetli bir terdîd san’atıyla okuyucuda tesir bırakmak, hâdiselerdeki küçük vak’a ve hareketleri zevkli bir anlatışla zenginleştirmek, bu hikâyeleri zengin iç vak’alar ve iç fikirlerle süslemek, Ömer Seyfeddin’in hikâyeciliğinin karakteristik vasıflarındandır.²⁸

Özellikle Yunan esaretinden kurtulup İstanbul’a döndükten ve *Türk Sözü* dergisinin başyazarı olduktan sonra hikâyecilikte çok velûd bir dönem geçiren Ömer Seyfettin’in bazı hikâyeleri, belki yazarın çok özenmeyişi, aceleyle yazılmış olmaları ve işlenmeden neşredilmeleri gibi sebeplerle biraz zayıftır. Konuyla ilgili olarak YENER, “Yazarın özensizliği, Türkçeyi çok iyi kullanabildiği hâlde, yazılarında yer yer tümce aksaklıkları yapmasına yol açmıştır.” der.²⁹

Hikâyeleri, üslup yönünden değerlendirildiğinde Ömer Seyfettin, “edebiyatsız edebiyat yapma” gayreti içinde olmuş; mecazlardan, süslü anlatımlardan, çok uzun cümlelerden kaçınmış; sade, yalın bir anlatımı tercih etmiş; deyimlere sıkça yer vermiş bir yazarımızdır.

ESERLERİ:

Ömer Seyfettin’in eserleri türlere göre şu şekilde verilebilir:

Şiir:

Ömer Seyfettin’in Şiirleri (Haz. Fevziye Abdullah Tansel, 1972)

Hikâye:

Tarih Ezelî Bir Tekerrürdür (1910)

Yüksek Ökçeler (1926)

Gizli Mâbet (1926)

Bahar ve Kelebekler (1927)

Beyaz Lâle (1938)

Asilzadeler (1938)

Bomba (1938)

²⁷ Cemil Yener, “Ömer Seyfettin’in Öykücülüğüne Toplu Bir Bakış”, *Türk Dili*, Yıl: 32, S: 286, Temmuz 1975, s. 46.

²⁸ Seyfeddin, *age.*, s. V.

²⁹ Yener, *agm.*, s. 52.

İlk Düşen Ak (1938)

Dalga (1943)

Nokta (1943)

Ömer Seyfettin'in hikâye türündeki eserlerinin ilk külliyâtı, 1938'de Ahmet Hamit Yaşaroğlu Yayınevi tarafından hazırlanmıştır.³⁰

Roman:

Ashâb-ı Kehfimiz (1918)

Efruz Bey (1919)

Yalnız Efe (roman tefrikası, 1919)

İnceleme:

Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Amelî Siyaset (Tarhan takma adıyla, 1912)

Yarınki Turan Devleti (1914)

Türk Mefkûresi (Ayın Sin rumuzuyla, 1914)

Oyun:

Mahçupluk İmtihanı (1938)

Diğer Eserleri:

İhtiyarlıkta mı Gençlikte mi (Masal, 1914)

Doğduğum Yer (şiir – fıkra, 1989)

Dil Konusunda Yazılar (Deneme, 1989)

Sanat ve Edebiyat Yazıları (Deneme, 1990)

Ömer Seyfettin'in ölümünün 50. yıl dönümünden sonra yazarın bütün eserlerini külliyat halinde yayımlamaya başlayan Bilgi Yayınevinin “Ömer Seyfettin -Bütün Eserleri-” dizisinde şu kitaplar bulunmaktadır:

Aşk Dalgası (hikâye), Beyaz Lâle (hikâye), Bomba (hikâye), Eski Kahramanlar (hikâye), Falaka (hikâye), Gizli Mabet (hikâye), Harem (roman, hikâye), Yalnız Efe (hikâye), Yüksek Ökçeler (hikâye), Yüz Akı (hikâye), Dil Konusunda Yazılar (deneme), Doğduğum Yer (şiir, fıkra), Efruz Bey (roman), Olup Bitenler, Toplumsal Yazılar (deneme), Sanat ve Edebiyat Yazıları (deneme, şiir, anı), Türklük Üzerine Yazılar (deneme), Yaşasın Dolap (hikâye, deneme, fıkra, şiir, çeviri)

³⁰ Gürel, *age.*, s. 25.

B. KELİME GRUPLARI

Kelimelerin karşıladığı nesne ve hareketlerin değişik özellikleriyle, değişik yönleriyle anlatılabilmesi, daha açık ve geniş bir şekilde ifade edilebilmesi için tek başına kelimelerden daha büyük, daha geniş dil birliklerine ihtiyaç vardır. İşte belirli kurallar içerisinde birden fazla kelimenin yan yana getirilmesiyle meydana gelen, yapı ve anlam yönünden bütünlük taşıyan, dilde tek kelime gibi işlev gören, tek bir kelime gibi çekime giren ve bir cümle gibi yargı taşımayan dil birliğine kelime grubu adı verilir.

Kelime grupları temel ve yardımcı unsurlardan oluşur. Türkçenin genel yapısı, ekler sistemi dikkate alındığında kelime gruplarında esas olan, asıl unsurun yardımcı unsurdan sonra gelmesidir. Ancak bu kuralın “*Dante gibi ortasındayız ömrün*” örneğinde olduğu gibi özellikle şiir dilinde bozulduğu görülür. Ama bu bozulma kelime grubunun genel yapısında bir değişiklik meydana getirmez.

Kelime grupları, cümle içinde tek bir kelime gibi görev yapar ve her tür öge görevini üstlenebilir. Bazı kelime gruplarında kelimeler hiç ek almadan bir araya gelirken bazılarında da kelimelerin ekli olarak birbirine bağlanması söz konusudur.

Muharrem ERGİN, “Türk Dil Bilgisi” adlı eserinde kelime grubunu “*birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve mânâsında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir.*” şeklinde tanımlar ve bunlara, nesne ve hareketleri daha geniş olarak ya da daha geniş nesne ve hareketleri belirtmek için kullanıldıklarından dolayı “*belirtme gurupları*” der.³¹

Kelime grubunu oluşturan unsurlarla ilgili olarak “*Bir belirtme, bir yardım, bir tamamlama esası üzerine kurulan kelime guruplarında umumiyetle belirten-belirtilen, tamamlayan-tamamlanan, tâbi olan-tâbi olunan, asıl-yardımcı olmak üzere iki unsur bulunur.*”³² diyerek bu dil birliklerinde iki unsurun varlığından söz eden ERGİN, kelime grupları içinde yan yana gelen kelimelerin sırasını tayin eden temel kaideyi de şu şekilde açıklar: “*Türkçede yardımcı unsur asıl unsurdan önce gelir.*” Ki’li birleşik cümleyi bu kaidenin dışında tutan ERGİN, Türkçenin bu kanuna

³¹ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Basın/Yayın/Tanıtım, 1993, s. 354.

³² Ergin, *age.*, s. 354.

dayanan kelime sırasının ancak, kelime gruplarının bir kısmı ile cümlelerde olmak üzere, nazımda ve geçici olarak değişebileceğini dile getirir.³³

Tahsin BANGUOĞLU, “Türkçenin Grameri” adlı eserinde, “Kelimelerin Öbeklenmesi” bahsinde, kelime gruplarına “*belirtme öbeği*” der ve “...*dilde işleyişleri ayrı, bazen da aynı kelimeler birbirlerini belirtmek üzere yaklaşırlar. Bir adın öbürünü belirtmesi, adlara sıfatların, sıfatlara ve fiillere zarfların gelmesi, adların takılar alması gibi: kuşun kanadı doğru yol az tuzlu geç kalmak yardım için. Bunlara belirtme öbekleri diyoruz.*” şeklinde tanımlar. Ayrıca “*Belirtme öbekleri bir yargı taşımadıklarından tek başlarına tam bir anlatma sayılamazlar.*” diyerek kelime gruplarının yargısız oluşlarına vurgu yapar.³⁴ Banguoğlu, kelime gruplarını, sekiz türe ayırır: 1. ad takımı, 2. sıfat takımı, 3. zarf öbeği, 4. takı öbeği, 5. çekim öbeği, 6. bağlam öbeği, 7. yandaşma takımı, 8. katma öbekler.

M. Kaya BİLGEGİL, “Türkçe Dilbilgisi” adlı eserinde, “belirtme (tayin) grupları” diye adlandırdığı kelime gruplarını “*birden ziyade kelimededen meydana geldiği halde cümledeki görevi bakımından bir tek kelimededen farksız olan, gerektiği takdirde yine bir kelime imiş gibi çekim eki alabilen isim soyundan kelimelerin teşkil ettiği birleşik sözler*” şeklinde tanımlar ve sekiz tür kelime grubundan söz eder³⁵: İsim tamlamaları, sıfat tamlamaları, bağlaç grupları, zarf grupları, isim grupları, ikizlemeler, edat grupları ve unvan grupları.

“Türk Dili Grameri” adlı kitabında “kelime öbeği” adıyla dile getirdiği kelime gruplarını “*kelimelerin şekil bakımından olduğu gibi, mantık bakımından da bir bütün vücuda getiren topluluk*”³⁶ şeklinde tanımlayan J. DENY, bunları dört başlık altında inceler: Belirtici öbekler (isim ve sıfat tamlamaları, yaklaşma, bulunma, ayrılma grupları), yandaşlık öbekler (unvan ve birleşik isim grupları), yığılma öbekler (edat ve fiil grupları), cümle öbekleri (yarı cümleler, cümleler, sıfat-fiil ve zarf-fiil grupları).

Vecihe HATİBOĞLU, “Türkçenin Sözdizimi” adlı eserinde “*yargısız anlatımlar*” olarak gördüğü kelime gruplarının “*En az iki sözcüğün türlü ilgi ve nedenlerle yan yana sıralanmasından doğan birlikler*” olduğunu ifade eder, yargısız

³³ Ergin, age., s. 354.

³⁴ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, Ankara: TDK Yay., 2004, s. 496.

³⁵ M. Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi*, Ankara: Dergâh Yay., 1963, s. 115.

³⁶ Jean Deny, *Türk Dili Grameri*, çev. A. Ulvi Elöve, İstanbul: 1943, s. 709.

anlatımları tamlamaların, birleşik sözcüklerin ve ikilemelerin oluşturduğunu dile getirir.³⁷

Zeynep KORKMAZ da “Gramer Terimleri Sözlüğü” adlı eserinde “*Cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belli kurallar ile yan yana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamındaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğu.*” olarak tanımladığı kelime gruplarının “*Türkçede isim tamlaması, sıfat tamlaması, birleşik isim, birleşik fiil, edat grubu, zarf grubu, ünlem grubu, unvan grubu gibi kelime grupları vardır.*” diyerek tasnifini yapar.³⁸

Leylâ KARAHAN, “Türkçede Söz Dizimi” adlı eserinde kelime gruplarını “*...bir kavramı, bir niteliği, bir durumu veya bir hareketi karşılamak üzere, belirli kurallar içinde yan yana gelen kelimeler topluluğudur.*” şeklinde tanımladıktan sonra özelliklerini şöyle sıralar: “*a) Kelime grupları, cümle ve diğer kelime grupları içinde tek kelime gibi, isim, sıfat, zarf ve fiil görevi yapar. b) Kelimelerin grup içindeki sıralanışı kurallıdır. Görev bakımından birbirine denk olmayan unsurların bulunduğu bir kelime grubunda ana unsur, genellikle grubun sonunda bulunur. c) Kelime gruplarında unsurların sırası, konuşma ve şiir dilinde bozulabilir. ç) Kelime gruplarının diğer kelime ve kelime gruplarıyla ilişkisi grubun sonundaki çekim ekleriyle sağlanır. Çekim eki, bağlandığı kelimeye değil, o kelime grubuna aittir. d) İki kelimeden fazla kelimeli kelime gruplarında iç içe geçmiş, birbirini tamamlayan başka kelime grupları bulunur.*”³⁹ Eserde sırasıyla şu kelime grupları yer alır: İsim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, isim-fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik fiil, kısaltma grupları (isnat grubu, yükleme grubu, yaklaşma grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, vasıta grubu, çeşitli kelime grupları ve cümlelerden kısaltmış kelime grupları).

Halil AÇIKGÖZ ve Muhammet YELTEN’in “Kelime Grupları” adlı eserlerinin ön sözünde YELTEN, “*Türkçenin genel yapısı ve işleyişi içinde kelime gruplarının yeri kelime ile cümle arasındadır. Bu sebeple dilimizdeki kelime*

³⁷ Hatiboğlu, 1982, s. 2.

³⁸ Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yay., 1992, s. 33.

³⁹ Leylâ Karahan, *Türkçede Söz Dizimi –Cümle Tahlilleri-*, Ankara: Akçağ Yay., 1995, s.11,12,13.

grupları, kelimedenden daha geniş cümleden daha küçük bir gramer birliği durumundadırlar.” diyerek kelime gruplarını açıklar.⁴⁰

İsmet CEMİLOĞLU, kelime gruplarından “birden fazla kelimeyi arka arkaya getirerek yaptığımız anlamlı gramer birlikleridir.” diye bahseder. Kelime gruplarında esas olanın onun anlam yönünden bir bütünlük göstermesi ve cümle içinde tek bir kelime imiş gibi işlem görmesi olduğunu dile getirdikten sonra “büyük vapur” ile “bugün saat on üçte Mersin limanına gelecek olan vapur” arasında hiçbir farkın olmadığı örneğini verir.⁴¹

İsmail DOĞAN, “Türk Dili” adlı kitabında “Cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belirli kurallar ile yan yana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamındaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelime topluluklarına kelime grubu denir.” şeklinde bir tanım yapar.⁴²

Burhan PAÇACIOĞLU, “Türk Dili Dersleri” adlı kitabında kelime gruplarını, “...birden çok kelimeyi içine alan, yapı ve anlamında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören dil birliklerine ‘Kelime Grubu’ adı verilir.” şeklinde tanımlar.⁴³

Mustafa ÖNER ise Muharrem ERGİN’in “Türk Dil Bilgisi” ve Leylâ KARAHAN’ın “Türkçede Söz Dizimi”nden hareketle Türkçede varlığı üzerine anlaşma sağlanan kelime gruplarını bir tabloyla şu iki türde toplar:⁴⁴

A. Fiillerle Yapılan Kelime Grupları

Fiil ismi (infinitif) grubu	 yardımcı unsurlar FİİL
Zarf-fiil (gerundiyum) grubu	 yardımcı unsurlar FİİL
Sıfat-fiil (partisip) grubu	 yardımcı unsurlar FİİL
Birleşik fiil	FİİL + Yardımcı fiil İSİM + Yardımcı fiil

B. İsimlerle Yapılan Kelime Grupları

⁴⁰ Halil Açıkgöz, Muhammet Yelten, *Kelime Grupları*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi, 2005, s. 11.

⁴¹ İsmet Cemiloğlu, *Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme*, Ankara: TDK Yay., 2001, s. 6.

⁴² İsmail Doğan, *Türk Dili*, Rize: Akademi Yay., 2000, s. 112.

⁴³ Burhan Paçacıoğlu, *Türk Dili Dersleri*, Ankara: Cumhuriyet Üniv. Yay., 1987, s. 120.

⁴⁴ Mustafa Öner, “Türkçede Edatlı (Sentaktik) İsim Çekimi”, *Türk Dili*, S: 565, Ocak 1999, s. 10.

Tekrar grubu	İsim – isim
Bağlama grubu	İsim + isim
Unvan grubu	İsim + unvan
Ünlem grubu	Ünlem + isim
Birleşik isim	İsim + isim
İsim tamlaması	Tamlayan isim+TAMLANAN İSİM
Sıfat tamlaması	Sıfat – İSİM
Sayı grubu	a. isim - isim b. sıfat - isim
Hâl grupları	İsim + hâl eki – İSİM
Edat grubu	İSİM + çekim edatı

İNCELEME

İSİM TAMLAMASI

Tamlayan ve tamlanan adı verilen en az iki isim unsurunun iyelik ekiyle bir araya gelerek oluşturdıkları kelime grubudur. Dolayısıyla tamlayan ve tamlanan, ERGİN

¹, KARAHAN², AÇIKGÖZ ve YELTEN³'in de ifade ettikleri gibi “iyelik sistemi içinde” bir araya gelir.

ERGİN başta olmak üzere Metin KARAÖRS, Kerime ÜSTÜNOVA gibi bazı araştırmacılar, tamlayanı zamir olan kelime gruplarını “iyelik grubu (öbeği)” olarak değerlendirirler.

ERGİN, isim tamlamasını, “*iyelik grubunun her iki unsuru isim olan şekli*” olarak tanımlar.⁴

Tahir Nejat GENCAN tamlayanı zamir olanları “Kişi Adılarıyla Kurulan Ad Takımları” olarak değerlendirir.⁵

HATİBOĞLU, “adıl tamlamaları”ndan bahseder ve özlük adlı olan “kendi” sözcüğü ile kurulan belirtili ve belirtisiz tamlamalara da değinir.⁶

Metin KARAÖRS, “O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak” mısraının kelime gruplarını tahlil ederken “benim milletim” tamlamasını “*iyelik grubu*” olarak alır.⁷

Kerime ÜSTÜNOVA, “Ad Tamlaması-İyelik Öbeği Ayrımı” başlıklı makalesinde, “*Ad tamlamaları ile iyelik öbekleri aynı yöntemle oluşturulan sözcük öbekleridir. Ortak noktaları olduğu gibi ayrıldıkları, birbirine benzemeyen yönleri de vardır. Bu nedenle iyelik öbeklerinin ad tamlaması terimiyle karşılanmaması gerektiğini düşünmekteyiz.*” açıklamasını yaptıktan sonra ad tamlamaları ile iyelik öbeklerinin ortak ve ayrı noktalarını maddeler halinde verir.⁸

¹ Ergin, *age.*, s. 359.

² Karahan, *age.*, s. 13.

³ Açıkgöz, Yelten, *age.*, s. 46.

⁴ Ergin, *age.*, s. 360.

⁵ Tahir Nejat Gencan, *Dilbilgisi*, Ankara: TDK Yay., 1979, s. 261.

⁶ Hatiboğlu, 1982, s. 24.

⁷ Metin Karaörs, *Karşılaştırmalı Şekil ve Cümle Bilgisi*, Ankara: Akçağ Yay., 2005.

⁸ Kerime Üstünova, “Ad Tamlaması-İyelik Öbeği Ayrımı”, *Türk Dili*, S: 641, Mayıs 2005, s. 419-424.

Doğan AKSAN'ın editörlüğünde Neşe ATABAY, İbrahim KUTLUK ve Sevgi ÖZEL tarafından yazılan “Sözcük Türleri” isimli eserde adıl tamlamasından bahsedilmiş ve şu açıklama yapılmıştır: “*Bu tamlamada hem adıl, hem de ad, tamlamanın gerektirdiği ekleri alarak belirtili bir tamlama kurarlar: benim okulum, bizim okulumuz, onun okulu, onların okulu gibi. Kimi zaman da kendi isim, kendi evim gibi belirtisiz tamlama oluşturdıkları görülür.*”⁹

İsim tamlamalarında tamlayan veya tamlanan ya da her ikisi tek bir isim olabileceği gibi bir kelime grubu da olabilir. Genel kural olarak tamlayan tamlanandan önce gelir. Ancak konuşma dilinde ve özellikle de şiir dilinde zaman zaman bu iki unsurun yer değiştirdiği görülür.

Tamlayanın ilgi hâli ekini aldığı isim tamlamasına “belirtili isim tamlaması”, tamlayanın bu eki taşımadığı isim tamlamasına da “belirtisiz isim tamlaması” denir. KARAHAN, bunlardan bahsederken “*belirli isim tamlaması*” ve “*belirsiz isim tamlaması*” terimlerini kullanır.¹⁰ KORKMAZ, bu iki farklı tamlamayla ilgili şu açıklamayı yapar: “*Belirtili ad tamlamasında tamlayanın tamlanana bağlılığı ağacın dalı, insanın iyisi, gözlerinin rengi, mavinin tonu örneklerinde olduğu gibi, belirli fakat geçici olduğu hâlde, belirtisiz ad tamlamalarında tamlayanın tamlanana bağlılığı belirsiz fakat sürekli dir. Anlamca da tamlananın ayrılmaz bir parçasıdır. Bundan dolayı tamlamanın iki ögesi arasına bir başka gramer ögesi giremez. Bu niteliği dolayısıyla belirtisiz ad tamlamaları dilimizde çeşitli adlar, benzetme vb. özellikli daha başka adlar kurmaya elverişlidir.*”¹¹

Efrasiyap GEMALMAZ, “Türkçede İsim Tamlamalarının Derin Yapısı” başlıklı makalesinde şu görüşlere yer verir: “*Alışılmış ifadesiyle ‘belirtisiz isim tamlamaları’ niteleme, ‘belirtili isim tamlamaları’ ise -adlandırmadan da anlaşılacağı gibi- belirtme grubu oluşturur. Yani, tamlayan öge durumundaki isim, belirtisiz isim tamlamalarında bir niteleme sıfatı, belirtili isim tamlamalarında ise bir belirtme sıfatı görevi yüklenmiştir.*”¹²

⁹ Neşe Atabay, İbrahim Kutluk, Sevgi Özel (Yöneten ve Yayına Haz. : Doğan Aksan), Sözcük Türleri, Ankara: TDK Yay., 1983, s. 117.

¹⁰ Karahan, age., s. 14.

¹¹ Zeynep Korkmaz, Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), Ankara: TDK Yay., 2003, s. 272.

¹² Efrasiyap Gemalmaz, “Türkçede İsim Tamlamalarının Derin Yapısı”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S: 4, Erzurum 1996, s. 165.

İsim tamlamalarını Haydar EDİSKUN “Türk Dilbilgisi” adlı eserinde “İsim Takımları”¹³ başlığı altında incelerken, BANGUOĞLU da “Türkçenin Grameri”nde “Ad Takımları”¹⁴ başlığını kullanır.

1. YAPI BAKIMINDAN İSİM TAMLAMASI

1.1. Unsurları Tek Kelime Olan İsim Tamlamaları

1.1.1. Unsurları Tek Kelime Olan Belirtili İsim Tamlaması

Gözünün önünde hayat, hava, ufuk, her şey kararır. (BL, s.5)

Allahın emriyle, Peygamberin kavliyle... (YÖ, s.12)

Fakat ruh, *baharın tesirine* kapılırsa iş berbattır. (YÖ, s.25)

Ruhunun sıhhati hemen yerine gelecek: ... (YÖ, s.26)

Fakat niçin ilkbahar, bu *tabiatın şeytanı*, beni yirmi sene evvel baştan çıkarmadı? (YÖ, s.30)

Hayalin tadı, acı hakikatlerden sonra ne derin duyulur! (YÖ, s.33)

Ruhun varlığı da mutlaka aşkla kaimdi. (YÖ, s.35)

Aşkın hastalığı yoktur. (YÖ, s.36)

Zaten *iddialarınızın esası* bir. (BL, s.41)

Uzvî çirkinliği, *ahlâkının berbatlığı* yanında mücessem bir kutsiyet gibi pâk kalırdı. (YÖ, s.55)

Bülbülün feryadında bir şiir, *karganın avazında* bir keder, baykuşun o kadar tiksiniyen kahkahasında bile bir matem, bir uğursuzluk lezzeti vardır. (YÖ, s.59)

Horozun zulmünden, horozun itisafından, horozun dayağından kurtulmak yaramıştı. (YÖ, s.60)

Evlenme *aşkın mezarıdır*. (BL, s.60)

Dünyanın nizamı böyle kurulmuş. (YÖ, s.62)

Eğer bu doğruysa *babamın kahır*î kâfi değil mi? (YÖ, s.64)

¹³ Haydar Ediskun, *Türk Dilbilgisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1996, s. 114.

¹⁴ Banguoğlu, *age.*, s. 498.

Zira *düşünüşün sistemi* tabiatta bulunmaz. (YÖ, s.73)

Canının acısından gözlerini kapamıştı. (YÖ, s.86)

Zamanın Süleymanı, ansızın... kükremiş bir tufan halinde akseden bu nâraları duydu. (EK, s.91)

- Ne olacak efendim, dedi; hesabını doğru veren işte böyle *yüzünün akı*yle dışarı çıkar. (YÖ, s.92)

Eczâne ise *eşrafın kulübü*dür. (YÖ, s.93)

Doktorlar avcılığa “*sporların padişahı*” derler. (GM, s.104)

Vicdanının karanlıklarında derin bir fırtına gürlüyordu. (YÖ, s.149)

Fakat *hayatın yolları*, iş kapıları, karşısında aşılmaz bir duvar hâlinde yükseliyordu. (YÖ, s.147)

Kendisine temiz havlu tutan kızı annesinden, *Allahın emri*yle, *Peygamberin kavli*yle istemiş! (GM, s.151)

Mâzinin ulviyeti, mâzinin fazileti, hâlin azameti karşısında tabî böyle çocuk oyunağı gibi kalır. (EK, s.167)

1.1.2. Unsurları Tek Kelime Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

Ankara تنها, düz yolda tıkr tıkr gidiyor, ara sıra *kır kokuları* getiren hafif bir rüzgâr esiyordu. (YÖ, s.14)

Yahut *Alman kadını* denilen bir *mes’udiyet makinesi* olarak herşeyi silkip atmak... (BL, s.15)

Ah, *gençlik sabahları*! (YÖ, s.18)

Bağdat Caddesine çıktım. (YÖ, s.19)

Hürriyet Tepesine gelince durdum. (YÖ, s.20)

Yemek zamanını bekliyemedim. (YÖ, s.20)

Kolların, boynun, göğsün bir şekli vardır ki, biz onu *hakikat sahnesinde* göremiyeceğimize kailiz. (YÖ, s.22)

Bu ne *coğrafya mâlûmâtı* yahu! (YÖ, s.26)

Penceresinden *Karadeniz Boğazı*, lâcivert bir ademe açılmış geniş bir delik gibi görünüyordu. (YÖ, s.28)

Safların arasında *sevinç sadaları* yükseldi. (EK, s.31)

- Bu Avrupalılar *etnografya ilminde* pek cahildirler. (BL, s.32)

- Hele o “*Birdenbire...*” *nazariyesi* çok saçma! (YÖ, s.36)

Yumuk, *aşk münakaşalarında* garip bir heyecana tutulurdu. (YÖ, s.36)

Yemekten sonra *imsak topunu* beklemek ne ulvî bir neşeydi. (YÖ, s.41)

Uzun bir *sükûn dakikası* geçti. (BL, s.43)

Gayet büyük adam, onları “*yüz görümlüğü*” gibi gayet lâtif ve hayalî vaitler veriyor. (BL; s.43)

Sabri budalasından biraz ürkütlü galiba... (YÖ, s.46)

Yüzünü bir *heykel sükûtu* kapladı. (YÖ, s.49)

Fatma Hanım sofı ahbablarına *mevlût ziyafeti* veriyordu. (BL, s.52)

İsteddiği yalnız bir *imân selâmetiydi*. (EK, s.52)

- *Çirkinler kralı*, şüphesiz gözünün önüne gelmişti. (YÖ, s.54)

Âdeta bir *çiftlik hayatı* süreriz. (YÖ, s.58)

İri mavi gözlerinde bir *hayat alevi* tutuştu. (EK, s.59)

Hayatları bütün bir vazife, bütün bir *fedâkârlık destanıdır*. (YÖ, s.58)

Birisi girdi mi herkes, fîsebilillah *peri propagandasına* başlar. (BL, s.68)

Bir *ölüm soğukluğu!* (YÖ, s.69)

Ben *Balkan Harbinden* sonra İzmir’e gitmiştim. (YÖ, s.76)

Bu köpekte en bâriz, en kuvvetli seciye “*istikbal endişesi*” idi. (YÖ, s.76)

Muhasebe memuru siz misiniz, Efendi? (YÖ, s.84)

Tabiat muallimi hepimize kara cahil nazariyle bakıp için için acıyan ciddi bir gençti. (YÖ, s.94)

Fakat Bâhir Hoca yine hiddetlenmiş bir *Karagöz tehalükü* ile yumruğunu sallıyor, hepimizin itikatsızlığına sövüp sayıyordu. (YÖ, s.98)

Hacı İmâdeddin Efendi, “*dünya kelâmı*” da etmezdi. (YÖ, s.102)

Boyunlarına hemen “*hürriyet kordelâsı*” bağlayınız. (BL, s.116)

Balkan Muharebesine gönüllü geldim. (YÖ, s.130)

Onun halktan olan ruhu bana *halk sevgisini*, *halk aşkını* nefhetti. (BL, s.139)

Yaşarmış gözlerini *Çamlıca Tepesine* dikti. (BL, s.148)

Aşağısı *sefâlet uçurumu* olan çiçekli bir yar’ın kenarında sana rasgelmek. (YÖ, s.151)

Kadın eşyası, kadın süsü, altından daha ağırdı. (YÖ, s.152)

Cephesinin azametiyle, antresinin süsüyle, mermer heykelleriyle, ağır halılarıyla, billûr elektrik âvizeleriyle gözleri kamaştıran bu ev, bir *iffet kapanıdır*. (YÖ, s.152)

Sivastopol muharebesinden sonra *Silistre bozgununu* görmüştü. (BL, s.154)

Hiç ses çıkarmıyor, *zindan arkadaşı* gibi pinekliyor, susuyordu. (EK, s.160)

Birden dışarıda pek yakından bir *baykuş kahkahası* aksetti. (BL, s.173)

Kapitülâsyonlar bir milleti yavaş yavaş öldüren bir *idam makinesi*, bir *gasp müessesesi* idi. (EK, s.186)

Fakat bu aklar, yüksek bir dağın üzerindeki ulvî ve temiz karlar gibi yüksek “*emel yollarını*” kapayamıyordu. (EK, s.189)

1.1.3. Yöresel Söyleyişle Kurulan Belirtili İsim Tamlaması

Anamın gözlerine benzer efendum. (YÖ, s.14)

Halamın gaşlarına benzer efendum. (YÖ, s.14)

- Hangi ahurda? - *Çiftliğin ahurunda*. (BL, s.184)

- Kimdi? - *Kâhyanın gardaşı!* (BL, s.185)

- Yörük Hoca *evin gapısında* ağayla sövüştü. (BL, s.186)

Yine *çiftliğin gapusuna* geliyordu. (BL, s.186)

1.1.4. Yöresel Söyleyişle Kurulan Belirtisiz İsim Tamlaması

Benden başka eve gelen erkekler hep hısım, akraba, hep sutoğul, *ahret evlâdı* filândı. (YÖ, s.41)

1.2. Unsurlarından Biri veya Her İkisi Zamir Olan İsim Tamlamaları

1.2.1. Tamlayanı Zamir Olan Belirtili İsim Tamlaması

Herşeyin bir hududu vardı. (BL, s. 9)

İşte *onun kısmeti* tâ ayağının dibinde değil miydi ? (YÖ, s.12)

Köyde kim çâresiz kalırsa, *kimin işi* bozulursa, İstanbul yolunu tutar. (GM, s.47)

Onun adını “Pamuk” koymuştum. (YÖ, s.60)

Kalkınız, *benim keyfime* hizmet ediniz! (YÖ, s.61)

Biz, hep *onun esirleri*. (YÖ, s.61)

Benim adamlarım adam değil ki... (YÖ, s.63)

Hasan, on beş sene evvel *benim riyaziye hocam*dı. (YÖ, s.73)

Tanıyorum efendim, *benim eski mektep arkadaşım*dır. (GM, s.128)

Biz şimdi babalarımıza benzemedikten başka, *onların zevklerini* ayıplamağa bile kalkıyorduk. (GM, s.145)

1.2.2. Tamlananı Zamir Olan Belirtili İsim Tamlaması

Belirtili isim tamlamasının tamlananı olan zamirler çoğunlukla belirsizlik zamirleridir.

Masume Hanım, *her vakit kendini hiddetlendiren, yüzünü buruşturan bu münasebetsizliklerin hiç birini* duymuyordu. (YÖ, s.11)

Osmanlılar, *küfe küfe alınan bu kitapların hepsini* okur zannederek ondan ürkerlerdi. (BL, s.33)

Gazilerin hepsi buna razı oldu. (EK, s.84)

Raâyalarından emin olan Osmanlıların hepsi bir Cuma günü camiye toplanmıştı. (EK, s.116)

Mutlaka dışardan birkaç adam çağırarak, merdiven getirtip *pencerelerin birinden* girmek lâzımelecekti. (BL, s.120)

Peykenin önündeki tavukların hepsi bir anda bana baktılar. (GM, s.130)

1.2.3. Her İki Unsuru Zamir Olan Belirtili İsim Tamlaması

Bunların hepsi hakikaten emsali görülmedik derecede muhteşemdi. (EK, s.71)

Kimin nesi olduğunu söyledi. (YÖ, s.75)

1.3. Unsurlarından Biri Fiilimsi Olan İsim Tamlamaları

1.3.1. Tamlayanı İsim-fiil Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

Pişirmek parası almayız. (BL, s.13)

Silâhtar Cafer Ağanın da *olmak ihtimâli* vardı. (EK, s.16)

Ben, çok şükür bu pîr aşkına *sürünmek fazîletini* kaybettim. (GM, s.97)

Beni bir *bekleme odasına* aldı. (GM, s.139)

1.3.2. Tamlananı İsim-fiil Olan Belirtili İsim Tamlaması

Yemek salonu, yatak odası, karısının, *kardeşlerinin giyinişleri*, hareketleri, hattâ zihniyetleri, telâkkîleri bile hep Avrupakârî! (GM, s.5)

Bir hafta geçmeden *çocuğun uyuması, ağlaması, yemesi* intizama girdi. (BL, s.19)

Gittikçe *yüreğimin çarpması* ziyâdeleştii. (GM, s.44)

Yalnız *azminin uyanması* için Hanyayı Konyayı anlaması icab ediyordu. (YÖ, s.77)

Ecelin gelişi duyulmaz! (YÖ, s.158)

Birdenbire *kalbinin çarpışı* hafifledi. (BL, s.176)

1.3.3. Tamlayanı Sıfat-fiil Olan Belirtili İsim Tamlaması

Toplananların adedi dokuz, on bini geçince bir silâh patlatılacak ve hemen “Türkler bir Bulgar zabiti vurdular” şayiası çıkarılacaktı. (BL, s.107)

1.3.4. Tamlananı Sıfat-fiil Olan Belirtili İsim Tamlaması

Otağ kapısının dışındaki kapıcıların öğrettikleri gibi, tahta doğru gitti. (EK, s.99)

Parmaklıkları arasında *birkaç adamın dolaştığı* görüldü. (BL, s.177)

1.4. Tamlayanı Cümle Olan İsim Tamlaması

Bazı belirtisiz isim tamlamalarının tamlayanı bir cümle olabilir.

1.4.1. Tamlayanı Cümle Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

“Biz körsek, işte siz de dilsizsiniz!” cevabı tâ dudaklarımın ucuna gelmişken sustum. (GM, s.15)

Mesut bir beldede gidiyorum zannındaydım. (YÖ, s.20)

Biraz dalar gibi olurken ruhumun içinde onun bana ilk hitabını : *“Ne hazin parça, değil mi efendim?”* sualini işitiyor, siyah alevden gözlerinin karşımda tekrar tutuştuğunu görüyordum. (YÖ, s.23)

O günü tesadüf ettiğin bir kadına *âşık oldum zannına* kapıldın. (YÖ, s.25)

Bununla beraber *“aşk yoktur!” iddiasını* güdenlerden değilim. (BL, s.59)

Bahçenin demir kapısında büyük bir *“Kiralıktır” levhası* asılıydı. (BL, s.65)

- Pekâlâ öyleyse... dedi, bu habis *“elçiye zeval yok” kaidesini* kabul etmez. (EK, s.69)

Sermet Bey kontratın *“Çıkarken bütün tamirat müstecire aittir” maddesini* hatırlıyarak daha ziyade canı sıkılıyor, bu cam kırma devresinin hulûlünden evvel bir şey yapmasını düşünüyordu. (BL, s.71)

“Paralarımı Atina’da yer, adamakıllı eğlenirim.” *Düşüncesiyle* burada eğlenmekten vaz geçtim. (YÖ, s.80)

“Uyumıyan genç, uyuyan ihtiyar hastadır.” düsturunu hatırlıyarak bol bol gelen uykulara mukavemet etmez, hemen koltuğumun üstünde dalar giderdim. (YÖ, s.84)

Öbür kazaskerler arkadaşlarının mağlûbiyetine bakarak, ağız aramadıklarına için için seviniyorlar, “*sükût sözden hayırlıdır!*” *hikmetini* hatırlıyorlardı. (EK, s.96)

İnanmıyorduk, lâkin “*bir alay çıkar*” ümidiyle yerlerimize oturduk, Hoca kalktı. (YÖ, s.98)

İyi tahsil gören her fakir genç gibi ben de “*Saadet, zenginlikten başka bir şey değildir.*” *hakikatine* kanaat getirdim, iman ettim. (GM, s. 107)

Salâhaddin, Akkâdaki askerine: “*Ben hastalandım, iyi olmak için buradan uzaklaşmaya mecburum. Siz sebât ediniz. Korkmayınız. Yine geleceğim.*” haberini gönderdi. (EK, s.108)

Herkes kendi dalgasında yaşıyor, “*dünya var imiş, yâ ki yoğmuş ne umurum!*” *felsefesi* adetâ bir nas telâkki ediliyordu. (GM, s.133)

Fakat *içinde iyileri de bulunur zannındaydım.* (GM, s.141)

1.5. Birden Fazla Unsuru Bulunan İsim Tamlamaları

1.5.1. Birden Fazla Tamlayanı Bulunan Belirtili İsim Tamlaması

Lâtarnaların, zurnaların, gırnataların, çiftenaraların, çiğ sarı basmadan şalvarlı, göbek atan, hampur çeken çingene karılarının uğultusu bütün bütün yüreğini sıktı. (YÖ, s.12)

Hakikaten, *acının, korkunun, zulüm görmenin, dayak yemenin, gaganmanın, didiklenmenin pek başka bir lezzeti* var. (YÖ, s.68)

Bandoların, marşların, şarkıların akisleri yükseliyor, esmiyen bir rüzgâr cereyanı gibi pencereden giriyordu. (BL, s.132)

Yalancı ilmin, yalancı felsefesinin, ahlâk, fazîlet, insaniyet diye uydurduğu efsânelerin hakikatini o artık öğrenmişti. (YÖ, s.148)

Midesinin acısı ona *belinin, ellerinin, ayaklarının sızılarını* duyurmuyordu. (YÖ, s.150)

Evet, bir terzihane atelyesi, *bir ressamın, bir heykeltıraşın atelyesinden* çok caziptir. (YÖ, s.155)

Ötekinin sülüs satırları, sanki *ölmüş bir beyliğin, hürriyetin, eski bir gururun, asil bir demokrasinin, can çekişen bir kahramanlığın hatırasıydı*. (BL, s.156)

1.5.2. Birden Fazla Tamlayanı Bulunan Belirtisiz İsim Tamlaması

O, bütün ordu içinde *rakipsiz bir cesaret, kahramanlık ve çabukluk enmuzeci* idi. (EK, s.7)

Görüyorsun ya, Yumuğum, *hürmet, takdir hisleri* kırılınca, ideal bir aşk bir anda göçüyor. (YÖ, s.38)

En büyük günahlar bile “*din, iman, terbiye, namus, nezâket*” *perdesi* altında hiç sezdirilmeden yapılır, masumluğun mukaddes füsunu asla kaybedilmezdi. (YÖ, s.40)

İşte bu *kadın, kumar, içki, rahat, zevk, eğlence cennetinde* iki günden ziyade yaşıyamıyordum. (YÖ, s.113)

Semt halkı ona “*haysiyet, mertlik, doğruluk*” *timsâli* gibi bakarlar, en nazik kalem beyleri bile onu yerden selâmlarlardı. (YÖ, s.130)

Bugünkü *millet, vatan, insaniyet muhabbetini* düşün. (EK, s.167)

1.5.2. Birden Fazla Tamlananı Bulunan Belirtili İsim Tamlaması

İnsanın birdenbire *bütün ümitleri, bütün zevki, bütün neşesi* kaybolur. (BL, s.5)

Bir rüya kadar rabıtasız, intizamsız tedailerle Almanyayı, Almanlıktaki sırrı, *Almanların sıhhatini, saadetini, neş’elerini* hatırlıyordum. (BL, s.6)

Sakin siz de *komşuların hizmetçileriyle, uşaklarıyla* konuşmayın. (YÖ, s.6)

Bir hafta içinde *adamlarının on beşten fazla hırsızlığını, yolsuzluğunu* tuttu. (YÖ, s.6)

Ordugâhın kalabalığı, ışıkları, uğultusu arasından beş dakikada çıktı. (EK, s.12)

*Fon Sadriştaynın uzvî istirahatinden, ker anına mantıkla hesap karışan saadetinden, çamaşır yıkayan, yemek pişiren, tahta silen, kundura boyayan aşkı*ndan tiksiniyordum. (BL, s.20)

Hayalimden bir an kaybolmıyan hayalinin bütün şekillerini, omuzlarını, dizlerini, kollarını, göğsünü, boynunu, siyah alevden gözlerini, dudaklarını, sesindeki o anlatılmaz âhengi tarif etmeğe çalıştım. (YÖ, s.24)

Bu ilmin tarihinden, terakkisinden, tekâmülünden bahsettiler. (BL, s.37)

Hepsiyle, *o beyin karısı*yla, *ailesi*yle selâmı, sabahı kesmiş. (YÖ, s.38)

Onların ruhları, hisleri, fikirleri, idrâkleri o kadar birbirine yakındı ki, beş altı ay nasıl durduklarına şaşıyordu. (BL, s.43)

*Kümesin beyi, efendisi, kralı*yım. (YÖ, s.67)

İnkâr edilmez bir tarzda en aklî, maddî delillerle, tarihî, ilmî misallerle *insaniyet fikrinin boşluğunu, fenalığını, bir cemiyet için ne kadar korkunç, müthiş bir tehlike olduğunu* anlattı. (BL, s.104)

Bütün dünyanın zaferi, şanı, saadeti, ganimeti orada idi. (EK, s.115)

Yirmi senenin yazları, kışları, rüzgârları, fırtınaları, güneşleri, onun granit vücudunu eritemedi. (EK, s.148)

1.5.3. Birden Fazla Tamlayan ve Tamlananı Bulunan Belirtili İsim Tamlaması

Yaşamanın, eğlenmenin hoş bir zevki, güzel bir şekli vardı. (YÖ, s.40)

Her sınıfın, her zümrenin ayrı kahvesi, ayrı eğlencesi, ayrı zevki vardır. (YÖ, s.93)

1.6. En Az Bir Unsuru İsim Tamlaması Olan İsim Tamlamaları

KORKMAZ, “Zincirleme Ad Tamlaması” başlığı altında değerlendirdiği bu tür tamlamaları, “*bir ad tamlamasının başka bir adla oluşturduğu ikinci bir ad tamlamasıdır.*” şeklinde tanımladıktan sonra bunlarla ilgili şu açıklamayı yapar: “*Her ne kadar gramerlerimizde ve terim sözlüklerinde bu türlü tamlamalar zincirleme ad tamlaması diye adlandırılmış ise de, bunlar aslında tamlama kalıbındaki bir kelime*

grubunun, bir birleşik adın başka bir ad veya ad tamlamasına tamlayan görevi ile bağlanmış olmasından ibarettir.”¹⁵

Çalışmamızda KARAHAN’ın “*Türkçede Söz Dizimi*” adlı eseri esas alındığı ve bu eserde de böyle bir tamlamaya yer verilmediği için bu tür tamlamalar “Zincirleme İsim Tamlaması” başlığı altında değerlendirilmedi.

1.6.1. Tamlayanı Belirtili İsim Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

Muhasaradaki burçların içine, yüzlerce zırhlı düşmanın arasına tek başına yalın kılıç atıldığı zamanlar, ölmediği halde, şimdi, bir cellâdın, *âdi, köpek bir çingenenin satırı altında* mı can verecekti? (EK, s.15)

Zigetvar’ın zaptı akşamı yaralıları toplanırken meşhur kahraman Deli Hücrevin – bir gülleyle parçalanmış – nâşı yanında, uzun boylu, ak saçlı, ak sakallı, yeşil cübbeli bir şehit buldular. (EK, s.90)

Köse Vezir de ölürse, *sözün, bir gün olup büsbütün ayağa düşmesi ihtimâli* vardı. (EK, s.157)

1.6.2. Tamlayanı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması

Kafdağının arkasından insanların içine gezmeğe gelmiş, bir *dev padişahının kızı* sayılacaktı. (YÖ, s.10)

Yarım saat sonra *Çıft Burgaz Çiftliğinin hududuna* gelmişlerdi. (YÖ, s.15)

Eyüpte bir *ip fabrikasının müdürü* sınıf arkadaşımı. (YÖ, s.76)

...Fakat *taşra hayatının bir vasfı* da sır saklamaktır. (YÖ, s.100)

Bu “*ne var, ne yok?*” *sualinin mânasını* ancak ikimiz biliriz. (GM, s.153)

¹⁵ Korkmaz, 2003, s. 275.

1.6.3. Tamlayanı Belirtili İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması

Sağ elinin şahâdet parmağının ilk boğumiyle tetiği çekti: Bum... (GM, s.40)

Hayır, hayır, *senin güzelliğinin ehemmiyeti* yok! (YÖ, s.67)

İstanbulun en kibar, en eski, en yüksek bir ailesinin ismini işitiyordum. (YÖ, s.75)

1.6.4. Tamlananı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması

İçinde Azrail beklenen bu boş konağın mezar havasını hiçbir ses bozmuyordu. (EK, s.54)

Bütün kasaba halkı *hocanın nefes kerametini* işitti. (YÖ, s.100)

Bu saz, *Yörük Hocanın gençlik yâdigârı*ydı. (BL; s.156)

Mâzideki masalcının bir kutuya binip memleketten memlekete uçmak hülyâsı bugün bir hakikattir. (EK, s.167)

1.6.5. Tamlayanı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

Kurban Bayramı namazının Semlinde kılınmasını düşünüyordu. (EK, s.6)

Silahsız düşman, kendi lisanlariyle tekrarladıkları bu emre bir *koyun sürüsü usluluğu* ile itaat etti. (EK, s.48)

Âdeta kurbanlık koyun *onun evlâdı makamına* kaim oldu. (BL, s.51)

Birden fânîliğin yaşını, dayanılmaz bir *kum sancısı acılığı* ile duydum. (YÖ, s.138)

İşte ümidini kestiği bu muhit nihayet bir millet oluyor ve Türklerin arasından da *“İş bölümü” fikri* uyanıyordu. (EK, s.188)

1.7. Unsurlarından Biri ya da Her İkisi Kelime Grubu Olan İsim Tamlamaları

1.7.1. Tamlayıcı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması

Babasının bir emektârı onu büyütmişti; *haksız yere kafası kesilmiş bir beyin oğlu* idi. (EK, s.8)

Tosun Bey, *irâdesine isyan eden ellerinin cinayetinden* titredi. (EK, s.14)

Sabaha kadar dimağımda *bana kumanda veren şeytan sesinin akislerini* dinledim: ... (GM, s.25)

- *Uzun lâfın kısıstı!* Dedi, ben iddia ediyorum ki, sende aşk filân yok. (YÖ, s.26)

Bir ay kadar seni bu bahar muhitinden, *bu rutubetli sıcağın içinden* çıkaracağım. (YÖ, s.26)

Yaklaşan siyah ölümün soğukluğu, hepsini sanki dondurmuş, taş kesmişti. (GM, s.34)

Tekrar *dolabın aynasına akseden sonbaharın semasına* bakarak hakikî aşkın ancak “hürmet, temâyül, takdir” gibi hislerin tekâsüfünden başka bir şey olmadığını söyledi. (YÖ, s.35)

Güzel ejderhanın gözleri hiddetten tekrar tutuştu, ibiğinden kırmızı alevler çıktı. (YÖ, s.68)

Muallimlerin vazifesi çocuklara, *eski hayatın terbiyesini* ibrâm etmektir. (YÖ, s.95)

Uzun, kıvrıcık kirpikli gözleri, yarı kapalı gibi yere bakıyor, soluk dudaklarında *sessiz bir duanın izleri* kımıldıyordu. (YÖ, s.104)

Avrupanın cenubu *bu büyük imparatorluğun müstemlekeleri* olacakmış. (YÖ, s.111)

Kapalı vitrinin önünde dört feslinin oturduğunu görünce uyandım. (YÖ, s.113)

İki eski arkadaş, *ansızın alevlenen hâtıralarının şaşkınlığı* ile bir müddet mânasız mânasız bakıştılar. (YÖ, s.130)

Hitâbım, *seni mâbedine çağıran bir halâskârın sesidir.* (YÖ, s.156)

Hepsinin yüzünde *ağır bir tevekkülün sükûtu* mermerleşmişti. (BL, s.180)

1.7.2. Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması

Yağmurun loş gölgeleri içinde koca kavuğu ve uzun boyu ile, Sokullunun, elleri önünde bağlı, gözleri yerde, yavaş yavaş gerdûneye yaklaştığı görüldü. (EK, s.6)

Masume Hanım, *talihsizliğinin karanlık hatırası* içinde doğan yeni huyla aydınlıklarına dalmıştı. (YÖ, s.17)

Hani o *sarhoşların sebepsiz, tatlı neşesi*yle seviniyordum. (YÖ, s.20)

Tabiatın uyusuk sükûnu karşısında sessiz, mahmur yaşamak daha tatlı değil mi? (BL, s.20)

Baharın nebat üzerindeki tesirinden tutturdu; hayvanlar üzerindeki tesirine geçti: ... (YÖ, s.24)

Misafirinin donuk bir leylâkı andıran solgun eline vurdu. (YÖ, s.32)

Yumuğun neşeli çehresi birdenbire bozuldu. (YÖ, s.38)

Sütüdeyi alamadığı için Adadan kaçmış, *Beykozun hâlî tepelerinde* bir eve kapanmıştı. (YÖ, s.50)

Kümesin bu mağrur kralı zulümden başka hiçbir şeyden tat almıyan müstebit bir Nerondur. (YÖ, s.58)

Yorgunluksuz rahat, *dünyanın en ağır azabıdır*. (YÖ, s.68)

İnsaflı sadrazam, *vicdanının ruhuna akseden sesini*, gururunun karanlığı ile boğmadı. (EK, s.68)

Kümesin bir aylık tarihini aklımdan geçirdim. (YÖ, s.69)

Amerika'nın en meşhur, en büyük iktisat kralları da en parasız işe başlamamışlar mıydı? (YÖ, s.78)

Babamın, yazılsa üç dört tabaka esericedit kâğıdı dolduracak olan kıymetli nasihatlerini aldıktan sonra vapura atladım. (YÖ, s.80)

Gözümde yalnız *evimin beyaz badanalı alçak duvarları, matbak bacasının sabahları bahçeye düşen kalın gölgesi* tütüyor. (GM, s.82)

Kasabanın hemen bütün ahalisi Rumdu. (YÖ, s.83)

Tavanda *kandilinin belirsiz aydınlığı* dalgalanıyordu. (YÖ, s.106)

Babasının kırk yıllık sakın ocağını, Beyoğlu arkadaşlarıyla gürültülü bir meyhaneye çevirerek, konduğu mirası, bin türlü rezaletle yerken, kimse Kötü Tahsine aldırıyor, herkes İmâdeddin Efendiye lânetler yağdırıyordu. (YÖ, s.108)

İstanbulun narin kızları Anadolunun pehlivan çocukları, hatta *Türkistanın saf çobanları* şiirlerini ezberledi. (BL, s.138)

Fon Sadriştayn: “Bu mutlaka *şairin Çanakkalede şehit düşen babası* olacak!” dedi. (BL, s.146)

Nihayet, Hüsam Efendiyi, *Topkapının hücrâ bir mahallesinde* keşfetti. (GM, s.162)

Erenköyünün en namlı bir sporcusu sayılırdı. (GM, s.185)

1.7.3. Tamlayıcı Sıfat Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

Dudaklarına, çenesine, saçlarına bakarak ne söylediğini pek işitmiyor, içimden: “İşte *yirmi senedir zuhurunu beklediğim meçhul hayal!*” nakaratını tekrarlıyordum. (YÖ, s.22)

İki saattir eski geyik postu seccadesinin üstünde “Selâtüselâm” çeken Fatma Hanım, *tüneğinden inecek bir anaç tavuk edası*yle ayağa kalkınca, birdenbire hiddetlendi. (BL, s.47)

*Eseri takdir edilmiyen bir san’atkâr elemi*ni duydum. (EK, s.165)

1.7.4. Her İki Unsuru da Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması

Ufuktan kırk elli mızrak boyu yükselmiş yakıcı güneşin beyaz keten tenteden süzülen ince, görünmez huzmeleri, sık kıvrırcık kirpiklerini, *kavuniçi başörtüsünün altın pullarını, erguvânî yeldirmesinin hareli kıvrıntılarını* yaldızlıyor, arabanın mavi ipek perdelerini hiçbir rüzgâr kımıldatmıyordu. (YÖ, s.9)

Bir Türkün aylık varidatı yirmi beş lira iken otuz lira oldu mu, hemen evini değiştirmeye, daha fazla bir hizmetçi tutmağa kalkar. (BL, s.17)

Genç kadının şen gözlerine mahzun mahzun baktı. (YÖ, s.34)

İnce mavi dumanların şeffaf bulutçukları içinde konuşmağa başladılar. (YÖ, s.34)

Mâdemki *Türklüğü kabul etmiyen, milliyetperverlerin arkasından gitmiyen Osmanlıların en büyük adamı*ydı. (BL, s.35)

Parlak alnının ince, görünmez buruşuklukları gölgelendi. (YÖ, s.36)

Şöyle yirmi, yirmi beş sene evvel, *tenha bir köşkün genç bir kızı* varmış. (YÖ, s.37)

Yaprakları dökülmüş ağaçların iskelet dallarına, تنها bostanlara, dalgalarının fıganı işitilen asabî denize bakmağa başladı. (YÖ, s.38)

Gölgesiz dalların arsında, sanki *zavallı aldatanlarla aldanananların görünmez hayalleri* dolaşır. (YÖ, s.47)

Kuvvetli, yakışıklı, âdeta *eski Yunan heykellerinin canlı bir numûnesiydi*. (YÖ, s.52)

Kırmızı köşkün yeşil kapısını çaldılar. (BL, s.67)

Onun beyaz ölüsü karşısında, *beyaz ellerinin, beyaz ayaklarının, beyaz başının mazlûm bükülüğü* karşısında, o vakte kadar hiç duymadığım bir teessürle ağlamak istedim. (YÖ, s.87)

Köşede küçük bir iskemle üstünde *sönük bir kandilin titrek ziyası*, beyaz sakalını, renksiz yüzünü, mâdenî bir kûsuf nuruyla yaldızlıyor, odadaki kabir sükûnunu sanki daha ziyâde ağırlaştırıyordu. (YÖ, s.104)

Ah o *cevap vermiyen, sesi, dudakları titriyen, sararmış talebenin meyas gözleri, feci bakışları*... (GM, s.105)

Bugün *kendine hayat veren arkadaşının mert yüzüne*, Allahını gören bir mümin gibi huzurla bakıyordu. (YÖ, s.135)

Söyle, nereye gidiyordun *Sultantepeesindeki, kaldırımlarında otlar biten تنها sokağın mâsum, fakir kızı*!... (YÖ, s.151)

Ben *tenha bir geçidin gizli bir köşesinde* uyuyan küçük bir köyde doğdum. (BL, s.151)

Yine *küçük tepelerin mahmur sükûnu* başladı. (EK, s.178)

Bahçenin çakıllarına düşen bir vücudun derin, ağır sesini dehşetle duydular. (GM, s.191)

1.7.5. Tamlayanı İsim-fiil Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

Hem *ölümün geldiğini hissetmek mevhibesine* de mazhardır. (BL, s.25)

Kalenin dar kapısından çıkmak imkânı yoktu. (EK, s.46)

Saadetimizi tekrar bize veren bir ihtiyara hem af dilemek, hem bakma ücretini vermek ihtiyacı beni rahatsız etmeğe başladı. (GM, s.66)

Orduyu gençleştirmek sevdâsına düşen akıllılar iş başına geçince, birçokları ile beraber onu da tekaüde sevk ederek mağdurlar arasına karıştırdılar. (GM, s.75)

Doktor inanamıyor, fakat *gözüyle gördüğü neticeyi de inkâr etmek cesâretini* gösteremiyordu. (YÖ, s.98)

Bu devir de *yaşamak, hayatı anlamak devresidir*. (GM, s.114)

- *Er meydanında ölmek şerefine* o lâyük mı ki... (EK, s.122)

Fakat Alinin mizacında “*başkasına minnettar kalmak*” *ihtimali* derin bir elem sızlatıyordu. (EK, s.134)

- *Dünyaya bir esir getirmek cinayetini* kabul etmem. (EK, s.184)

1.7.6. Tamlayanı İsim-fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması

Bu düşüşün dehşetinden ürken at şahlanarak kaçtı. (EK, s.121)

Köyde *her toplanmanın sonu* Moskof hikâyesiyle biterdi. (BL, s.166)

1.7.7. Tamlananı İsim-fiil Grubu olan Belirtili İsim Tamlaması

Ses *ciğerlerde biriken havanın boğaza çarpması* demektir. (GM, s.38)

- Bakınız, *âlimlerin dargın durması* millet için ne büyük bir felâket!.. (BL, s.41)

İstanbulun nur içinde parlayışına uzun uzun baktılar. (BL, s.142)

Kekeliyerek: - Hiç! Padişahım, dedi, *bu suçsuz köylünün benim için hapsedilmesine* vicdânım razı olmadı... (EK, s.161)

Kaymakam *parası olanın aşağı inmesini* emretti. (BL, s.164)

1.7.8. Tamlayanı Sıfat-fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması

Manyatize edilmiş gibi, *bu ölü arayanların arkalarından* yürüdüm. (GM, s.99)

Yanında alçak sesle konuşanların sözlerine istemiye istemiye kulak kabarttı. (EK, s.136)

Uğursuz yağmurun suyundan içmeyip akıllı kalanların felâketi çok dehşetliydi. (GM, ms.136)

1.7.9. Tamlananı Sıfat-fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması

Sen *bunların kim olduklarını* biliyor musun? (BL, s.61)

Sakalın ikinci derecede bir hazım âleti olduğunu anlatırken şaşladım. (GM, s.68)

Hamdune Hanım, nihayet *iki gencin birbirlerini sevdiklerini, izdivaç etmezlerse bedbaht olacaklarını* söyledi: ... (GM, s.190)

1.7.10. Tamlayanı Bağlama Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

Hac parasını fazlasıyla hazırladığı hâlde “*ha bu yıl, ha gelecek yıl...*” *bahanesiyle* bir türlü davranıp gidememişti. (YÖ, s.158)

Bunları düşünürken âsabı sarsılır, korkunç bir nöbete tutulur, yarınki “*esirlik ve hayvanlık*” *talihine* isyan eder, baldıranları koparır, dikenleri ezer, nihayet bir deli gibi kendini kırlara atardı. (EK, s.185)

1.7.11. Tamlananı Bağlama Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması

Baytarın Avrupalısı ile Asyalısı arasında ne fark olur? (GM, s.63)

Abus çehreli bir adamın ne namazı, ne niyazı, ne zekâtı, ne orucu makbuldür. (YÖ, s.163)

1.8. Unsurları Arasına Bir veya Birden Fazla Kelime ya da Kelime Grubu Girmiş İsim Tamlamaları

Bazı isim tamlamalarında, unsurlar arasına bir veya birden fazla kelimenin ya da bir kelime grubunun girdiği görülür.

1.8.1. Tamlayan ve Tamlanan Arasına Edat Grubu Girmiş Belirtili İsim Tamlaması

Benim gibi saçlı, sakallı bir adamın, on yedi yaşında bir züppe gibi *aşk mektubu yazması* ne rezâlet! (YÖ, s.30)

Bahçeye birisi çıktımı hemen kurbanlık üzerine atılıyor, karnına, kafasına, neresine rastgelirse gerilip gerilip tos vurmağa başlıyor, yere düşürünce bile hırsını alamıyor, *düşenin* köpek gibi *eteklerini*, *saçlarını* ısıırıyordu. (BL, s.51)

Bir insanın köpek gibi *kemik yemesi* Badik Ahmedin çok hoşuna gitti. (YÖ, s.133)

1.8.2. Tamlayan ve Tamlanan Arasına Kelime veya Kelimeler Girmiş Belirtili İsim Tamlaması

Dokuz senelik adamlarının iki gün içinde birdenbire *ahlâkları* bozulmuştu. (YÖ, s.6)

Bu dangalağın hiçbir şeyden *haberi* yoktu. (YÖ, s.15)

Fikrimin birdenbire *değişmesine* yine bu öldürdüğü horozun hayâli sebep oldu. (YÖ, s.66)

“Çile”nin bundan *korkuncu* olabilir miydi? (YÖ, s.105)

1.9. FARKLI YAPIDAKİ İSİM TAMLAMASI

Bazı belirtili isim tamlamalarında tamlayanın ilgi eki yerine uzaklaşma hâli ekini aldığı görülür.

Kevser ACARLAR, çıkma hâli ekinin isim tamlamasının tamlayanında kullanışı ile ilgili “Çıkma durumundaki bir sözcük belgisiz adıl (zamir) ya da üçüncü tekil kişi iyelik eki alarak adillaşan sayı sıfatlarından önce kullanıldığında “çıkmalı tamlama” öbeği kurar. Bunlar da belirtili ad tamlamalarına benzerler: Öğrencilerden bazıları(öğrencilerin bazıları)”, “misafirlerden her biri(misafirlerin her biri)...” açıklamasını yapar.¹⁶ ACARLAR, belirtili tamlama ile çıkmalı tamlamanın farkını da “Belirtili tamlamalarda, tamlayanda da tamlananda da tam bir belirlilik var. Çıkmalı tamlamada ise tamlanan belirtilmek isteniyor, tamlayanın belli olup olmamasının önemi yok.” ifadeleriyle belirtir.¹⁷

Enver Naci GÖKŞEN, uzaklaşma (çıkma) hâli eki ve kapsamıyla ilgili yazdığı makalesinde “Belirtili ad tamlamalarında ikinci sözcük, sayı ya da belirsiz nitelik bildiren bir sözcük ise -in takısı yerine genellikle -den getirilir.” bazı isim tamlamalarında ilgi ekinin yerine niçin “-DAn” uzaklaşma hâli ekinin kullanıldığını açıklar.¹⁸

1.9.1. Tamlayanın Uzaklaşma Hâli Eki Aldığı İsim Tamlaması

Akrabalarımızdan birinin evinde gûya bizi tesadüf ettirdiler. (BL, s.11)

Arkadaşımın dostlarından birinin akrabası olan şimdiki karımı bir Pazar bana takdim ettiler. (BL, s.15)

“Efendisinin hediye gönderdiği şu somunlardan birisini koparıp yesem..” Dedi. (GM, s.53)

Küçücük köpeğim Koton’la *İzmir’in ikinci sınıf otellerinden birinde* oturuyordum. (GM, s.61)

Hattâ *içlerinden birkaçı* mırıldanmağa başladı. (EK, s.73)

- Yavaş gel! Diye bir kahkaha attı, ben *onun yedi gömlek uzak adamlarından birinin* adamıyım. (GM, s.95)

Daha muallimlik ederken *arkadaşlarından biri* bana bir kitap okutturmuştu. (GM, s.97)

¹⁶ Kevser Acarlar, “Çıkma Durumunda (‘den’ halinde) Sözcüklerin Tümcede Türlü Kullanılışları”, *Türk Dili Dergisi*, XXIV, 235, Nisan 1971, s. 35.

¹⁷ Acarlar, 1971, s. 35.

¹⁸ Enver Naci Gökşen, “Çıkma Durumu (-den) ve Kapsamı”, *Türk Dili Dergisi*, XXX, 279, Aralık 1974, s. 973.

Hırsından kıvranan Salâhaddin, bir sabah *burçlardan birisinin* tutuştuğunu gördü. (EK, s.109)

Çünkü kendisine gelinceye kadar *seleflerinden üçü* idâm olunmuş. (GM, s.117)

Bu haftalardan birçoğu birbiri arkasına geçti. (EK, s.187/188)

2. İSİM TAMLAMASININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ

2.1. Belirtisiz İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamasının Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Böyle ansızın gitmek, alaturka evde tekliflere, tekellüflere meydan bırakmıyacak, tabiati, pitoreski, bu *Şark meftunu freng*e olduğu gibi gösterecekti. (GM, s.7)

Dizginleri kullanan Himmet, *çam yarması bir Anadolu aşığı*ydı. (YÖ, s.10)

Fatma Hanım bir dakika evvel kalktığı *geyik postu seccadesinin* üstüne tekrar çöktü. (BL, s.52)

Ateşten bir canavar gibi yalnız horoz parıldıyor, *altın kırmızısı alevler* duvarlarda uçuşuyordu. (YÖ, s.68)

2.2. Belirtili İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamasının Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Kafamdaki şeytanın varlığıma indirdiği darbeyi, mânevî iflâsımı asla duymuyor: - Ne oluyorsun oğlum, ne oluyorsun? Diyordu... (GM, s.25)

Herkesin “Gayet büyük bir adam” dediği bu zat sahihten pek büyüktü. (BL, s.29)

Araba, *katilin dokuz insanı baltayla kestiği yer*de durdu. (GM, s.32)

*Mutfığın olduğu yer*de beş yüz senelik bir evliya yatıyormuş... (BL, s.71)

Fakat hepsi *benim kendi kendime müstağni olduğumu farzettığım şeye*, paraya, menfaate koşuyorlardı. (GM, s.72)

Sınıf arkadaşının Karamusaldan getirdiği Çerkes kayışında sanki bir tılsım vardı. (BL, s.86)

- Padişahım! dedi, bu “Kızıl Elma”, *halk kullarının uydurduğu bir efsânedir.* (EK, s.95)

- Burası “*Yalnız Efe*”nin “sır” olduğu yerdir! (BL, s.150)

2.3. Belirtisiz İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamasının İsim Unsuru Olarak Kullanılması

İçinde tutuşan merak ateşi öldürücü bir sıtma gibi her yerini sarsıyordu. (EK, s.14)

Ahlâk telâkkisinin ruhumuzda tutuşturduğu “iyilik, doğruluk, güzellik” ideali yavaş yavaş kararır. (GM, s.17)

Alaca karanlık içinde sivri, siyah bir kayanın müphem hayâli gibi yükselen Şalgo burcu uyanıktı. (EK, s.21)

Bilmem hangi *meşhur ruhiyat mütehassısı* bu temayülümüzü hayatta ciddiyetin, edebiyatta zevkin iflâsına atfediyor. (BL, s.23)

O baştan çıkarıcı çiçek kokularını, şehvet gıcıklayan rutubeti duydun. (YÖ, s.25)

Yalnız bir şartla bu *rahat yalnızlık cennetine* veda edebilirim. (YÖ, s.34)

Kırmızı muhacir bezi örtülü boy minderine yan oturmuştu. (YÖ, s.43)

Şimdi *şu birahâne penceresinden seyrettiğim sokak panoraması*, şu gelip geçen hayalâtı servet ve refah içinde, bulanık gözlerime elleri daha beyaz ve tombul, kalçaları daha geniş ve bedi’, boyları daha nârin ve lewend, dudakları daha kırmızı, yüzleri daha ma’sum görünen kadınlara karşı hissettiğim iştihak-ı tabîîyi de dimağımdan defedersem, tamamiyle müsterih kalacaktım. (GM, s.71)

Bu telgraftılık âlemi başka bir âlemdir. (YÖ, s.84)

Bütün dünya işlerine karısı Naciye Hanım bakar, vakıflarından iratlarından paraları toplar, evi idâre eder; mahallenin fakir kızlarını kimsesiz dulları, muhtaçları vakit vakit sevindirirdi. (YÖ. s.102)

2.4. Belirtisiz İsim Tamlamasının Birden Fazla Sıfatı Bulunan Sıfat Tamlamasının İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Yavaş yavaş yaklaştığımız Hürriyet Tepesinin yapraksız ağaçları, uzak kıtlık kâbuslarını hatırlatan *çelimsiz, siyah, gamlı iskelet gölgeleri* gibi görünüyordu. (YÖ, s.77)

Ve orada Lâ'linin şimdi soğuyan, donan, katılaştıran cesedi gayet ağır ve cehennemî bir taşın altında ezilmiş *büyük, beyaz, manevî ve uhrevî bir lâle sükunîle* yatıyor, kanlanmış yastığın üzerinden aşağıya sarkan bir kolu sanki tutunmak için ademin nihayetsiz boşluklarını arıyordu. (BL, s.130)

Bazusunda *haç şeklinde derin bir yara izi* vardı. (EK, s.152)

Kezban bu yeis havasının içinde yıkılmaz bir ümit, *genç, dinç, güzel bir azim timsalini* hayali gibi yavaş yavaş kalktı. (BL, s.159)

2.5. Belirtili İsim Tamlamasının Zarf-fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

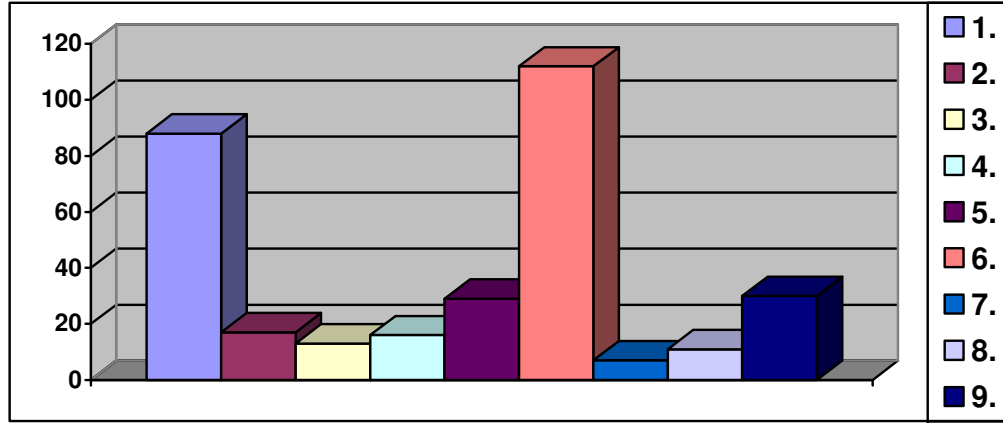
Ben *işte bu sinir denilen ateşsiz cehennemine içine düşünce* kendimi kırlara atarım. (BL, s.5)

Birdenbire *Logaritmacının ana tüyleri dökülmüş kahverengi paltosuna bakarak* bu gencin nasıl velînimeti olabileceğini düşündüm. (YÖ, s.74)

Sermet Bey, bir gün *çamlığın içine saklanıp* birdenbire perinin karşısına çıkmayı, yahut arkasından yavaşça gidip elini sürüvermeyi düşündü. (BL, s.71)

1. Çizelge: Çalışmamızda örnek olarak verilen isim tamlamalarının dağılımı

YAPISI	SAYISI	ORANI
1. Unsurları Tek Kelime Olan İsim Tamlamaları	88	% 27,5
2. Unsurlarından biri veya her iki unsuru zamir olan isim tamlamaları	18	% 5,6
3. Unsurlarından biri fiilimsi olan isim tamlamaları	13	% 4
4. Tamlayıcı cümle olan isim tamlamaları	16	% 5
5. Birden fazla unsuru bulunan isim tamlamaları	29	% 9
6. Unsurlarından biri veya her ikisi kelime grubu olan isim tamlamaları	109	% 35
7. Unsurları arasına kelime veya kelime grubu girmiş isim tamlamaları	7	% 2
8. Farklı yapıdaki isim tamlamaları	10	% 3,2
9. Kelime grupları içindeki yerine göre verilen isim tamlamaları	30	% 9,3
TOPLAM	320	

Çalışmamızda, en çok rastlanılan kelime grubu isim tamlamaları oldu. Bunlar arasında da, en fazla, unsurlarından biri veya her ikisi kelime grubu olan isim tamlamalarına örnek verildi. İsim tamlamaları toplam 45 başlık altında incelendi.

SIFAT TAMLAMASI

Sıfat tamlaması, sıfat ve isim unsurlarının, herhangi bir tamlama eki taşımadan bir araya gelerek oluşturdukları kelime grubudur. Burada isim unsuru asıl unsur, sıfat unsuru da onu belirten ya da niteleyen yardımcı unsurdur. Unsurlardan biri veya her ikisi bir kelime grubu olabilir. Sıfat tamlaması bir isim grubu olduğundan cümle içinde isim gibi görev yapar.

Sıfat tamlamalarında bir sıfat birden fazla ismi niteleyebileceği veya belirtebileceği gibi bir isim unsuru da birden fazla sıfat tarafından nitelenebilir veya belirtilebilir.

GENCAN¹⁹, BANGUOĞLU²⁰ ve EDİSKUN²¹, sıfat tamlamaları için “sıfat takımı” ifadesini kullanırlar.

ERGİN, sıfat tamlamasını “*bir sıfat unsuru ile bir isim unsurunun meydana getirdikleri kelime grubu*” olarak tanımladıktan sonra “*Sıfat bu birleşmede daima teklik halde bulunur, sıfatların çoklukları yapılamaz.*” diyerek bu tamlamaların bir özelliğine dikkat çeker. Ayrıca sıfat tamlamasında vurgunun sıfat üzerinde olduğunu belirtir.²²

KORKMAZ’ın ifadesiyle sıfat tamlaması “*İsimleri nitelemek veya belirtmek maksadıyla isim ve ona bağlı sıfatın tamlama dizilişinde oluşturdukları kelime grubu*”dur.²³

KARAHAN, sıfat tamlamasını “*Bir isim unsurunun, bir sıfat unsuruyla nitelendiği veya belirtildiği kelime grubudur.*” şeklinde tanımlar ve on bir madde halinde özelliklerini verir.²⁴

AÇIKGÖZ ve YELTEN, niteleme ve belirtme sıfatlarıyla yapılan tamlamaları ayırarak “*Vasıflandırma Sıfatı Tamlaması*” ve “*Belirtme Sıfatı Tamlaması*” olmak üzere iki grupta bunları incelerler.²⁵

¹⁹ Gencan, *age.*, s. 123.

²⁰ Banguoğlu, *age.*, s. 500.

²¹ Ediskun, *age.*, s. 144.

²² Ergin, *age.*, s. 359.

²³ Korkmaz, 1992, s. 133.

²⁴ Karahan, *age.*, s. 18-21.

²⁵ Açıkgöz, Yelten, *age.*, s. 37-38.

Bazı dil bilgisi kitaplarının isim tamlaması bölümünde “takısız isim tamlaması”ndan bahsedilir. Asıl sorun, takısız isim tamlamasının bir isim tamlaması mı bir sıfat tamlaması mı olduğudur. Araştırmacılarımız bu konuda farklı görüştedirler.

GENCAN, “Üçüncü Türü Ad Takımı (Takısız Tümleme)” başlığı altında her iki unsurunun da ek almadığı bir isim tamlamasından söz ederek özelliklerini şöyle verir: “1- Tümleyici, asıl adın neden yapıldığını gösterir. 2- Tümleyici, asıl adın neye benzediğini gösterir.”²⁶

“Çağdaş Türk Dili” adlı eserinde Süer EKER, “Üçüncü Tip Ad Tamlamaları (Eksiz Ad Tamlaması)” başlığı altında böyle bir tamlamaya yer vererek “Eksiz ad tamlamalarında tamlanan ögenin niteliği, benzetme ve maddî ilişki kurularak belirtilir.” açıklamasını yapar.²⁷

KARAHAN ise sıfat tamlaması olduğu görüşündedir. “Nesnenin neden yapıldığını belirten ‘demir kapı, cam bardak, mermer köşk, gümüş kemer’ gibi tamlamalar isim tamlaması değil, sıfat tamlamasıdır. Bu tamlamaları, ‘demirden kapı, demirden yapılmış kapı, camdan bardak, camdan yapılmış bardak’ şekline ve yine sıfat tamlaması kuruluşunda genişletebiliriz.”²⁸ açıklamasını yapar.

KARAHAN’la aynı görüşte olan Sıddık AKBAYIR “Cümle ve Metin Bilgisi” adlı eserinde “Demir kapı” örneğini ele alarak “‘Demir kapı’nın takısız ad tamlaması olduğu iddia ediliyor ya ‘demir kapı’ ne demek? ‘Demirden yapılmış olan kapı’ demek.” diyerek konuya dilbilgisel açıdan da yaklaşır ve bu tür tamlamaların sıfat tamlaması olduğunu dile getirir.²⁹

Biz de bu görüş doğrultusunda bu tür tamlamaların birer sıfat tamlaması olduğunu kabul ediyoruz. Artık ortaöğretimde okutulan dil ve anlatım³⁰ kitaplarında da “takısız isim tamlaması” başlığı altında bir tamlamaya yer verilmemektedir.

²⁶ Gencan, age., s. 162-163.

²⁷ Süer Eker, Çağdaş Türk Dili, Ankara: Grafiker Yay., 2005, s. 465.

²⁸ Karahan, age., s. 21.

²⁹ Sıddık Akbayır, Cümle ve Metin Bilgisi, Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2006, s.118.

³⁰ Şerif Aktaş ve diğerleri, Lise Dil ve Anlatım 9, Ankara: Bilge Ders Kitapları Yay., 2005, s.139.

1. YAPI BAKIMINDAN SIFAT TAMLAMASI

1.1. Sıfat Unsuru Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları

1.1.1. Belirtme Sıfatlarıyla Yapılan Sıfat Tamlaması

Amma böyle *bir bey, bir beyefendi* çıkmıyordu. (YÖ, s.11)

Üç gece birbiri arkasına poker ha... (YÖ, s.23)

Fakat *o gün, bu gamlı kubbe*, birdenbire yıkıldı. (YÖ, s.47)

Bütün dünya bir araya gelse fikrimi değiştiremez. (YÖ, s.57)

Amma *bu ulviyetleri, bu ahlâkiyetleri* sanki bir günahmış gibi, Allah, zavallıların korkunç bir belâ musallat etmiştir: Horoz... (YÖ, s.58)

Fakat *bu gaga, bu kanatlar, bu ibik, bu mahmuzlar*; kılıçlardan, kalkanlardan pek korkunçtu. (YÖ, s.67)

- Yavrum, dedi, *bütün erkekler* böyledir. (YÖ, s.62)

Nasıl, *bir milyon* yapabildin mi? (YÖ, s.74)

“Vallahi *iki gündür* açım, bâri *beş kuruş* ver. Bugün karnımı doyurayım.”
Dedi. (YÖ, s.76)

Selânikte *iki gün* kaldık. (YÖ, s.80)

Birkaç ay sonra mutlaka geri getirileceğimi, bunun için babama yalvaracağımı, *birçok yeminlerle* vaat etti. (YÖ, s.80)

Dayım *birinci katta* yatıyormuş. (YÖ, s.81)

Vapura geldiğimiz zaman *bütün yolcuları* şaşırttık. (YÖ, s.83)

Üç gün görünmedi. (YÖ, s.86)

Hiçbir kuvvet onu parçalayamaz! (GM, s.89)

Başka hava, başka muhit, başka ufuk bizde *başka temayüller* uyandırıyor.
(YÖ, s.109)

Yol arkadaşlarım *beş Yahudi, üç Rum, bir Mısırlı gençti*. (YÖ, s.110)

On senedir bu karanlık in içinde ham demirden dövdüğü kılıç namluları *bütün Anadoluda, bütün Rumelide* serhat boylarında büyük bir nam kazanmıştı. (EK, s.133)

Bu yarayı, gecesini *altı ay* süren *bir adadan* karısını kaçıtırırken almıştı. (EK, s.152)

Elli sene dolaşmak onu biraz para sahibi etmişti. (BL, s.154)

Bu intizam, bu ruh, bu ordu, bu millet birdenbire nereden doğuvermişti? (EK, s.188)

1.1.2. Bir Niteleme Sıfatı ve Bir İsimden Oluşan Sıfat Tamlaması

Kavuğundan sızan sular *solgun yüzüne*, *sarı sakalına* akıyordu. (EK, s.6)

Al yanaklarından, kırmızı küçük dudaklarından sıhhat taşıyor, büyük *siyah gözlerinde* alevli kıvılcımlar parlıyordu. (YÖ, s.10)

Köşkerin bahçe parmaklıklarında *beyaz kelebekler* uçuşuyordu. (YÖ, s.19)

Hınzır öküz, zavallı ineği dövüyor. (YÖ, s.16)

Yamaçlardaki *dağınık gölgeler, kuşsuz ormanlar, hırçın dereler, kaçan yollar, ıssız korular*, sanki korkunç bir fırtınanın gürlemesini bekliyorlardı. (EK, s.21)

Ulvî hissiyatımız değil, sevki tabiîmiz tekâmül etmiş. (BL, s.26/27)

Kös, kalkan, boru sesleri at kişnemelerine karışıyor, *alınan emirler, verilen kumandalar* yüzlerce ağız tarafından ayrı ayrı tekrarlanıyordu. (EK, s.29)

*Lâcivert başörtüsü*nü yeldirmesinin omuzlarına indirdi. (YÖ, s.31)

Uzvî hayatın nebattan farkı yoktu. (YÖ, s.35)

Ahter, bir misal arıyormuş gibi *siyah gözlerini* süzdü. (YÖ, s.36)

Serçecik, bir metre yetmiş beş santimetre ötesinde gayet taze bir gübre yığınını görünce *mahmur gözlerini* açtı. (GM, s.39)

Tombul elleriyle bohçayı süzdü. (YÖ, s.45)

Sade esvabı onu daha ziyade güzelleştirmişti. (YÖ, s.49)

Beş hafta evveli bozgunun şehri dolduran yaralıları, *kuskunsuz atlar, aç katırlar, kırık arabalar, topallıyan askerler, kalkansız süvariler, tolgasız yeniçeriler, mızraksız sipahiler*, yüksek, beyaz duvarlara geçici bir gölge kâbusu hâlinde *mahzun akislerini* bir an sürüyorlar, sonra titriyerek, siliniveriyorlardı. (EK, s.51)

Bana *soğuk ürpermeler* verirdi. (YÖ, s.55)

Yani... yani işte, işte... *horozsuz kümes* mezarlığa benziyor vesselâm! (YÖ, s.71)

Mücerret mefhumların haricî hakikat karşısında nasıl “Haver-i muallak” gibi sallandıklarını seyretmek pek hoşuma gider. (YÖ, s.73)

*Tenha şosed*e deminki gibi yine yavaş yavaş yürümiye başladık. (YÖ, s.75)

- Hakikaten güzeldir, dedi, bu maymunu bana bir *Hindli tüccar* hediye vermişti. (YÖ, s.82)

Kızıl Elma neresiydi? (EK, s.92)

Bu *necip yüzü* çok görmüştü. (BL, s.136)

1.2. Birden Fazla Sıfatla Kurulan Sıfat Tamlaması

İşte, hemen hemen on sene vardı ki erkeğin hayali zihnine, *romatizma, balgam, pamuk, vantuz, tentürdiyot yığınlarından yapılmış, pis, abus, lânet bir heyûla* şeklinde gelirdi. (YÖ, s.5)

Gür siyah bıyıkları, şahin bakışlı iri elâ gözleri, geniş ve kalın omuzları, levendâne yürüyüşü, her göreni hayran etti. (EK, s.7)

Gizli, derin, teselli kabul etmez bir matem canını sıkıyordu. (YÖ, s.11)

Ah, işte on senedir *tekrar varacak, boyu bosuna uyar, hotozu hotozuna uygun bir adam* bulamamıştı. (YÖ, s.11)

İri, kuvvetli, genç, dinç bir adam bulacaktı. (YÖ, s.12)

İdaresiz, iktisatsız, intizamsız bir hayatın paraca ne kadar talii olsa, yine istikbali kapkaraydı. (BL, s.15)

İhtiyar bey, *bütün memlekette kahramanlığı dillere destan olan bu al yanaklı, gür bıyıklı, dağ parçası, heybetli, cesur, güzel bahadıra* ıslak gözleriyle uzun uzun baktı. (EK, s.18)

Zayıf, sarı, uzun boylu, sert edâlı bir kadındı. (YÖ, s.22)

Kapıdan giren saz benizli, narin kadın, şuh bir teklifsizlikle tembel arkadaşının karyolasına oturdu. (YÖ, s.31)

Berlin mekteplerinde tahsilini bitirip tamamıyla Almanlaşan bu adam, *ağaçtan, hem kayın ağacından yapılmış bir manken kadar katı, hissiz, duygusuz, hayalsiz, zevksiz, hâsılı, tatsız tuzsuz bir şeydi.* (YÖ, s.32)

Yirmi senedir insan diye sevdiği, evdeki şişman, arsız, hayasız hizmetçi kızın dizlerine kapanmış, pis etekliklerinden öpmüyor mu? (YÖ, s.37/38)

Sonra, *ayakta dîvan duran, solgun, perîşân Matlûbeye* sordu: ... (YÖ, s.43)

Dolgun omuzları, *siyah parlak saçları, bir zambak gibi beyaz, nefis elleri* hıçkırıldıkça sarsılıyordu. (YÖ, s.50)

İri, siyah gözleri birdenbire bulutlandı. (YÖ, s.54)

Son derece sarhoş, politikacı, kavgacı, mütecaviz, dedikoducu, pis bir herifti. (YÖ, s.55)

Mütehakkim, maskara, şarlatan, çirkin bir ses... (YÖ, s.59)

Güzel, bembeyaz, şuh, tatlı, sakın bir hayvancağz... (YÖ, s.60)

Temiz, koyu, yeşil paltosunun altında biraz yorgun gibiydi. (BL, s.61)

İçimde kapalı kalmış, çulğun bir sevinç kumrusunun dem çekerek çırpındığını duyuyordum. (GM, s.62)

Efendisiz, kumandasız, âmirsiz, emirsiz bir hayat istiyorum. (YÖ, s.64)

Daha kış uykusundan uyanmamış sisli Kâğüthaneye, mavi mahmur Halice yükseklerden baktık. (YÖ, s.72)

Bu, *canlanmış büyük bir piyano kadar parlak, siyah, ihtişamlı bir arabaydı.* (YÖ, s.73)

Kesik bıyıklı, esmer bir genç bize doğru gülerek koşuyordu. (YÖ, s.74)

Birbirine benzeyen muntazam, vukûâtsiz günler ne kadar boş! (GM, s.92)

Programları, gâyeleri birbirine zıt, dört, beş mektebin yetiştirdiği yaşlı, genç, zekî, budala, zevzek, sükûfî yirmi muhtelif adam: ... (YÖ, s.93)

Burası *kalın fes renkli perdeli, halı döşeli, süslü bir oda* idi. (BL, s.95)

Öyle *sazlı, sözlü, içkili meclislere* giremezdik. (YÖ, s.96)

Lâlelide, Yenikapıya inen sokakta, *büyük bahçeli, mahzenli, havuzlu bir evde* oturmuştuk. (GM, s.98)

Çocuklar, kadınlar, gençler sokakta küme küme dururlar, *sık fistik ağaçlarının tepelerinden havaya tüten kırmızı, sincabî, mor, yeşil dumanları* korka korka seyrederlerdi. (EK, s.104)

Şairlere birçok kasideler yazdıracak derecede şeci, cömert, kerim bir zattı. (EK, s.105)

Babam daima *boğazına kadar borç içinde yaşar, müsrif, batakcı bir memurdu.* (GM, s.107)

Bu *âbânî sarıklı rahat ve saadetinden, hareketsizlikten kadınlaşmış, tombul, nazik narin, orta boylu bir adamdı.* (BL, s.115)

Genç, cesur, kahraman voyvodalar şaşılar. (EK, s.115)

Hancı, *gayet intizâmperver ve tabiat sahibi bir adamdı.* (GM, s.130)

Yuvarlak, iri yumruğu ile ince seyrek bıyıklarını düzeltti. (YÖ, s.131)

Ödlek Murat, *bu kıyafeti düzgün, eski arkadaşına* acı acı baktı. (YÖ, s.132)

Kır saçlı, kırpık bıyıklı, tas kafalı; birbirinden berbat birtakım mendeburlardı. (YÖ, s.138)

Başka milletlerin elinde olsa, *bizim içinde yalnız sıkıntı duyduğumuz bu eğlencesiz, bu zevksiz, bu neşesiz İstanbul,* kim bilir nasıl bir dünya cenneti olurdu? (GM, s.145)

Annemin pek muvafık bulduğu kız *son derece sessiz, iki lâfı bir araya getiremez, durgun, okuyup-yazması yok, anlayışsız bir zavallıydı.* (GM, s.150)

Gayet doğru, irtikâp etmez, Allah'tan korkar, âkil, dünyayı bilir, herşeyden ziyâde devletini sever bir adam işleri düzeltebilirdi. (EK, s.156)

İmansız, merhametsiz, dinsiz bir faizciydi. (BL, s.161)

1.3. Sıfat Unsuru İyelik, Uzaklaşma Hâli veya Aitlik Ekini Almış Kelime veya Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

1.3.1. Sıfat Unsuru İyelik Eki Almış İsim Olan Sıfat Tamlaması

Göztepedeki köşkünü hizmetçi Eleni ile, *evlâtlığı Gülter*le her sabah temizler, *aşçısı Mehmed*i her gün tıraş ettirir, zavallı Bolulu oğlanı tepeden tırnağa kadar beyazlar giymeğe mecbur ederdi. (YÖ, s.5)

İşte, şu *güzelim hayvana*, fiatını vermemişti. (YÖ, s.83)

Dört sene evvel karısı ölmüş, *kızı Kezban*la yalnız kalmıştı. (BL, s.154)

1.3.2. Sıfat Unsurunun “+DAn” Uzaklaşma Hâli Ekiyle Yapıldığı Sıfat Tamlaması

“+DAn” uzaklaşma hâli ekini alan bazı kelime veya kelime grupları, kendinden sonra gelen ismin niteleme sıfatı durumunda olur.

Osman BOLULU, “+DAn” ekinin söz dizimindeki görevlerini açıklarken bir görevini de “*eklendiği ad soylu sözcükleri, kendisinden sonraki adın niteleyicisi durumuna getirerek sıfat tamlaması kurmaya yarar.*” sözleriyle dile getirir.³¹

Al çuhadan büyük kapı perdesinin arkasında gizli nöbet bekliyen silâhlı hademeler koşuştular. (EK, s.19)

Arkasındaki *Şam kumaşından gecelik entarisi* yırtılmıştı. (BL, s.72)

Bu *zümrütten cennetin* içinde bir de huri vardı. (BL, s.120)

1.3.3. Sıfatı “+ki” Aitlik Ekini Almış Olan Sıfat Tamlaması

Arka bahçedeki mutfağına değil misafir, hemşeri filân, hatta yabancı bir kedi bile girmiyordu. (YÖ, s.6)

Yolun üzerindeki bir sel yarıntısını geçmişlerdi. (YÖ, s.11)

³¹ Osman Bolulu, “Türkçede Eklerin Önemi ve -Den Eki”, *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 4, C.: 4, S.: 23, Mart 1991, s. 41.

Bütün vücudundaki kanlar altüst olmuş; taşmak istiyor, kulakları çınlıyor, gözlerinin önünde kırmızı kırmızı, menekşe renginde noktalar dolaşıyordu. (YÖ, s.12)

Tıpkı ***Almanyadaki intizam, Almanyadaki istirahat*** içinde yaşarsın. (BL, s.14)

Karşımdaki şûh hayalî gittikçe daha ziyâde bârizleşiyor, âdetâ bir bîrsam haline giriyordu. (YÖ, s.22/23)

Bahçemin tarhlarındaki bütün çiçekler açmış, kelebekler daha çoğalmıştı. (YÖ, s.29)

Endamındaki o bedîu incelik, kırkını çoktan geçtiği halde onu yine dinç bir kız gibi gösteriyordu. (YÖ, s.32)

Penceredeki donuk sonbahar seması – içinde mesnedinden düşüp yıkık bir cidara dayanmış meyvus bir heykelin gölgesi gibi duran – Ahteri görmemek için gözlerini kapadı. (YÖ, s.39)

Ruhundaki mânâyı duydum. (YÖ, s.58)

İstasyonun uzağındaki تنها köşkümüz, bu “keşf”im için bana pek müsait bir muhit oldu. (YÖ, s.58)

Horozun yanındaki tavuklar yine tüyleri yoluk yine sıska, yine kirliydiler. (YÖ, s.60)

Avucumdaki taşı bütün kuvvetimle baktığım noktaya indirdim. (YÖ, s.63)

Sabahki kâbus beni ateş içinde bırakmıştı. (YÖ, s.70)

Çamlığın sonundaki alçak duvara dayalı bir tahtaya tırmanırken yakalandı. (BL, s.72)

Başka maymunlardaki abusluk yüzünde yoktu. (YÖ, s.82)

Çoban eliyle ***pencerenin yanındaki ıslak deriyi*** gösteriyordu. (YÖ, s.91)

Etrafı yüksek duvarlarla çevrili büyük bir bahçenin ortasındaki harap evinde yalnız oturuyordu. (EK, s.104)

Yalnız uzaktan, ***köşebaşındaki tozlu bir belediye feneri***, bozuk kaldırımların üstünde çamurlu gölgeler oynatıyordu. (YÖ, s.105)

Tokatlıyanın arasındaki yirmi bel numaralı apartmanı arıyordum. (GM, s.139)

1.4. Sıfat Unsuru Zarfla Derecelendirilmiş Olan Sıfat Tamlaması

İddia ediyordu ki, biz kendimizi tanımıyoruz; *en güzel, en zengin, en bedî sokaklarımıza* pis diyoruz. (GM, s.6)

- Gülme azîzim, sizin sandık odalarınızda bile *öyle esrarlı, öyle anlaşılmaz, öyle müphem, öyle dinî bir hâl* var ki... (GM, s.15)

Maddî faide endişesi, menfaat düşüncesi, nihayet *en tabû, en muhik bir akıbet* olan ölümün o mânasız çirkin korkusu bizi adeta vahşileştirmiş. (BL, s.27)

Çesban *çok güzel, çok yakışıklı, çok zengin bir gençti*. (YÖ, s.50)

Ne cesur, ne kuvvetli, ne bahadır bir tosundu. (EK, s.117)

Bu adam *gayet iri, gayet kuvvetli bir muharipti*. (EK, s.118)

Müdürümüz *gayet muhterem, gayet âli, gayet mübarek bir papazdı*... (GM, s.127)

Bu adam *gayet titiz, gayet huysuz, gayet berbat bir ihtiyardı*. (EK, s.143)

En şanlı, en meşhur Türk gemicilerindendi. (EK, s.148)

Nihayet Karamürsel mer'alarında, *gayet cahil, gayet akılsız, gayet aksi, hâsılı gayet nâdan bir çoban* buldular. (EK, s.159)

Kulaklarıma inanmıyordum, *bu kadar nârin, bu kadar güzel, bu kadar nahif bir vücutta*, böyle kuvvetli bir ruh... (EK, s.171)

- *Gâyet şairâne, yani gâyet yanlış bir fikir*. (GM, s.183)

1.5. Unsurlarından En Az Biri Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

1.5.1. Sıfat Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması

Yastıklarına *fes rengi perdelerin* düştüğü sedirler kırmızı velânslarla örtülüydü. (GM, s.8)

Hatta bir mecmua, “Yeni lisan – Yeni hayat” hareketinin aleyhinde bulunuyor, millî cereyanı *asker bozuntusu iki üç muharrire* atfediyordu. (BL, s.30)

Köşkü alt kattaki geniş sofasına yumuşak *şal örneği minderler* serilmiş, bahçeye çıkan büyük camekânlı kapının tâ karşısına Hafız Saime Mollanın sedfli ceviz rahlesi kurulmuştu. (BL, s.53)

Hattâ bir kadın “*Dünya güzeli Lâle Hanım*” demişti. (BL, s.113)

1.5.2. Sıfat Unsuru Sıfat-fiil Grubu Olan Sıfat Tamlaması

Bazı sıfat tamlamalarının sıfat unsurunu sıfat-fiil ya da sıfat-fiil grubu olabilir. Sıfat-fiillerle yapılan sıfat tamlamalarına değinen HATİBOĞLU, “*Sıfat tamlamalarının bazıları, ortaçlardan meydana gelen sıfatlarla kurulur. Bu çeşit sıfatların gerektiğinde çatı eklerini aldıkları ve olumsuzlarının yapılabildiği görülür.*”³²

Karanlık ormanlara, sarı yokuşlara, uçurumlu dağlara alışkın olmıyan nakliye develeri, yedekçileriyle beraber kaybolmuşlardı. (EK, s.5)

Tek atlı arabasının pufla, ipek şiltesine uzanmış, kuştüyünden iri, pembe yastıklara dayanmış, gözleri açık, uyur gibi duran Masume Hanım, yoldan yaya geçenleri hiç görmüyordu. (YÖ, s.9)

Gözlerini, *güneşin altında parlayan tarlalardan* geçirdi. (YÖ, s.12)

Sabahları *cıvılayan tarla kuşlarının saklandığı ekin deryaları* içinde yürüdü. (EK, s.12)

Çiçekli ağaçların dallarından süzülen, tarhlardaki papatyaların dibinden görünmez bir buhar halinde kalkan tatlı bir rutubet, esmiyen bir rüzgâr serinliğiyle yüzümü okşadı. (YÖ, s.18)

Yaprakları dökülmüş ağaçların dibinde hâlâ yeşil duran çiçeksiz tarhlara baka baka yürüdüm. (GM, s.18)

Roma senatosuna “Bit”in lehinde verdiği bir istirhamname, adeta bu asırda *emsaline tesadüf mümkün olmıyan bir belâgat, bir mantık, bir muhâkeme incisi!* (BL, s.24)

Pencereden *karşısındaki dolabın büyük aynasına aksetmiş gamlı sonbahar semasına* bir an daldı. (YÖ, s.32)

Mantığı kararmış Enverin, Anadolu'dan gasbederek bol bol Arap illerine saçtığı milyarların dehşetini bir Malatyada bilmiyorduk. (GM, s.85)

- *Kırk sene görülen bir rüya* yalan olmaz. (EK, s.149)

³² Hatiboğlu, 1982, s. 26.

Kendi ismini bilmiyen, kendi dilini yazmıyan, düşmanlarını kardeşi tanıyan bir millet yaşayabilir miydi? (EK, s.185)

1.5.3. Sıfat Unsuru “+IIk” Eki Almış Bir Başka Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması

- Hiç korkma, dedi, Alman karısı seni on lira ile Türkiye gibi ucuz bir yerde *yüz liralık refah* içinde yaşatır. (BL, s.14/15)

İki bin kişilik muhasara ordusunun çadırları, kaleye giren geniş yolun sağındaki büyük dişbudak ağaçlarının etrafına kurulmuştu. (EK, s.21)

Birisi görse bu gayet büyük adamın tevazu için yalan söylediğine, *altı yüz bin sayfalık eserinin* birkaç milyon sayfalık olduğuna hükmedecekti. (BL, s.34)

Durmuş, *iki senelik emeğini* efendisine helâl etti. (GM, s.55)

Hacı Niyazi Efendinin evinden çıktıktan sonra Sermet Bey bekçiye çıkardı, bahşiş diye bir *yirmi beşlik kâğıt* verdi. (BL, 68/69)

- Bu kim? dedim, sen bu *dört yüz bin liralık adamın* nasıl velînimeti oluyorsun? (YÖ, s.75)

Bu, *iki buçuk liralık bir bankınottu*. (YÖ, s.149)

Elli senelik tecrübe onda hiç ümit bırakmamıştı. (BL, s.154)

1.5.4. Sıfat Unsuru “+II” Eki Almış Bir Başka Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması

Sırma perdeli kapıdan içeri soktular. (EK, s.7)

Sırmakeş Toroğlundaki, dibâsı Hintten, harcı Venedikten gelme “*Pembe İncili Kaftan*”ı alacağım. (EK, s.70)

İki hafta sonra, aynı saatte Ali Hoca, *yeşil boyalı dükkânın* kapısında göründü. (BL, s.91)

Öndeki *beyaz sakallı, kısa boylu, mavi gözlü adam* Büyücü Doğandı. (EK, s.107)

Bütün kadınlar, *bol beyaz yenli, sırma yelekli pazar esvaplarını* giymişler, *beyaz poturlu dinç erkeklerin* dolu testilerle sundukları şarapları içerek coşuyorlardı. (EK, s.123)

Bu gayet ağır, *altın yaldızlı, sarı parlak kabzalı bir âletti.* (EK, s.130)

Sebebi bilinmez bir korkunun şaşırtıcı heyecaniyle dilleri tutulmuş kurt kürklü zengin Boyar reisleri, *büyük kılıçlı cesur muharipler, çelik zırhlı voyvodalar,* iki dakika evvelki hükümdarlarının daha soğumıyan nâşını çiğniyerek bir anda, bir darbeyle bütün Eflâkı zaptediveren bu korkunç Türkün elini öpüyorlar, yüzüne bakamıyorlardı. (EK, s.131)

Uzun boylu, iri pençeli, kalın bazulu, geniş omuzlu bir pehlivandı. (EK, s.133)

1.5.5. Belirtme Sifatının Niteleme Sifatıyla Kurulan Sıfat Tamlamasının Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Şimdiye kadar hiç düşünmediğim *bu hazır miras* birdenbire bütün hayâlimi doldurdu. (GM, s.22)

Sözde ben gençtim, ihtimal *bu kıymetli kütüphâne*yi satar, memleketten dışarı çıkmasına sebep olabilirdim. (GM, s.26)

Ben, hangi kaleye gittimse geri dönmemişim, daha geçen gün *iki küçük topla* “Boza” kulesini yerle bir ettim. (EK, s.30)

Bu mavi göğü, bu beyaz bulutları artık son defa görüyordu. (EK, s.57)

- İşte *bir boş köşk* daha... Dedi. (BL, s.65)

Yaklaşınca *iki parlak siyah gözün* bana baktığını gördüm. (YÖ, s.82)

Bu küçük, zayıf, beyaz, yumuşak ellerin okşamasında garip bir tesir duyarak uyudum. (YÖ, s.84)

Bu fani dünyadan elini ayağını tamamiyle çekmişti. (YÖ, s.101)

Bu yumurta ökçeli, bol paçalı ayaklar, onu, mahallesine getirdi. (YÖ, s.105)

Babanız *bu asîl misafire* evini vermeğe razı oldu. (BL, s.121)

Fon Sadriştayn *bu millî bayramın* ertesi günü, daha ertesi günü rahat edemedi. (BL, s.142)

Vaktile hakikatini inkâr ettiği bir mâbetten kovulan perişan bir dinsiz nedametile *bu zümriüt yuvadan*, milletin *bu mukaddes kâbesinden* hızla uzaklaştı. (BL, s.147)

Bir eski idâdî binası ki, alt katı sâde toprak bir izbe... (GM, s.155)

Kalk, pinti, pinti yatağında yatacağına kendin olamazsan bile bâri *bu liyâkatli adamın* hayatını yaz... (GM, s.160)

1.5.6. Niteleme Sifatının, Belirtme Sifatıyla Kurulan Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Müthiş, acı, anlatılmaz bir sinir nöbeti yine beni kıvrandırıyor. (BL, s.5)

Azgın bir Şark meftunu. (GM, s.5)

Sisli bir hava, bulutlu, karanlık bir sema, harap evlerin, تنها virânelerin sükûnuna sanki *acı bir hüznün* karıştırıyor. (GM, s.7)

Gübre çeşnili bir rüzgâr dalgalanıyor, Masume Hanımın genzine hapşırtacak derecede keskin bahar kokuları kaçırıyor. (YÖ, s.16)

Mihânîkî bir sâika ile Köprüye inmişim. (YÖ, s.22)

Yılların yorduğu yarım meflûç bir vücut birdenbire *yalancı bir çeviklik* duyar. (YÖ, s.24)

Evet, gece uykusuz kalmak şöyle dursun, on dört saat *deliksiz bir ölüm uykusuna* dalıyorum. (YÖ, s.28)

Oynak hareketleriyle *güzel, hırçın bir Van kedisini* andırıyordu. (YÖ, s.33)

Yumuk, ne olduğu bilinmiyen, lâkin var olduğuna kimsenin şüphesi olmıyan ruha dair *ıstılahsız bir tasavvuf konferansına* girişti. (YÖ, s.34)

Uzun uzadıya yaşanmış bir temâyül, derin bir hürmet, samimî bir takdir olmadan aşk doğmazdı. (YÖ, s.35)

İçime *soğuk bir ürperme* geldi. (YÖ, s.43)

Matlûbe isminde bir kızı çıldırısıya seviyordum. (YÖ, s.40)

Mukaddes bir rüya beyazlığı! (YÖ, s.48)

Bakışında sanki bir alev, *siyah bir alev* vardı. (YÖ, s.50)

Sözde doktorlar bana alkolle, yorgunlukla, meşguliyetle beraber aşkı da katiyen menediyorlar, “kadın senin için *zehirli bir hançerdir!*” diyorlardı. (YÖ, s.53)

İnce kaşlarının altında gülen gözlerinin içinde, vâkıa *büyük bir zekâ şu’lesi* tutuşmuyordu. (YÖ, s.75)

Bir gün kahvemizde oturmuş, *portatif bir nargile şekli* düşünüyorduk. (YÖ, s.95)

Yarım yıkılmış bacalar, ocaklar *sahipsiz bir mezar sükûtiyle* uyuyorlardı. (GM, s.98)

Yukarıya caddeye doğru yürüdü, ihtimal orada *açık bir bakkal dükkânı* bulacaktı. (YÖ, s.150)

Sanki vicdanının karanlıklarında *sıcak bir güneş* doğdu. (YÖ, s.150)

Ocağın üstündeki kandilin sarı ziyası, bu küçük odaya *canlı bir mezar şekli* veriyordu. (BL, s.172)

2. SIFAT TAMLAMASININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ

2.1. Sıfat Tamlamasının Belirtili İsim Tamlamasının Tamlayanı Olarak Kullanılması

Sabah keyfini çatmağa gelmiş müşterilerin afyonlarını patlattım. (GM, s.13)

Bu gülünç mektubu tekrar tekrar okuduktan sonra *ruhumda üç hafta evvel tutuşan muvakkat buhranın hikâyesini* çabucak şu sahifelere yazdım. (YÖ, s.30)

Zavallı kızın kısmeti çıkmış. (YÖ, s.37)

Kısa günün kârı az olur. (GM, s.77)

- İşte dedi, *masa başında, kapalı oda içinde “hayatı tetkik ediyorum” sanan zavallı romancının hülyası!* (EK, s.165)

2.2. Sıfat Tamlamasının Belirtisiz İsim Tamlamasının Tamlayanı Olarak Kullanılması

Hatice Hanımın temizlik, namus merakından başka bir de *yüksek ökçe merakı* vardı. (YÖ, s.6)

Suat *kocaman bir bebek beceriksizliği*yle annesine sarıldı. (GM, s.187/188)

Sonra tıpkı bir insan gibi, kalın sesli, gürbüz bir muhatap gibi, bir *evvel zaman şövalyesi* gibi bana sordu. (YÖ, s.66)

2.3. Sıfat Tamlamasının Belirtili İsim Tamlamasının Tamlananı Olarak Kullanılması

Daha birçok ayak satıcıları *yolun fesli, takkeli, sarıklı, şapkalı, arakiyeli, yeldirmeli, kavuklu, çarşafı, alaca kalabalığına* karışmış, bağırarak, alışveriş ederek yürüyorlardı. (YÖ, s.9)

İçimden *aklın lâtif sadası* “Başka işin yok mu, behey sersem!” diyordu. (YÖ, s.29)

Sanki “*şiiir*” *mefhumunun mücessem bir mânâsı*ydı. (YÖ, s.48)

Hakikaten *hayatın müsbet esrarı*, bir Asyalının iman dolu menfî kafasına sığacak maslahat değildi. (GM, s.69)

Sefilin solgun gözleri parladı. (YÖ, s.130)

Hancının yırtık, kirli tebessümü kapandı. (GM, s.131)

Padişahın gamlı yüzü güldü. (EK, s.161)

Göğün morlaşan kenarı eriyor, menekşe rengine giriyordu. (EK, s.178)

2.4. Sıfat Tamlamasının Belirtili İsim Tamlamasının Her İki Unsuru Olarak Kullanılması

Taş odanın beyaz duvarları, nakışlı tavan, halı örtülmüş döşeme etrafında dönmeğe başladı. (EK, s.14)

Hafifleyen yağmurun camlardaki sızıışlarına bakmağa başladım. (YÖ, s.50)

Arada zamanlar, *mukaddes hatıraların gamlı eserlerini* dağıtarak geçti. (YÖ, s.87)

Bir idealistin ilk vasfı meyus olmamaktır. (GM, s.87)

Mum rengi çehrelerin şaşkın gözleri karşısında, bu tek Türk, kaftanının uzun eteklerini omuzlarına attı. (EK, s.130)

Kırların yorgun sükûnetini taşıyan hazin çingirak sesleri, uzak yakın ineklerin böğürtüsü, köpeklerin havlayışı, farkolunmaz bir uğultunun içinde kayboluyor, sıcak bir bahar günü, evvelâ şeffaf bir sis gibi başlayan *uyuşuk gecenin renksiz gölgeleri* altında sanki yavaş yavaş eriyor, dumanlaşıyordu. (BL, s.152/153)

Kır sakalının, daha dökülmemiş kır saçlarının altında kıpkırmızı, şiş yanakları onda *yalancı bir sıhhatin daimî sevincini* alevlendirdi. (GM, s.181)

2.5. Sıfat Tamlamasının Bir Başka Sıfat Tamlamasının İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Rahat yünden, yumuşak bir terlik giyin. (YÖ, s.6)

Sokağa bakan alçak tavanlı odacığı tıpkı *minimini bir mescitti*. (YÖ, s.40)

Şedit bir azimle Medihayı düşünmeğe kalktım. (YÖ, s.29)

Gediğin önünde *büyük bir manda sürüsü* vardı. (EK, s.30)

Sol elini kalçasına koymuş, *şuh bir şumarıklıkla* gülüyordu. (YÖ, s.49)

Ona zihnen, *ilmî bir pusu* kurdum. (YÖ, s.99)

- Gayet *mühim bir opera kumpanyası* da varmış, diyorlar. (YÖ, s.114)

2.6. Sıfat Tamlamasının Edat Grubunun İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Ona *altı gün sonra* rasgeldim. (YÖ, s.77)

Uzandığı ciğerin karşısında “pis!” diye yalanan sıska bir kedi kadar zavallıydım. (YÖ, s.78)

Yemedi, içmedi, nihayet *on gün sonra* öldü. (YÖ, s.86)

2.7. Sıfat Tamlamasının Zarf-fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Şimdi bütün muhayyelesinin içindeki dikensiz, fırtınasız cihanda yapılnız, mesut yaşıyor, *nihayetsiz tahayyüllere dalarak* yatağından çıkmak istemiyordu. (YÖ, s.33)

Küçük telgrafhâneye yaklaşırken maymunun pek memnun olduğunu görüyordum. (YÖ, s.85)

Öyle zannediyorum ki, *bir seneye varmadan* Şemiye geçeceğim. (GM, s.97)

Mes'ut şair, ebedîliğin lezzetini *ebedî hayata karışmadan* tadıyordu. (BL, s.139)

2.8. Sıfat Tamlamasının Zarf-fiil Grubunun Nesnesi Olarak Kullanılması

Fakat eski zengin Muhsin Çelebi, *bu kaftan için girdiği borçları verip* çiftliğini, mandırasını, iratlarını rehinden kurtaramadı. (EK, s.75)

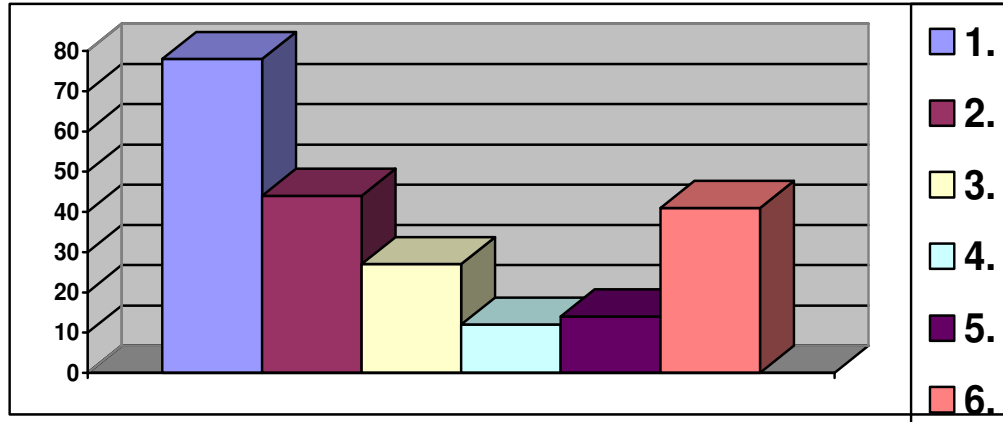
Öteki fırsatı kaçırıp umumî soyguna şahsî namus endişesiyle iştirâk etmiyenler. (GM, s.82/83)

Fransız köylülerini doldurduğu evlere ateş verdirerek hepsini canlı canlı yakar, onların çığlıklarını en lâtif bir konser gibi dinler, sonra *etrafa savrulan alevli dumanları koklayıp* gülerken piposunu çeker: “Bu Fransız köylüleri kavrulmuş sovan kokuyor.” diye eğlenmez miydi? (BL, s.102)

Çınarlıların başına gelen felâketi hatırlayınca, hepsi gülüştüler. (BL, s.162)

2. Çizelge: Çalışmamızda örnek olarak verilen sıfat tamlamalarının dağılımı

YAPISI	SAYISI	ORANI
1. Sıfat Unsuru Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları	78	% 28
2. Birden Fazla Sıfatla Kurulan Sıfat Tamlamaları	44	% 16
3. Sıfat Unsuru İyelik, Uzaklaşma Hâli veya Aitlik Ekini Almış Kelime veya Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	27	% 10
4. Sıfat Unsuru Zarfla Derecelendirilmiş Olan Sıfat Tamlamaları	12	% 4
5. Unsurlarından En Az Biri Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	74	% 27
6. Kelime Grupları İçindeki Yerine Göre Verilen Sıfat Tamlamaları	41	% 15
TOPLAM	276	

Çalışmamızda sıfat tamlamaları, isim tamlamasından sonra en çok rastlanan kelime grubudur. Sıfat tamlamaları toplam 16 başlık altında incelendi.

SIFAT-FİİL GRUBU

Sıfat-fiiller, fiil kök veya gövdelerine getirilen -An, -r/-Ar, -mİş, -Dİk, -AcAk, -mAz, -AsI, -DI, -mAII, -dAçI* ekleriyle yapılan ve cümle içinde çoğunlukla sıfat görevinde kullanılan fiilimsilerdir. KORKMAZ, sıfat-fiilleri şu şekilde tanımlar: *“Sayı ve şahsa bağlı fiil çekimine girmeyen fakat aldığı eklerle fiilin zamana bağlı olarak taşıdığı kavramı sıfatlaştırdığından kendisinde sıfat ve fiil niteliklerini birleştiren fiil şekli”*³³

Nesrin BAYRAKTAR, “Türkçede Fiilimsiler” isimli eserinde sıfat-fiillerin özelliklerini şu şekilde sıralar: *“Fiillerden yapılrılar ancak fiiller gibi fiil çekimine girmezler. Cümlede bir sıfatın kullanılabileceği her yerde kullanılabirler. Önüne gelerek niteledikleri ismin düşmesi sonucunda geçici hareket isimleri yaparlar. İsim gibi kullanılırlar, isim çekim ekleri ve ismin hâl eklerini alabilirler.”*³⁴

Sıfat-fiil grubu, bir sıfat-fiille ona bağlı kelime veya kelimelerin oluşturduğu kelime grubudur. Grupta sıfat-fiil sonda bulunurken ona bağlı unsurlar önce yer alır. Sıfat-fiil grubu, cümlede çoğunlukla sıfat görevindedir.

ERGİN, sıfat-fiil grubunu “Partisip grubu” başlığı altında ele alarak *“Partisip grubu bir partisiple ona bağlı unsurlardan meydana gelen kelime gurubudur.”* şeklinde tanımlar ve *“Partisip bir fiil şekli olduğuna göre ona bağlı unsurlar da fiilin gerektirdiği unsurlardır. Böylece partisip gurubu fiili partisip olan bir fiil gurubu demektir.”* açıklamasını yapar.³⁵

KARAHAN, sıfat-fiil grubunu *“Bir sıfat fiil ile bu sıfat fiile bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur”* şeklinde tanımladıktan sonra dört madde hâlinde özelliklerini verir: *“a) Grubun ana unsuru sıfat fiildir, sonda bulunur. b) Sıfat fiil grubu, cümle ve kelime grubu içinde, isim ve sıfat görevi yapar. c) ‘vatansever, çöpçatan, cankurtaran’ gibi bazı birleşik kelimeler, sıfat fiil grubu kuruluşundadır. d) Grubun vurgusu sıfat fiilden önceki unsur üzerindedir.”*³⁶

* Muharrem Ergin’in “Türk Dil Bilgisi” kitabında yer verdiği partisip ekleri dikkate alınmıştır.

³³ Korkmaz, 1992, s. 132.

³⁴ Nesrin Bayraktar, *Türkçede Fiilimsiler*, Ankara: TDK Yay., 2004, s. 46.

³⁵ Ergin, *age.*, s. 374.

³⁶ Karahan, *age.*, s. 21-23.

AÇIKGÖZ ve YELTEN, ERGİN gibi “Partisip grubu” ismiyle yer verdikleri bu kelime grubunu tanımladıktan sonra “*Partisip grubu, kendisinden sonraki bir ismi niteleyici fonksiyon ifa eder. Dolayısıyla sıfat tamlaması teşkil edilirken kurucu taraflardan sıfat kısmını oluşturur.*” açıklamasıyla bunların daha çok sıfat tamlamasının sıfat unsuru olarak kullanıldığına dikkat çekerler.³⁷

DOĞAN, sıfat-fiil gruplarıyla ilgili şu bilgiyi verir: “*Sıfat-fiiller grupta yüklem görevi yapar. sıfat-fiilin anlamı bir veya birden fazla unsurla belirtilir. Bu unsurlar cümlede olduğu gibi özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf olarak isimlendirilir.*”³⁸

1. YAPI BAKIMINDAN SIFAT-FİİL GRUBU

1.1. “-An” Ekiyle Yapılan Sıfat-fiil Grubu

“-An”, dilimizde çok yaygın bir sıfat-fiil ekidir.

KORKMAZ’a göre -(y)An sıfat fiil eki “*Geçişli ve geçişsiz tek ve çok heceli fiillerden sıfatlar türeten ve bir işi yapanı gösteren ad olarak da kullanılan çok işlek bir sıfat fiil ekidir.*”³⁹

EDİSKUN, -An ekiyle yapılan sıfat-fiillerin işleviyle ilgili şunları söyler: “*-en yapılı sıfat-fiiller, şimdiki ya da geniş zaman anlamıyla birlikte geçici birer nitelik bildirirler: Gelen mektup – uçan kuşlar – giden araba – oynayamayan futbolcu vb. -en yapılı ortaca kesin bir şimdiki zaman anlamı kazandırılmak istenirse o, -mekte olan diye söylenir.*”⁴⁰

Bu korkunç hali bilmiyenler ne kadar mes’utturlar. (BL, s.5)

Böyle bir hareketin sebebini araştırarak olursak, ***birçok hususta haksız olan*** (efkârı umumiye)den başka bir şey bulamayız. (BL, s.24)

Atasözü: “***Kırkından sonra azanı*** teneşir temizler!” der. (YÖ, s.25)

³⁷ Açıkgöz, Yelten, age., s. 65.

³⁸ Doğan, age., s. 117.

³⁹ Korkmaz, 2003, s. 73.

⁴⁰ Ediskun, age., s. 250.

Düşman ordusundan kaçıp kendisine iltica edenlere hiç aman vermez: “Hâin, her yerde hâindir” diye hemen boynunu vurdururdu. (EK, s.25)

Çünkü *ora ahalisine verilen* “Efe” ismi rumca *eski ve genç kahramanlara verilen* “Efet” kelimesinden çıkmamış mıydı? (BL, s.32)

Acaba *bu kadar yüksek bir namus niyetiyle yaşıyan* bir insanın ölmezden bir dakika evvelki son arzusu ne olabilirdi?... (GM, s.33)

Fakat *sıkı sıkıya kilitlenmiş olan* bu dolapların içinde hiç kâğıt yoktu. (BL, s.34)

Ve yine *yalnız hayâlinde mevcut olan* Osmanlı milletine bir hizmet edecek bu iki meşhur ve büyük adamı barıştırarak âyana sokacaktı. (BL, s.34/35)

Hizmetçi kızın arkasından giren “Muhabbetçi” Bey idi. (BL, s.36)

Ama *denize düşen* köpüğe sarılır. (GM, s.63)

Neden bahsetseniz, sizin yahut *bahse kahraman olanın* hayatına ait makul bir tarz bulur. (YÖ, s.73)

Biri *kuvvet ellerinde iken halkı soyup soğana çeviren* yeni zengin sınıfı! Öteki *fırsatı kaçırıp umumî soyguna şahsî namus endişesiyle iştirâk etmiyenler*. (GM, s.82/83)

Mehmet Efendi gibi, *kötülerin hilesine tutulanlar*, imanlarını da bozuyorlardı. (YÖ, s.89)

İki saat sonra *mescide sabah namazına gidenler*, gayet korkunç bir manzara karşısında titrediler. (YÖ, s.107)

Hristiyanken vurulup ölene “şehit” denir miydi? (EK, s.115)

Hali ve mevkü takdir edemiyen Hacı Hasan efendi, cevap vermedi. (BL, s.115)

Halk içinde tekrar akıllananlar “delidir!” diye tımarhâneye tıklandı. (GM, s.137)

Yanına yaklaşanlar üzerini aradılar. (YÖ, s.148)

Fakat *eli ayağı tutanlar* hiç bir haksızlığa razı olmamalıydı. (BL, s.167)

1.2. “-AcAk” Ekiyle Yapılan Sıfat-fiil Grubu

“-AcAk”, gelecek zaman ifade eden bir sıfat-fiil ekidir.

EDİSKUN, -AcAk ekini alan sıfat-fiilleri -AsI yapılı sıfat-fiillerle birlikte değerlendirir: “-ecek ve -esi yapılı sıfat-fiiller, gelecek zaman anlamıyla birlikte geçici birer nitelik bildirirler ya da o niteliği dilerler.”⁴¹

Hele *Mehmedin namusuna diyecek* yoktu. (YÖ, s.5)

On kişiye, yüz kişiye değil, icâbında bin kişiye karşı koyabilecek bir cesâreti vardı. (EK, s.15)

Bir aydır her şeyi defterdarına bırakmış, “Bizim artık *dünya gâilesi ile uğraşacak* vaktimiz kalmadı. Tövbe zamanımızdır” demişti. (EK, s.54)

Devletin şanına dokunacak hareketlere karşı koysun. (EK, s.62)

Küresteki tavuklar gibi evde de *babama karşı koyacak* yoktu. (YÖ, s.62)

İşte *küstah, türedi bir hükümdara haddini bildirmek için gönderilecek* tam bir adam bulunmuştu. (EK, s.71)

Türklerin *hariçten kendi içlerine gönüllü bir tek “Milletdaş” celbedecek* böyle ehemmiyetsiz kayışçıları bile olmadığını düşündüm. (BL, s.87)

Kolunun diyetini verecek on parası yoktu. (EK, s.142)

Köylülerden alacaklarımı da almıştım. (BL, s.165)

1.3. “-mAz” Ekiyle Yapılan Sıfat-fiil Grubu

ERGİN, bu sıfat-fiil ekiyle ilgili olarak “*Menfilik ifade eden bu ekin -ma-, -me- fiil yapma ekiyle -z ekinden yapılmış olduğu açıktır.*” görüşünü dile getirir.⁴²

Fakat *içine girilmez* bir âlem!.. (GM, s.5/6)

Hiç türkçe bilmez bir Çerkes fesahatiyle başını ağır ağır sallıyarak elindeki gümüş savatlı kamçıyı çizmelerinin uzun konçlarına vurarak, takır tukur konuşuyordu. (BL, s.84)

Bu, *dünyada yalan nedir bilmez* bir adamdı. (YÖ, s.89)

“Kim bilir nasıl ateşlere girmiş, nasıl düşman sürülerini önüne katarak sürmüş, er meydanında ne *hayale sığmaz* yararlıklar göstermiştir!” (YÖ, s.140/141)

⁴¹ Ediskun, *age.*, s. 251.

⁴² Ergin, *age.*, s. 189.

Evet, kahvede toplanan halkın arasında, *lezzeti tarif olunmaz* bir neşe vardı.
(GM, s.174)

1.4. “-r / -Ar” Ekiyle Yapılan Sıfat-fiil Grubu

“-r” eki, geniş zaman ifade eden bir sıfat-fiil ekidir.

Nihayet gayet şık, gayet güzel, *fransızca konuşur, piyano çalar* bir kız buldular. (BL, s.10)

Artık, İstanbul’da ne Matlûbe gibi körpe, temiz, boyasız, masum, süssüz yosmalar kaldı; ne de Sabri gibi dostunu kesmeğe gelen saldırmalı, *yemine inanır* kabadayılar. (YÖ, s.46)

Badik Ahmet, kalbinde, *merhameti andırır* bir elem duydu. (YÖ, s.130)

1.5. “-DİK” Ekiyle Yapılan Sıfat-fiil Grubu

“-DİK” eki, geçmiş zaman ifade eden bir sıfat-fiil ekidir.

ERGİN, bu ekin bir yönüne dikkat çekerek “*Bu ekin dikkati çeken tarafı bilhassa iyelik olarak kullanılmasıdır.*” açıklamasını yapar.⁴³ Verdiğimiz örneklerde de bu ek, iyelik ekiyle beraber kullanılmıştır.

Asırlardanberi Avrupalıların gözlerinden sakladığınız mahrem mâbedinizi, hususî mâbedinizi bu gece gördüm. (GM, s.11)

Konuşurken düşündüğü hep kendi plânıydı. (EK, s.27)

Hele *bıldırcın avına gidecekmiş gibi başı açık ve spor elbisesiyle çıkarttığı* fotoğrafı... (BL, s.29)

Hayalinde büyüttüğü, hayalinde vücut verdiği gayri millî Osmanlı milleti şimdi şaşırılmıştı. (BL, s.35)

Bize gönderdiği Dört Kitap’ta, *kendine isyan eden, emirlerini dinlemiyen milletleri hep bu cezalarla tedip ettiğini* söylemiyor muydu? (BL, s.49)

⁴³ Ergin, *age.*, s. 317.

Kendine iltica eden tarafları bile çağırdığı ziyafette, yemekmiş gibi, kaydattırdığı büyük kazanlara atıp söğüş yapan, mağlup ettiği Özbek padişahının kafa tasiyle şarap içen bu gaddar Şah, dünyada hakikaten eşi görülmemiş bir zâlimdi. (EK, s.63)

Tavuklar, *zâlimin ölümüyle nâil oldukları* hürriyeti tabîî birdenbire anlayamadılar. (YÖ, s.63)

Hristiyanlara verdikleri bu reaya kelimesinin mânası ne demekmiş biliyor musunuz? (BL, s.101)

1.6. “-mİş” Ekiyle Yapılan Sıfat-fiil Grubu

“-mİş” eki, geçmiş zaman ifade eden bir sıfat-fiil ekidir.

ERGİN, bu ekle ilgili olarak “*Partisip eki olarak bu ekin geçmiş zaman ifadesinde öğrenilen geçmiş zaman ifadesi pek yoktur.*”⁴⁴ açıklamasını yapar.

Canlanmış, insan şekline girmiş bir şiirdi. (BL, s.11)

Babası iki sene evvel ölmüş bir mühendisti. (BL, s.15)

Ahter, *çok yaşamış, çok görmüş, çok duymuş* bir kadın tavrıyla güldü. (YÖ, s.35)

Adeta *sathına bukalemun derisi kaplanmış* bir husumet heykeline döndü. (BL, s.38)

Son yangınlarda yanan o kırmızı aşı boyalı virân ev, *duvarları hanımelleriyle, sık sarmaşıklarla örtülmüş*, kûhî bahçe, yeşil çıkıklı, mermer bilezikli kuyu hâlâ gözümün önünde... (YÖ, s.40)

Her tarafta *solan yazın nâşından kopmuş* yapraklar sürünür. (YÖ, s.47)

Fatma Hanım kocasının bile “*başına, kendisini imtihan için Allah tarafından gönderilmiş*” hususî bir belâ olduğuna inanırdı. (BL, s.49)

Etrafında *uçları birbirine temas etmiş* hilâllerden müteşekkil bir daire vardı. (GM, s.73)

⁴⁴ Ergin, *age.*, s. 317.

2. SIFAT-FİİL GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ

2.1. Sıfat-fiil Grubunun Sıfat Tamlamasının Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Tenha korular, *sevinçli mazilere benziyen gölgeli yollar, dallarda geçmiş bir saadetin canlı hatıraları gibi uçuşan kuşlar* bana ilâhî bir teselli füsünile tesir eder; hafiflerim. (BL, s.5)

Hatice Hanım, *doktorun tavsiye ettiği bu yüнден terlikleri* aldırdı. (YÖ, s.6)

- *İki konak arasında bir otağa sahip olamıyan adam* koca bir devleti nasıl idare eder? (EK, s.10)

On sene evvel ölen ihtiyar, inmeli kocasından Edirnekapısında koca bir konak, birçok mal, bir han, iki hamam kalmıştı. (YÖ, s.11)

Yakmadan kavuran bu ilkbahar harareti Masume Hanıma fena tesir etti. (YÖ, s.12)

Birbirini tutmıyan eski, yeni hâtıralar, kadın çehreleri, kuş sesleri, açmıyan lâleler, unutulmuş muhabbetler, ölmüş sevgililer hayâlimi altüst etti. (YÖ, s.19)

Cemaatle kılınmış bir akşam namazından dağılan askerler, çadırların arasından gürültüyle geçiyorlardı. (EK, s.22)

Camları zıngırdatan vahşî bir kahkaha attı. (YÖ, s.23)

Evvelâ *baharın tesirini gösteremediği* soğuk bir yere gideceksin. (YÖ, s.26)

İhtiyar paşa babasının çılgınca muhabbeti içinde lalaların, dadıların kucaklarında şımartıla şımartıla büyütilen bu kızcağz da daha on sekizini doldurmadan abus bir zabite verilmişti. (YÖ, s.32)

Onun nazarında *yüzlerini açan, yeldirme giyen, sinemaya, çarşıya, tiyatroya giden her kadın* gâvurdu. (BL, s.48)

Bu türbede yatan ölü, Erzurum kumandanı İskender Paşa idi. (EK, s.51)

Bazı geceler, bu horoz, bir kâbus içinde karyolamın başına konar, *dayanılmaz hakaret tokatlarının bozuk seslerini andıran kanat çırpmalarıyla* acı acı öterdi. (YÖ, s.61)

Bana ortadaki selvi ağaçlarile *daima ruhları uçmuş harap bir mezaristan hissini veren bahçe* تنها idi. (BL, s.61)

Muharebeyi uzatan sebep hep yanlış bir hesaptı. (YÖ, s.73)

Arz üzerinde intibaatı madeniye bâki kaldıkça yaşıyacak olan u’cubenin hattâtı esnâyı nakşında ne düşünmüştü? (GM, s.73)

Sahibinde *tos vuracak bir koç azmi* olduğunda şüphe bırakmıyordu. (YÖ, s.75)

Orduyu gençleştirmek sevdasına düşen akıllılar iş başına geçince, birçokları ile beraber onu da tekaüde sevkedecek mağdurlar arasına karıştırdılar. (GM, s.75)

Muharremi tebrik eden mektupları gelirdi. (YÖ, s.81)

Serhat muharebelerinde, hayale sığmayacak yararlıklariyle masal kahramanları gibi inanılmaz bir şöhet kazanan bu iki deli, hiçbir nizâma, hiçbir kayda, hiçbir zapt ve rapta girmiyen, dünya şerefinde gözleri olmıyan Anadolu dervişlerindendi. (EK, s.81)

Ben hayret ettikçe marifetlerini, oyunlarını, *zekâsına delâlet eden hareketlerini* anlattı. (YÖ, s.82)

Yani, *İstanbul’un dışında geçen hayat*, ne hoştur! (YÖ, s.93)

Dervişlerin yaydığı hasırlara yan geldik. (YÖ, s.96)

Gözlüğünün şeffaf taşları arkasında sun’î bir hayat ile parlıyan nazarlarını bana dikti. (GM, s.106)

Ama, halbuki ben hududu geçer geçmez en esaslı, en ırsî seciyemin, yani “masrafımı irâdına uydurmak” faziletimin bozulduğunu, *sıcak havada başıma dökülen buzlu bir duş banyosu* kadar sarıh bir tahassüsle duydum. (YÖ, s.109)

İnsana şüirlerdeki hayâlî köy âlemlerinin lezzet ve sükûnı saadetini yâdettiren bu sevimli hayvanât arasında gezinmek istedim. (GM, s.130)

Milletinin bu kadar büyük bir dâhi yaratması, *lezzeti anlatılmaz bir sevinçle* onu sarsıyordu. (BL, s.139)

Demin gocuğunun altında ezilen sıska çırak koştu. (YÖ, s.144)

“*Âmin*” denemiyecek boş bir dua... Diye başını salladı. (GM, s.146)

Gazeller, sazlar, âhlar fecre kadar devam eder, *bu umûmî âhenkten asabîleşen bülbüller*, sabahleyin güneş doğduktan sonra bile ötmekten vazgeçmezlermiş. (GM, s.146)

Bacadan düşen bir rüzgâr külleri uçurmuştu. (YÖ, s.159)

Yüzü gülmiyen insan cehennemliktir! (YÖ, s.163)

Resan arkasına dayanmış, gözleri pencerenin dışarısındaki *siyah bir duman gibi görünen geceye* dalmıştı. (GM, s.182)

Ruhuna dolan nurlar etrafını da kapladı. (EK, s.190)

2.2. Sıfat-fiil Grubunun Belirtili İsim Tamlamasının Tamlayanı Olarak Kullanılması

Mukaddes ervah namına, *ölmüş olanların gölgeleri* namına merhamet ediniz. (BL, s.26)

- *Fermanımızı getirenlerin buraya pek yaklaştıkları* bana malûm oldu. (EK, s.56)

Hâline bakanların hepsi müteessir olmuştu. (EK, s.151)

2.3. Sıfat-fiil Grubunun Edat Grubunun İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Çoban derdini söylemiyor, daha ziyâde heyecana gelerek *avazı çıktığı kadar* ağlıyordu. (EK, s.160)

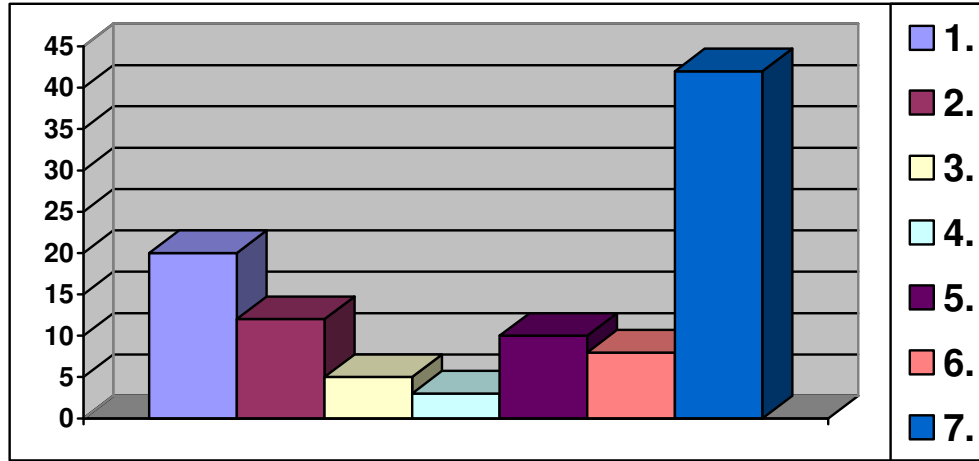
Bahçeye ne zaman insem, *sanki bu tavuğa olan muhabbetimi sezmiş gibi*, gözümün önünde doğru zavallının üzerine atılır, tüylerini yolar, hızını alamaz, yatırıp güzel boynunu yerlere sürterdi. (YÖ, s.60)

Hizmetçi Artemisya, *avazı çıktığı kadar* haykırarak yukarı koştu. (BL, s.69)

Birdenbire *nefesi tıkanır gibi* oldu. (BL, s.174)

3. Çizelge: Çalışmamızda örnek olarak verilen sıfat-fiil gruplarının dağılımı

YAPISI	SAYISI	ORANI
1. “-An” Ekiyle Yapılan Sıfat-fiil Grupları	20	% 20
2. “-AcAk” Ekiyle Yapılan Sıfat-fiil Grupları	9	% 12
3. “-mAz” Ekiyle Yapılan Sıfat-fiil Grupları	5	% 5
4. “-r/-Ar” Ekiyle Yapılan Sıfat-fiil Grupları	3	% 3
5. “-Dİk” Ekiyle Yapılan Sıfat-fiil Grupları	10	% 10
6. “-mİş” Ekiyle Yapılan Sıfat-fiil Grupları	8	% 8
7. Kelime Grupları İçindeki Yerine Göre Verilen Sıfat-fiil Grupları	42	% 42
TOPLAM	97	

Çalışmamızda, sırasıyla -An, -AcAk, -mAz, -r/-Ar, -Dİk, -mİş ekleriyle yapılan sıfat-fiil grupları incelendi, yirmisi -An ekiyle yapılanlar olmak üzere toplam 97 sıfat-fiil grubu örneği verildi. Kelime grupları içindeki yerine göre sıfat-fiil grupları ayrıca ele alındı.

ZARF-FİİL GRUBU

Zarf-fiiller, fiil kök veya gövdelerine getirilen –A, -I, -Ip, -ArAk, -IncA, -All, -mAdAn, -IcAk, -IcAğIz, -UbAn, -gAç, -IşIn, -ken* ekleriyle yapılan ve cümlede zarf görevinde kullanılan fiilimsilerdir.

ERGİN, “Gerundiumlar” başlığı altında incelediği zarf-fiillerle ilgili *“Gerundiumlar şahsa ve zamana bağlanmayan mücerret bir hareket hâli karşılarlar. Hâl ve durum karşılayan kelimelere zarf diyoruz. Şu halde gerundiumlar fiillerin zarf şekilleridir.”* açıklamasını yapar.⁴⁵

BAYRAKTAR, zarf-fiilleri *“kişi ve zaman kavramı olmadan temel cümlelerin ya da yan cümlelerin yüklemine niteleyen, cümlede genellikle zarf tümleci olarak görev yapan fiilimsilerdir.”* diye tanımlamıştır.⁴⁶

ÜSTÜNER’e göre zarf-fiiller, *“fiillerden eklerle türetilmiş ve zarf veya bazen de bağlaç olarak kullanılan kelimelerdir.”*⁴⁷

Zarf-fiil grubu, bir zarf-fiille ona bağlı kelime veya kelimelerin oluşturduğu kelime grubudur. Cümle içinde zarf görevinde kullanılır. Grupta zarf-fiil sonda bulunurken ona bağlı unsurlar önce yer alır. Grupta vurgu zarf-fiilden önceki unsur üzerinde bulunur.

ERGİN, bu kelime grubunu “Gerundium Grubu” başlığı altında ele alır ve şu özelliklerine yer verir: *“Bu gurup da fiili gerundium olan bir fiil grubu durumundadır. Gerundiumdan başka fiilin gerektirdiği unsurları ihtiva eder. Gerundium en sonda, gerekli unsurlar ondan önce gelir. Gerundium grubu daima zarf olarak kullanılır. Bu fiil grubunda fiilin gerekli bütün unsurları, bu arada fail de bol bol kullanılır.”*⁴⁸

KARAHAN, zarf-fiil grubunu *“Bir zarf fiil ile bu zarf fiile bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur.”* şeklinde tanımladıktan sonra özelliklerini verir.⁴⁹

* Muharrem Ergin’in “Türk Dil Bilgisi” kitabında yer verdiği gerundium ekleri dikkate alınmıştır.

⁴⁵ Ergin, *age.*, s. 319.

⁴⁶ Bayraktar, *age.*, s. 137.

⁴⁷ Ahad Üstüner, *Anadolu Ağızlarında Sıfat-Fiil Ekleri*, Ankara: TDK Yay., 2000, s. 13.

⁴⁸ Ergin, *age.*, s. 374.

⁴⁹ Karahan, *age.*, s. 23-24.

AÇIKGÖZ ve YELTEN, ERGİN gibi “Gerundium Grubu” başlığıyla açıkladıkları zarf-fiil gruplarının dilimizdeki yeri ve önemini dile getirerek “... *bu farklı gerundiumlar sayesinde Türk cümlesi en girift düşünceleri dahi basit cümle yapısı içinde ifadelendirme gücüne ulaşmıştır, diyebiliriz.*” görüşüne yer verirler.⁵⁰

YAPI BAKIMINDAN ZARF-FİİL GRUBU

1. “-ArAk” Ekiyle Yapılan Zarf-fiil Grubu

Bugün yaygın olarak kullanılan “-ArAk” zarf-fiil eki ERGİN’in ifadesiyle “-a, -e gerundium eki ile -rak, -rek karşılaştırma ve büyütme ekinin birleşmesinden doğmuş olduğu düşünülebilecek” bir ektir.⁵¹

KORKMAZ’a göre bu ek “Cümledeki asıl fiilin gösterdiği hareketle aynı zamanda yapılan başka bir hareketi bildirir. Bu zarf-fiil, bildirdiği hareketteki zaman kavramı ile teklik, çokluk kavramını bağlı bulduğu esas fiilin yapılış tarzını gösteren bir işlev yüklenir.”⁵²

Hatice Hanım, gözünü açmıyor, **yüreği çarparak** merakla dinliyordu. (YÖ, s.7)

Beşer onar rasgeldiği eşkıyalarla tek başına vuruşarak hepsini yere serdi. (EK, s.7)

Ayaklarımın uçlarına basarak dışarı çıktım. (GM, s.12)

Masuma Hanım, **al dudaklarını ısıarak** iri, tombul elleriyle gür saçlarını düzeltti. (YÖ, s.14)

Ben, **edebî iflâsımızı mübâlağalarla anlatarak, genç şairlerin taklitlerini yaparak, üstatların karikatürlerini çizerek** kadınları katıltıyordum. (YÖ, s.21)

Bastıkları yerleri görmiyen askerler, **harp nizâmında bağırarak, duyduklarını tekrarlayarak, dirsekleriyle, kalkanlarıyla birbirlerine dokunarak** duman içinde ilerliyorlardı. (EK, s.29)

⁵⁰ Açıkgöz, Yelten, *age.*, s. 69.

⁵¹ Ergin, *age.*, s. 322.

⁵² Korkmaz, 2003, s. 994.

- Feylesof, dargın olduğum bir düşmanın *aczimden istifade ederek* bana söz söylemesine müsaade etme. (BL, s.39)

Sahurdan bir saat evvel, Hacı Hanım, *kapımızı vurarak* bizi uyandırıyordu. (YÖ, s.41)

Önüne geçmek isteyen tavuklara hiddet sesleri çıkararak, zavallıları gagalayıp bağırtarak yaklaştı. (YÖ, s.63)

İki eliyle sarsarak sıktı. (YÖ, s.74)

Mukaddemesini terennüm ederek hazırlanmaklığımı söyleyince şaşırdım. (YÖ, s.80)

Ama, *en uzak hudutlara giderek hiç durmadan çalışarak, tifoya, koleraya, tifusa aşilar bularak*, bir sene içinde “fevkalâdeden” terfî etmiş, binbaşı olmuştu. (EK, s.163)

2. “-IncA” Ekiyle Yapılan Zarf-fiil Grubu

-IncA zarf-fiil ekinde, ERGİN’in görüşüne göre “*bir hareket hâli ifadesinden başka o hareket hâlinin ortaya çıktığı ânı göstermek gibi bir zaman ifadesi de vardır: yap-ınca ‘yapınca’ veya ‘yaptığı zaman’, bilme-y-ince ‘bilmeyince’ veya ‘bilmediği zaman’ gibi.*”⁵³

KORKMAZ’a göre “*Ekin başlıca görevi, zaman bildiren bir zarf-fiil oluşturmasıdır. Cümledeki asıl fiilin gerçekleşme zamanını veya anını kendisindeki zaman veya anına bağlayan bir işleve sahiptir. Böylece esas fiil, zaman bakımından zarf-fiili izlemekte ve ona tâbî olmaktadır.*”⁵⁴

EDİSKUN, -ince ekiyle yapılan zarf-fiiller için “artçıl ulaç” ifadesini kullanır.⁵⁵

Hele Mehmedi, komşu paşanın neferleriyle koca bir lenger pirinç pilavını atıştırırken görünce, hiddetinden ne yapacağını şaşırdı. (YÖ, s.6/7)

Siz deminden *beni tanıyınca* nasıl şaşırmışsanız ben de *onu görünce* tıpkı sizin gibi şaşırmıştım. (BL, s.12)

⁵³ Ergin, *age.*, s. 322.

⁵⁴ Korkmaz, 2003, s. 1005.

⁵⁵ Ediskun, *age.*, s. 260.

Bir kere Anadoluya kapağı atınca, ele geçmek imkânsızdı. (EK, s.15)

Yıllarca rollerine, yalanlarına aldandığımız bir arkadaştan “*âdiliğini, alçaklığını sezince*” hemen ayrılırız. (GM, s.17)

Köşke gelip odama kapanınca Medihanın hayalini karşımda gördüm. (YÖ, s.22)

Tercüman bunu tekrarlayınca, hepsi birbirlerine bakiştılar. (EK, s.32)

Yüzünü çevirip diğer misafiri görünce çehresi değişti. (BL, s.38)

Onun dehşetinden ürken yavru horozlar *meydanı boş bulunca* ötmeğe özenirlerdi. (YÖ, s.62)

Eliyle sıkı sıkı tutup hissetmeyince bir şeyin varlığına hükmetmezdi. (BL, s.66)

Her zaferden sonra kumandanları onlara rütbe, hil’at, murassâ, kılıç gibi şeyler vermeğe kalkınca, gülerler: “İstemeyiz Fânî vücuda kefen gerektir. Hil’at nâdanları sevindirir...” derler, hak uğrındaki gayretlerine ücret, mükâfat, şâbâş kabul etmezlerdi. (EK, s.81)

Ben uyurken gerek gündüz olsun gerek gece, *muharebe çanı çalınca* koşup uyandırdı. (YÖ, s.84)

Hükûmetin karşısındaki Türklerin merkez kumandanlık dairesine girince şapkasını çıkardı. (BL, s.95)

Radko *içeri girince* hafif ve saf bir tuvalet, bir sabun, bir temizlik kokusu duydu. (BL, s.124)

İşsiz, parasız, meyus kalınca tanıdıklarının etrafından hızla kaçtıklarını sezmişti. (YÖ, s.147)

Köyde tavuklardan, köpeklerden başka canlı mahlûka rastgelmeyince, ürktü. (BL, s.163)

3. “-Ip” Ekiyle Yapılan Zarf-fiil Grubu

KORKMAZ’a göre “-(y)Ip / -(y)Up’lu zarf-fiil, daima kendinden sonraki fiile bağlıdır. Ondaki şahıs ve zaman kavramını kendi üzerine çeker... -(y)Ip / -

(y)Up'lu zarf-fiil, esas fiille aynı zamanda yapılan bir hareketi de karşılar. Bu durumda –(y)ArAk ekine eşdeğer bir işlev görür.”⁵⁶

EDİSKUN, “-ip” eki alan zarf-fiillerin özelliklerini, özel kullanılışlarını şu şekilde dile getirir: “-ip yapılı ulaç, kendi eyleminin sonraki eylemle aynı zamanda, aynı yöntemde ve aynı kişice yapıldığını göstererek o iki eylemi bağlar.

-ip ekinde ‘ve’ bağlacının görevi bulunduğu için, bu ulaçtan sonra ‘ve’ bağlacı getirilemez; örneğin ‘Bakıp ve imreniyorum’ denilemez.

-ip yapılı ulaçların özel kullanılışları da vardır:

a) Aynı ya da ayrı fiil gövdesine –ip eki ulanıp art arda getirildiği; aynı ya da ayrı fiil gövdesinin birincisine –ip eki, ikincisine –eceği, -r iken... vb. gibi fiilimsi ekleri getirilip de kullanıldıkları zaman, anlam pekiştirilmiş olur: ‘Çocuk, durup durup ağlıyor.’... vb.

b) Atıp tutmak, çalıp çırpma, açılıp saçılma gibi birçok kalıplaşmış sözlerin ikinci kelimeleri –ip yapılı olarak kullanılmak istendiği zaman, -ip eki yerine –erek eki kullanılır: Atıp tutarak, çalıp çırparak, açılıp saçılarak...vb.

c) Kimi tekrarlı geniş zaman da tekrarlı –ip ulacının yerini tutar: ‘Karkar ki semadan düşer düşer ağlar’ (C. Şehabettin)... vb.”⁵⁷

Konuşurken **gözlerini kaldırıp** insanın yüzüne bile bakmazdı. (YÖ, s.5)

İnsan bir “halt” ettiği zaman **damın üzerine çıkıp** bağırmasıdır. (GM, s.40)

Meselâ **kış ortası köşkü başına bırakıp** savuşuyorlar. (BL, s.68)

İki senedir satıp, savup, **üzerine on beş lira daha ekleyip** ölümden kurtuluyoruz. (GM, s.93)

Sekiz yaşına kadar olan kızları **Bulgaristana gönderip** köylere, papazlara teslim edeceğiz. (BL, s.100)

Kılıçla, kalkanla, tolgayla, eğersiz atlar üzerinde gelenlerin çocukları **arapça öğrenip** medreselerde âlim oluyorlar, medenî bir zevk içinde, şiir, edebiyat, hikmet, ticaret sahasında yaşıyorlardı. (EK, s.104)

⁵⁶ Korkmaz, 2003, s. 1000-1001.

⁵⁷ Ediskun, age., s. 253.

Yanılp da bir gün dışarı çıksa, ihtimal *üzerine atılıp* parçalıyacaklardı. (EK, s.105)

Bugün *nihayete kadar devam edip* neticemi size de kabul ve tasdik ettiremediğim için çok müteessifim. (GM, s.122)

Gecelerdenberi uyku yüzü görmiyen kanlı gözleri yorgun bir bakışla Fındıklının üstünden geçiyor, mavi boğazı aşarak uzaklara, *tâ Çamlıca tepesine dikilip* kalıyordu. (BL, s.131)

Fakat *asıl vuranı yakalattırıp* onun teşvik ettiğini söyletecek, ikisini darağacına sallandıracaktı. (BL, s.183)

4. “-mAdAn” Ekiyle Yapılan Zarf-fiil Grubu

“-mAdAn”, olumsuzluk bildiren bir zarf-fiil ekidir.

“-mAdAn” zarf-fiil ekiyle ilgili KORKMAZ’ın açıklaması şu şekildedir: “-mAdAn; -(y)Ip / -(y)Up, -(y)ArAk zarf-fiil eklerinin olumsuz biçimi için kullanılan bir ektir. Yapısındaki olumsuzluk özelliği dolayısıyla doğrudan doğruya olumlu fiil kök ve gövdelerine gelir ve ‘...-madan önce, -maksızın’ anlamlarında olumsuz zarf-fiiller türetir.”⁵⁸

“-mAdAn” ekini alan zarf-fiilleri “*durum ulaçları*” olarak adlandıran EDİSKUN, bu yapıdaki zarf-fiillerin işlevlerini şöyle açıklar: “-meden yapıtı ulaç: a) kendi eyleminin yapılması gerektiği halde yapılmadığını; b) kendinden sonraki eylemin nasıl yapıldığını; c) kendinden sonraki olumsuz eylemin meydana gelmesi için kendi eyleminin yapılmasının gerekli bir koşul olduğunu gösterir.”⁵⁹

Evet, Himmet ne emrederse, *itirazı aklına getirmeden*, hemen yapardı. (YÖ, s.13)

Meselâ Seçeni kalesinin muhafızları, daha Ali Paşa yaklaşırken, toplarını, tüfeklerini, cephânelerini, erzaklarını, mallarını, hattâ ihtiyarlarını, çocuklarını bırakıp *bir kurşun atmadan* kaçmışlardı. (EK, s.25)

Bir dakika geçmeden Sabri odaya girdi. (YÖ, s.42)

⁵⁸ Korkmaz, 2003, s. 1011.

⁵⁹ Ediskun, *age.*, s. 257.

Nâme'yi Şaha verdiğini, hiçbir hakarete uğramadığını, **Şahın müsaadesine tenezzül etmeden** habersizce kalkıp İstanbula döndüğünü söyledi. (EK, s.74)

Daha kahve gelmeden ikinci cıgaraları yakmışlardı. (BL, s.77)

Söz vermeden bir kere beni görmek arzu ettiler. (GM, s.107)

Yarım saat geçmeden çifte sarı sakallı, Monakonun âlim prensinden daha vakarlı metrdoteli ayağımıza geldi. (YÖ, s.115)

Yörük Hoca, **daha güneş doğmadan** yola çıkmıştı. (BL, s.169)

Fakat Kezban **mânasını duymadan** cevaplar veriyor, babasının nerede kalabileceğini düşünüyordu. (BL, s.173)

Birbiri arkasına kalın kalın sigaralar yapıyor, **birini söndürmeden** ikincisini yakıyordu. (GM, s.179)

Gözlerini kaldırmadan itiraz etti: - Daha mehtaba bir saat var. Karanlıkta ne yapacağız? (GM, s.181)

5. “-DİKÇA” Ekiyle Yapılan Zarf-fiil Grubu

EDİSKUN, “-DİKÇA” ekini alan zarf-fiillere “*vakit ulaçları*” adını verir ve bunların işlevlerini şu şekilde açıklar: “-dikçe yapılı ulaç, kendinden sonraki eylemin: a) hangi vakitlerde yapıldığını ya da yapılacağını; b) kendi eyleminin süresince süreceğini, kimi kez bu sürenin bir artma ya da eksilme ile oluşacağını anlatır.”⁶⁰

Gözlerimdeki kırmızı karanlık silindikçe kulağım da işitmiye başladı. (BL, s.6)

Hasbihâl uzadıkça, kendi göremediği başka rezâletlerin mufassal hikâyelerini işitiyordu. (YÖ, s.7)

Ana caddeden uzaklaştıkça, yolun gürültüsü azalıyor, hafif bir uğultu haline giriyor, tarla kuşlarının cıvıltıları işitiliyordu. (YÖ, s.12)

Hazır param bittikçe ben de yürek üzüntüsünden zayıflıyordum. (BL, s.12)

İstanbula dönmek saatleri yaklaştıkça içimde bir sıkıntı peyda oluyor, büyüyor, beni hastalandırıyordu. (BL, s.14)

⁶⁰ Ediskun, *age.*, s. 262.

Büyük adam, *böyle söyledikçe* kendini hakikaten sadrazam sanıyordu. (BL, s.44)

Ben arada, *beklenilmez izdivaç tekliflerine maruz kaldıkça*, tekrarladığım ezeli yalanıma, onu da inandırdım. (YÖ, s.53)

Yavaş yavaş düşündükçe efendisinin ne kadar büyük, ne kadar akıllı bir adam olduğunu anlamağa başladı. (GM, s.55)

Muhsin Çelebi ile konuştukça sadrazamın hayreti büyüyordu. (EK, s.71)

Ahalisiyle ülfet etmediği Dımışkın ruhunda, *yıllar geçtikçe*, Doğan, dayanılmaz bir elem olmuştu. (EK, s.105)

Ölen muharip, şan, şeref içinde ebedî istirahat çekilir, kolsuz, bacaksız kalan kahraman harp hasreti içinde *ömri oldukça* bir cehennem azabıyla kıvranırdı. (EK, 119)

Tahrirâtı resmiye okur gibi uzun cümlelerle konuşuyor, *nezâretin, nâzırın isimleri geçtikçe* âdetâ toplanıyor, her defasında “nezâreti celile”, “utufetlû nâzır beyefendi hazretleri” diyordu. (GM, s.157)

6. “-ken” Ekiyle Yapılan Zarf-fiil Grubu

KORKMAZ’a göre “*iken~ -ken eki esas itibariyle zaman gösteren zarf-fiiller türetir ve zarf-fiillerin gösterdiği hareketle asıl fiillerin gösterdiği hareket aynı zaman kesitinde gerçekleşir. Ancak, içerik bakımından asıl fiildeki hareket zarf-fiil grubundaki hareketten bağımsız da olabilir. kesitinde gerçekleşir. Ancak, içerik bakımından asıl fiildeki hareket zarf-fiil grubundaki hareketten bağımsız da olabilir.*”⁶¹

Eleniyi *kendi diş fırçasıyla ağzını yıkarken*, Gülteri, *kilerde reçel kavanozunu boşaltırken* görmüştü. (YÖ, s.6)

Hayâlimde birdenbire açılan bu eski mermer sütunlu, nihayeti ezeliyete çıkan perili bahçelerle çevrilmiş eski sarayların içinde bir şey düşünmeden dolaşırken, Köprüye gelmişiz. (YÖ, s.20)

⁶¹ Korkmaz, 2003, s. 1014.

Şimdi *Heitisysus'un bu yüksek, bu insanî dâvasını tekrar okurken* içimde duyduğum meftuniyetin altından zehirli bir çuvaldız gibi bayağı bir sual sivriliyor. (BL, s.27)

Ben tabiatın bu münasebetsiz hiddetini dinlerken kapı açıldı. (YÖ, s.48)

Uzun, zayıf kollarını sallıyarak otuz beş derecelik bir zaviye ile dört tarafa yalpa vurarak yürürken, onu gören çocuklar korkularından bağırırlardı. (YÖ, s.55)

Çamurlu sokaklardan inerken o kadar hafiflemiştim ki... (YÖ, s.55)

Dört ay evvel yazdıklarımı okurken gülümsedim. (GM, s.96)

Gürültüden neşemiz kaçmışken, hepimiz yine güldük. (YÖ, s.97)

Huzurundaki kulları sualine bir cevap bulamamaktan kıvranırlarken, o da sıkıldı. (EK, s.97)

Ölümün tesellisine böyle sevine sevine koşarken karşısına birkaç gölge çıktı. (YÖ, s.148)

Ezan vakitleri yaklaşırken bütün köylü, kışsa evlerinde, yazsa dağdan çağlıya çağlıya gelen minimini dereye abdestlerini alırlar, itiş kakış aceleyle camiye dolarlardı. (GM, s.168)

Sabahleyin *babası ata binerken*, sanki uzak, dönülmez bir gurbete gidiyormuş gibi, kederlenmişti. (BL, s.170)

7. “-Alı” Ekiyle Yapılan Zarf-fiil Grubu

ERGİN’in ifadesiyle “-Alı” eki, “‘-den beri’ mânâsında kullanılarak bir devamlılık, bir süre ifade etmektedir: çık-alı, görme-y-eli misallerinde olduğu gibi. Bu ifadesi dolayısıyla bu gerundium sonuna bir çok defa beri edatını da almakta ve edatı alırken de, gerundium için normal olmadığı halde, bazen ablatif şekline geçmektedir: gel-eli beri, gid-eli-den beri misallerinde olduğu gibi.”⁶²

İşte *ona varalı* hemen hemen yirmi sene oluyordu. (BL, s.48)

- İşte *oğlum yanıma gireli* tam bir sene oldu. (GM, s.50)

İşte *Sereze gireli* iki saat olmuştu. (BL, s.104)

⁶² Ergin, *age.*, s. 323.

8. “-r ... -mAz” Kalıbıyla Yapılan Zarf-fiil Grubu

“-r... -mAz” kalıbındaki zarf-fiil, bir fiil kök veya gövdesinin geniş zaman şeklinin olumlu ve olumsuz teklik üçüncü kişilerinin art arda getirilmesiyle meydana gelir. EDİSKUN’un ifadesiyle “*bu ulaş, anlamca, -ince yapılı ulacın daha güçlüsüdür.*”⁶³

Daha arabasının yağız atını, mavi perdelerini uzaktan görür görmez: - Hişt ulan! “Aydede” geliyor! Diye birbirlerini dürterler, seyretmeğe hazırlanırlar, soğuk, tatsız, münasebetsiz lâflar atarlardı. (YÖ, s.10)

Sokak kapısı örtülür örtülmez, yükün kapısını ittim. (YÖ, s.44)

Beni görür görmez boynuma sarıldı. (GM, s.83)

Rambeau’nun, Lavissey’in eserlerini *daha mektepten çıkar çıkmaz* getirtmiştim. (GM, s.91)

Lâmba söner sönmez aynanın önündeki büyük saati gördüm. (GM, s.108)

İçtimâ başlar başlamaz “nezâreti celileden şeref vârit” bir takdirnâme okundu. (GM, s.159)

9. “-DI mI” Kalıbıyla Yapılan Zarf fiil Grubu

EDİSKUN, bu kalıptaki zarf-fiilin yapılış şeklini şöyle dile getirir: “*Bu ulaş, bir fiil kök ya da gövdesinin: a) -di’li geçmiş zamanının bütün kişilerinin soru kişileriyle, b) birincisi soru biçimli olmak koşuluyla, -di’li geçmiş zamanının bütün kişilerinin yinelenmesiyle yapılır.*”⁶⁴

Biz bu son asrın muharrirleri en ehemmiyetsiz, en âdî şeylere kıymet verir, *elimize fırsat geçti mi* “pire”yi “deve” yaparız! (BL, s.23)

Tifoya tutuldu mu, doktorlar onu iyi etmeğe çalışırken, saf, yine mikroplu suları ona ilâç diye vereceksin. (GM, s.24)

Ölüm yaklaştı mı, o uzaklaşır. (BL, s.25)

⁶³ Ediskun, age., s. 260.

⁶⁴ Ediskun, age., s. 261.

Bir başın üzerinde yavruları çoğalmağa başladı mı, dostları hemen gelip onu ararlar. (BL, s.26)

Sis açılmağa başladı mı, hemen susun. (EK, s.29)

Tüfekler, oklar atılmağa... toplar gürlemeğe... kılıçlar, kalkanlar şakırdamağa başladı mı, hemen coşarlar, kendilerinden geçerler... nâralar savurarak düşman saflarına saldırırlar... alevli gözlerle takip edilemeyen birer canlı yıldırım olup tutuşurlardı. (EK, s.81)

Kendilerinden başka dışarıda bir gezeni yakaladılar mı, dayaktan canını çıkarırlardı. (EK, s.137)

Camiin dışında oldu mu, yaz, kış, daima kolları sıvalı, abdest almağa alesta bir vaziyette bulunurdu. (GM, s.167)

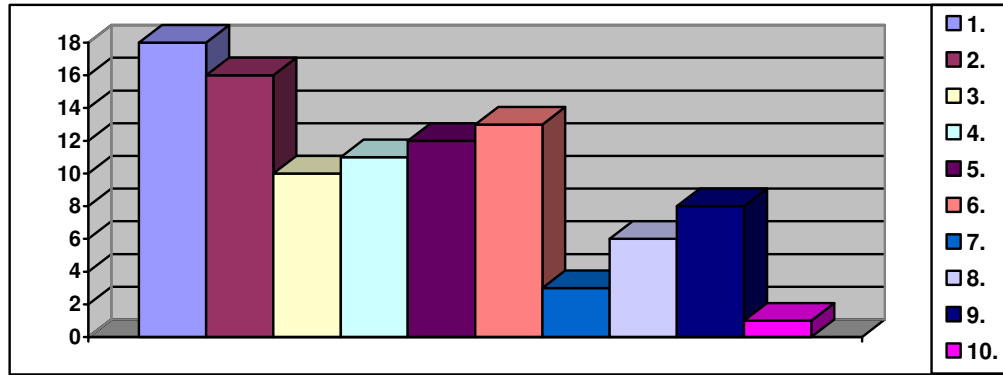
10. “-DI...-AlI” Kalıbıyla Yapılan Zarf-fiil Grubu

Bu kalıptaki zarf-fiil, aynı fiil kök veya gövdesinin ilkinde öğrenilen geçmiş zaman eki (+ şahıs eki), sonrakine de “-AlI” zarf-fiil eki getirilmesiyle yapılır.

- *Buraya girdik gireli* peri masalından başka bir şey işittik mi? (BL, s.70)

4. Çizelge: Çalışmamızda Örnek Olarak Verilen Zarf-fiil Gruplarının Dağılımı

YAPISI	SAYISI	ORANI
1. “-ArAk” Ekiyle Yapılan Zarf-fiil Grupları	18	% 18,3
2. “-IncA” Ekiyle Yapılan Zarf-fiil Grupları	16	% 16,3
3. “-Ip” Ekiyle Yapılan Zarf-fiil Grupları	10	% 10,2
4. “-mAdAn” Ekiyle Yapılan Zarf-fiil Grupları	11	% 11,2
5. “-DİkçA” Ekiyle Yapılan Zarf-fiil Grupları	12	% 12,2
6. “-ken” Ekiyle Yapılan Zarf-fiil Grupları	13	% 13,2
7. “-AlI” Ekiyle Yapılan Zarf-fiil Grupları	3	% 3,2
8. “-r... -mAz” Kalıbıyla Yapılan Zarf-fiil Grupları	6	% 6,1
9. “-DI mI” Kalıbıyla Yapılan Zarf-fiil Grupları	8	% 8,2
10. “-DI... -AlI” Kalıbıyla Yapılan Zarf-fiil Grubu	1	% 1,1
TOPLAM	98	

Çalışmamızda, sırasıyla -ArAk, -IncA, -Ip, -mAdAn, -DİkçA, -ken, -AlI ekleriyle ve -r... -mAz, -DI mI, -DI... -AlI kalıplarıyla yapılan zarf-fiil grupları incelendi ve en fazla -ArAk ekiyle yapılanlar olmak üzere toplam 98 zarf-fiil grubu örneği verildi. Kelime grupları içindeki yerine göre zarf-fiil grupları ayrıca ele alındı.

İSİM-FİİL GRUBU

İsim-fiiller, fiil kök veya gövdelerine getirilen –mAk, -mA, -İş ekleriyle yapılan ve fiilin ismini ifade eden fiilimsilerdir.

BANGUOĞLU, “Türkçenin Grameri”nde isim-fiillerle ilgili “*Türkçede -mek, -me, -iş ekleriyle yapılan üç türlü ad fiil vardır (satmak çalışma duruş). -meklik uzatılmış ekiyle yapılan ad fiiller de nadir olarak kullanılır (görmeklik okumaklık). Bunlar hepsi kılış adı sayılırlar.*” açıklamasını yaptıktan sonra isim-fiil gruplarının şu özelliğine de yer verir: “*Ad fiillerde kişi anlamı olmadığı gibi zaman anlamı da yoktur. Aralarında azçok anlam ve kullanım farkları vardır.*”⁶⁵

BAYRAKTAR, BANGUOĞLU’ndan farklı olarak isim-fiillerin zaman kavramı taşıdıkları halde kişi kavramı taşımadıkları için fiil çekimine girmediklerinden söz eder.⁶⁶

İsim-fiil grubu, bir isim-fiille ona bağlı kelime veya kelimelerle oluşturulan kelime grubudur. Grupta isim-fiile bağlı unsurlar önde, isim-fiil sonda yer alır. İsim-fiil grubu, cümle içinde isim görevindedir. Grubun vurgusu, isim-fiilden önceki unsur üzerinde bulunur.

KARAHAN, isim-fiil grubunu şu şekilde tanımlar: “*Bir hareket ismi ile ona bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur.*”⁶⁷

AÇIKGÖZ ve YELTEN, “Mastar Grubu” başlığı altında inceledikleri isim-fiil grubu ile ilgili olarak “*...fiil ismi grubu çekimli fiili olan cümleye en yakın bir kelime grubudur. ondan farkı fiil yerine unsurların bir fiil ismine bağlanmasıdır.*” diyerek isim-fiil grubunun cümle yapısına en yakın kelime grubu olduğunu söylerler.⁶⁸

⁶⁵ Banguoğlu, *age.*, s. 421.

⁶⁶ Bayraktar, *age.*, s. 8.

⁶⁷ Karahan, *age.*, s. 24.

⁶⁸ Açıkgöz, Yelten, *age.*, s. 64.

1. YAPI BAKIMINDAN İSİM-FİİL GRUBU

1.1. “-mAk” Ekiyle Yapılan İsim-fiil Grubu

Fiillere getirilip isim-fiil yapan “-mAk” ekinin işlevini ERGİN, şöyle açıklar: “... kök ve gövdelerin karşıladıkları mücerret hareketleri hiçbir şeye bağlanmadan ifade etmek için sonlarına -mak, -mek eki getirmek suretiyle fiil isimleri yapılır: aç-mak, ara-mak, başla-mak, gel-mek, bildir-mek, düşün-mek gibi.”⁶⁹

KORKMAZ’ın ifadesiyle “-mAk ekiyle kurulan fiil adları tıpkı öteki adlar gibi iyelik ve ad çekimi ekleri alabilirler. Edatlarla grup oluştururlar. Cümlede özne, nesne, tümleç ve yüklem olabilirler. Yalnız belirtili ad tamlaması kuramazlar. Belirtisiz ad tamlamasında tamlayan görevindedirler.”⁷⁰

Bu adam, *Gülsüm Hanımın parasını yemek* şöyle dursun, hattâ işleterek arttırmıştı. (YÖ, s.13)

Himmeti açmağa uğraşmaktan vaz geçti. (YÖ, s.15)

Karıma göre en güzel eğlence *kırda yayan gezmek, kırların havasından istifade etmektir*. (BL, s.17)

Fuzûlî’nin bir beytini okumak istedim. (YÖ, s.26)

İkinizin iddiasını kaynatıp bir meslek çıkarmak pek kolay. (BL, s.41)

Yani *cahillerin gözlerini kamaştırmak, para ve ihtiram kazanmak, rahat ve mes’ut yaşamak*. (BL, s.42)

Tenha çamların altında tek başıma gezmek, uzak sislerden savrulan rutubetli rüzgârın ölümü hatırlatan feryâdını dinlemek pek hoşuma gider. (YÖ, s.47)

İsterik bir çocuğun elinde oyuncak olmak hiç işime gelmezdi. (YÖ, s.51)

Adada her sene en güzel kadına “kraliçe” unvanı vermek âdetti. (YÖ, s.54)

⁶⁹ Ergin, *age.*, s. 175.

⁷⁰ Korkmaz, 2003, s. 215.

Felâket zamanında, *ümitsizlikte en boş, en çürük temeller üzerine ümit bina etmek* ne hoş bir tesellîdir. (GM, s.63)

Bir açlık kasırgası altında, ümitsiz bir kılık çölünde sürünmek, sevgililerin yavaş yavaş, şikâyetsiz ölümlerini görmek! (GM, s.92)

Onun gibi müsrifçe yaşamak senin için mümkün mü? (YÖ, s.112)

Bin senedenberi bir milletin ruhunda akmadan biriken rebabiyeti taşımak, yetmiş seksen milyonluk bir milletin uyuyan vicdanını uyandırmak... (BL, s.139)

Yalan içinde yaşamak, benim için namussuzluktan daha imkânsızdı. (YÖ, s.154)

“Halkın, ordunun şerefini kendi nefsimе mahsus bir haslet gibi göstermek hırsızlıktır.” Dedi. (EK, s.172)

1.2. “-mA” Ekiyle Yapılan İsim-fiil Grubu

ERGİN, fiillere getirilip isim-fiil yapan “-me” ekinin fonksiyonunun “iş isimleri yapmak” olduğunu söyler. “-me” ekini “-mek” ekiyle karşılaştırarak “-ma, -me; -mak, -mek’ten daha belirli, daha kuvvetli fiilden isim yapma ekidir.” açıklamasını yapar.⁷¹

BANGUOĞLU, fiil ismi yapan “-mA” ekini “*hafif mastar*” olarak adlandırdıktan sonra -me adlarının *asılıklı adları* olarak son derece yaygın olduklarını dile getirir.⁷²

KORKMAZ’a göre “-mA ekiyle kurulan kılış adları da öteki adların taşıdığı bütün özelliklere sahiptir. İyelik, çokluk ve ad çekimi ekleri alabilir. Tamlamalara girer.”⁷³

Vezirler, *sevgili padişahlarının sükûnunu bozmamayı* en büyük vazifeleri sanırlardı. (EK, s.62)

⁷¹ Ergin, *age.*, s. 176.

⁷² Banguoğlu, *age.*, s. 421.

⁷³ Korkmaz, 2003, s. 216.

Eve gelinceye kadar yolda hep *romantik mevzular için hayattaki hakikî şahısları kahraman diye almanın* ne münasebetsiz bir şey olduğunu düşündüm. (BL, s.64)

- Ben sana *elâlemle alay etmesini* gösteririm. (BL, s.72)

Masraftı iradıma uydurmayı hayatımın en büyük vazifesi sayarım. (YÖ, s.109)

Nihayet islâmların *ihtidâ etmiyen Hristiyan kızlariyle izdivâç etmelerini* katiyen men ve emrederler. (GM, s.117)

O, *çeliğe “Çifte su” vermesini* biliyordu. (EK, s.133)

“Servet-i Fünûn”un mahut Frenk mukallitlerini taklit ederek arapça, acemce terkip düzmeyi bir marifet, bir san’at sayıyorlardı. (BL, s.137)

Güneş tıpkı yaz gibi kaldırımları ısıtıyor, omuzlarımda, göğsümde *sıcaktan kaşınmalar* ürpertiyordu. (GM, s.139)

Ayrılmak, bahusus (*ezberden evlenme*) usulünü kabul ettikten sonra ayrılmak, büyük bir cinayetti; zavallı kızın ne kabahati vardı? (GM, s.149)

1.3. “-İş” Ekiyle Yapılan İsim fiil Grubu

BANGUOĞLU, “-İş” ekiyle yapılan isim-fiiller için “*tarz adları*” ifadesini kullanır.⁷⁴ Aynı isimlendirmeyi yapan KORKMAZ’a göre de “*-İş ekinin başlıca özelliği, kılışın tarzını gösteren ad olmasıdır. Bu niteliği dolayısıyla bunlara tarz adları da denilebilir.*”

Bu karanlığa düşüşüm irâdemle olmadı, gayriihtiyârî... (GM, s.17)

Gezerken *biribirlerine sokuluşlarında, birbirlerine bakışlarında* öyle ezeli bir hararet vardı ki... (BL, s.60)

Kendilerine her rasgelişimde bir romancı gözile dikkat ederim. (BL, s.60)

Hatta *mâsivâdan vazgeçiş* bile bir örtü, gören bir göze karşı altındakini salkıyamayan ince tül bir perde idi. (GM, s.72)

⁷⁴ Banguoğlu, *age.*, s. 422.

2. İSİM-FİİL GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ

2.1. İsim-fiil Grubunun Belirtisiz İsim Tamlamasının Tamlayanı Olarak Kullanılması

Uğradığı susuzluk, cephânesizlik vartasından ziyâde, vuruşarak *namuskârane ölmek ihtimalinin* ademi onu bitirmişti. (EK, s.48)

Bu korkunç rüyaya tekrar dönmek ihtimâli olduğunu bilseydim, hemen gözlerimi kapıyacaktım. (YÖ, s.68)

Artık *Akkâyı kurtarabilmek ümidi* sönüyor gibiydi. (EK, s.108)

“*Çifte su vermek*” sanatının yalnız ona mahsus bir sırrı idi. (EK, s.133)

*Göztepedeki annemden kalan arsanın üzerine bir köşkçeğiz kurabilmek hülyâsı*yle yedi senedir biriktirdiğim paranın çekini “ne olur, ne olmaz” diye yanıma almıştım. (YÖ, s.109)

2.2. İsim-fiil Grubunun Belirtili İsim Tamlamasının Tamlananı Olarak Kullanılması

Rusyanın Asyayı benimsemesi, Japonyanın sivrilışı, Sarı Tehlike, Pan Cermanizm, Pan İslâvizm tehlikeleri hep bu milliyet hissinden doğmamış mıydı. (BL, s.30)

Halkın, mahiyetini bilmediği şeye kin bağlaması tabî idi. (EK, s.106)

Doktorun, o kadar sevdiğim kahramanımı beğenmeyişi, âdeta benim gücüme gitti. (EK, s.165)

Sanki *babasının kır atından yuvarlanışını* görüyordu. (BL, s.186)

2.3. İsim-fiil Grubunun Edat Grubunun İsim Unsuru Olarak Kullanılması

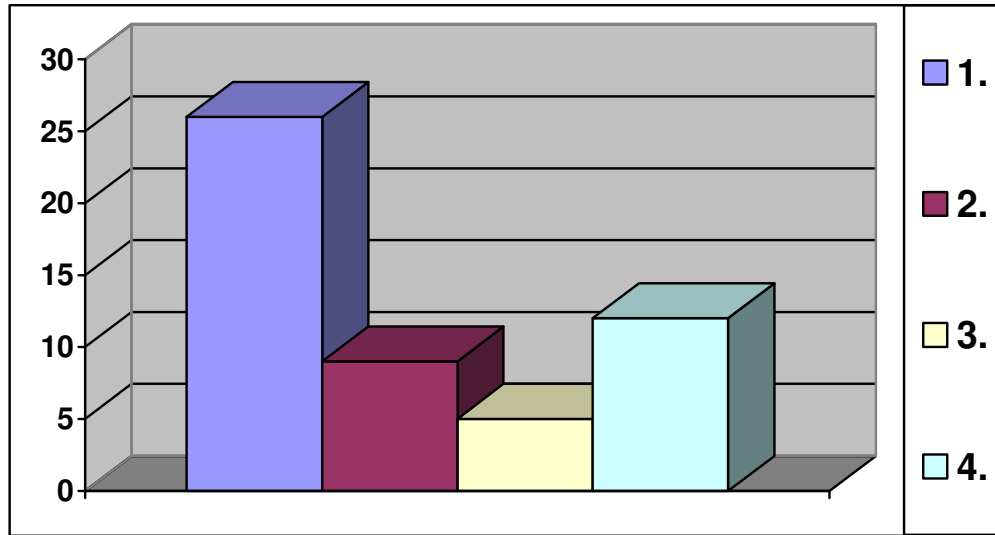
Hafiflemek, *beynimdeki granit ağırlığını yumuşatmak*, başımın kaynıyan *hararetlerini söndürmek için* bir Boğaziçi vapuruna atladım. (BL, s.5)

Sonra, *Hacı Hanımın elini öpmek için* odasına inerdim. (YÖ, s.41)

Bir muharip için *harpten uzak yaşamak kadar* acıklı bir şey yoktur. (EK, 119)

5. Çizelge: Çalışmamızda örnek olarak verilen isim-fiil gruplarının dağılımı

YAPISI	SAYISI	ORANI
1. “-mAk” Ekiyle Yapılan İsim-fiil Grupları	25	% 50
2. “-mA” Ekiyle Yapılan İsim-fiil Grupları	9	% 17,3
3. “-Iş” Ekiyle Yapılan İsim-fiil Grupları	5	% 9,6
4. Kelime Grupları İçindeki Yerine Göre Verilen İsim-fiil Grupları	12	% 23,1
TOPLAM	51	

Çalışmamızda, sırasıyla -mAk, -mA, -Iş ekleriyle yapılan isim-fiil grupları incelendi ve en fazla -mAk ekiyle yapılanlar olmak üzere toplam 51 isim-fiil grubu örneği verildi. Kelime grupları içindeki yerine göre sıfat-fiil grupları ayrıca ele alındı.

TEKRAR GRUBU

Eş görevli kelimelerin art arda getirilmesiyle oluşturulan kelime grubudur. “İkileme”, “ikizleme”, “hendiadyoin” olarak da adlandırılır. Grubu oluşturan unsurlardan her biri kendi vurgusunu üzerinde taşır. Unsurlar arasına virgül konmaz.

ERGİN, “Tekrarlar” başlığı altında değerlendirdiği bu kelime grubunun, “1- Kuvvetlendirme 2- Çokluk 3- Devamlılık” olmak üzere üç fonksiyonundan söz eder ve bunları dört grupta inceler: “Aynen tekrarlar, eş mânâlı tekrarlar, zıt mânâlı tekrarlar, ilâveli tekrarlar.”⁷⁵

İkileme konusuyla ilgili en önemli eser Vecihe HATİBOĞLU’na aittir. “İkileme” adını verdiği eserinde HATİBOĞLU, Türkçenin bu önemli incelik ve zenginliği ile ilgili olarak şu tanımı yapar: “İkileme, anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır.”⁷⁶

Eserde ikilemenin değişik dillerdeki karşılıkları verilir: Osmanlıcada “atf-ı tefsiri”; Fransızcada “redoublement, hendiadyoin”; İngilizcede “reduplication dual, hendiadyoin”; Almancada “Verdoppelung, Zwillingsformen, Hendiadyoin”⁷⁷

HATİBOĞLU, ikilemenin dilimizde nasıl bir öneme sahip olduğunu, dilimizin nasıl bir özelliği olduğunu da şu sözlerle dile getirir: “İkileme, Türkçenin bilinenden çok daha önemli bir özelliğidir. İkileme, ünlü uyumları, ünsüz benzeşmeleri gibi Türkçenin kuralları arasında yer almalıdır. Türkçe, ikileme konusu ele alınmadan yapı bakımından aydınlatılamaz. Türkçede ikileme o kadar yaygın, örnekleri o kadar çoktur ki, başka dillere bakarak, olayın ayrıca ele alınmasından, inceden inceye bütün örnekleriyle saptanmasından vazgeçilemez. Çünkü ikileme olayı, yapı bakımından, Türkçenin temellerine kadar inen bir özelliktir.

...İkileme, aslında bir psikoloji ve müzik olayıdır. Türkçede ikileme, şiire, düzyazıya, anlatıma güç, aydınlık katan, güzellik, ahenk sağlayan ve ancak bazı ozanlarca, yazarlarca sezilmiş bir sırdır.

⁷⁵ Ergin, age., s. 356-357.

⁷⁶ Vecihe Hatiboğlu, *İkileme*, Ankara: TDK Yay., 1971, s. 9.

⁷⁷ Hatiboğlu, 1971, s. 9.

...Atasözlerinin, deyimlerin, hafızalarda yer etmesine yardım eden özelliklerin başında ikileme gelir. Türkçedeki deyimlerin hemen hepsinde ikileme türlerinden birine rastlanır. Deyimleri, uzun anlatımlardan çok daha etkili kılan yapılarındaki ikilemedir.”⁷⁸

Hatiboğlu, “...iyi kullanılan ikilemenin anlatıma kattığı güç, başka yollarla kolayca sağlanamaz.” sözleriyle de ikilemenin anlatımı güçlü kılan çok önemli bir etken olduğunu vurgular.⁷⁹

KARAHAN, tekrar grubunu “Bir nesneyi, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubudur.” şeklinde tanımladıktan sonra “Unsurları aynı olan tekrar grubu, Unsurları yakın anlamlı olan tekrar grubu, Unsurları zıt anlamlı olan tekrar grubu” başlıkları altında üç grupta inceler ve grubun özelliklerini verir.⁸⁰

Doğan AKSAN, “Türkçenin Gücü”nde ikilemelerle ilgili şunları söyler: “Türkçenin en eski ürünlerinden beri görülen ve bugün de güçlü bir eğilim olarak beliren bir özellik, anlatımda çeşitli ikileme’lere başvurmaktır. Dilcilikte hendiadyoin adını alan ve günlük yaşamda ev bark, yol yordam, yarım yamalak gibi sık kullanılan örnekleri en başta hatırlanabilecek olan bu ikilemeler çeşitli türleriyle anlatıma güç kazandırma amacına yönelir.”⁸¹

AÇIKGÖZ ve YELTEN, tekrar gruplarını “Tam Tekrarlar” ve “Kısaltmalı Tekrarlar” olmak üzere iki ana başlık altında incelerler.⁸²

1. YAPI BAKIMINDAN TEKRAR GRUBU

1.1. Kelimenin Aynen Tekrarıyla Yapılan Tekrar Grubu

Herkes önüne bakıyor ve **şakır şakır** yağmur yağıyordu. (EK, s.5)

Bu yüksek ökçelerle merdivenleri **takır takır** bir hamlede iner, ayağı burkulmadan bir aşağı bir yukarı koşar dururdu. (YÖ, s.6)

Araba **sendeleye sendeleye** çitin önünden uzaklaştı. (YÖ, s.16)

⁷⁸ Hatiboğlu, 1971, s. 9-12.

⁷⁹ Hatiboğlu, 1971, s. 12.

⁸⁰ Karahan, age., s. 26-28.

⁸¹ Doğan Aksan, *Türkçenin Gücü*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 1987, s. 62.

⁸² Açıkgöz, age., s. 30-37.

Nihayet, Arslan Bey, terden sırsıklam olmuş atı ile duman içinde harp sıralarının arasında, *adım adım* göründü. (EK, s.29)

Hızlı hızlı kapı çalındı. (YÖ, s.41)

Yavaş yavaş, düşüne düşüne yazıyordu. (BL, s.79)

Sarhoş gibi *sallana sallana* içeri girdi. (EK, s.87)

Karşiki mescitte *hazin hazin* akşam ezanı okunuyor; bacasının tepesindeki yuvada leylekler nihayetsiz bir takırtı koparıyorlardı. (EK, s.135)

İstemiye istemiye kendi hayatını hatırladı. (BL, s.144)

Yavaş yavaş söylüyor, her kelimedede başını sallıyordu. (EK, s.156)

Acı acı ulumalarla inliyerek, *dönüp dönüp* yabancıyla konuşan efendisine bakarak ağıla çıktı. (GM, s.172)

1.2. Yakın Anlamli Kelimelerin Yan Yana Getirilmesiyle Yapılan Tekrar Grubu

İrana, Turana kadar *vura kıra* gider, namına birçok şanlar, şerefler ilâve ederdi. (EK, s.15)

Yazı *kargacık burgacık* nevindendi. (GM, s.20)

O, diz üstü sürünerek, her tarafı kılıçla, mızrakla *delik deşik* olup ölünceye kadar vuruştı. (EK, s.24)

Artık kadınlar sokaklara *açık saçık* çıkıyorlardı. (BL, s.49)

Bu kocaman horoz saçlarımı yoluyor, *üstümü başımı* didik didik ediyordu. (YÖ, s.68)

Her gece *çalgi çağanak*, yemek, içmek, keyif, sefa gırla giderdi. (BL, s.69)

Makamını Karamanlı Bodos'a terk ederek ertesi günü *tası tarağı* topladı, kaçış hâlâ o kaçış. (GM, s.77)

Bütün *çifti cubuğu* kimsesiz bir ihtiyar kadıncağıza kalacaktı. (BL, s.166)

Ezan vakitleri yaklaşırken bütün köylü, kıssa evlerinde, yazsa dağdan çağlıya çağlıya gelen minimini derede abdestlerini alırlar, *itiş kakış* aceleyle camiye dolarlardı. (GM, s.168)

1.3. Zıt Anlamlı Kelimelerin Yan Yana Getirilmesiyle Yapılan Tekrar Grubu

Her taraftan seller akıyor, askerler sıraile yerlerine geliyorlar, çadırlar kuruluyor, kazanlar indiriliyor, *ötede beride* ateşler parlıyordu. (EK, s.8)

Gece gündüz içen rezil bir sarhoş! (YÖ, s.102)

- İşte *aşağı yukarı* yetmiş sene var ki “Yayçe” yine onlarda... (EK, s.116)

Hazin hazin gülümsiyen kumral çocukluk arkadaşım canlı tahtelbahirler gibi *bata çıka* vapurla yarış yapmağa çalışan yunus balıklarını göstererek: - Bütün Boğazın keyfi, eğlencesi, mehtabı bunlara kaldı. Dedi. (GM, s.146)

Düşe kalka geçtiğimiz sarp keçi yolları, bazen sel yarıntıları içinde kayboluyor, bazen sık kovalıklardan ayrılarak, dibinde sivri çam tepeleri görünen karanlık çukurlara sapıyordu. (BL, s.149)

2. TEKRAR GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ

2.1. Tekrar Grubunun Sıfat Tamlamasının Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Lâkin ancak daha *üç dört aylık* erzakları vardı. (EK, s.35)

Yazmıya gelince, bunun için *onbeş onaltı* yaşında bir çocuk bulur, onu kullanırsın. (BL, s.39)

O kadar ki, hattâ geçirmedi, kırk beş yaşında, *kelli felli bir efendiye* şu mübârek hayvanı azdırmak yakışır mıydı? (BL, s.52)

Bu masanın üstünde sürahi sürahi şerbetler, *irili ufaklı bardaklar*, tabak tabak şekerlemeler, şekerler duruyordu. (BL, s.53)

Daima akrabalarında kadın, erkek, *dört beş misafiri* bulunurdu. (BL, s.69)

Kendisine, Cumadan, Osenovadan seçilen *on dört on beş* yaşında dokuz tane kız getirmişlerdi. (BL, s.96)

Fıçı fıçı nefitlerden, şişe şişe renkli sulardan, türlü türlü tozlardan, ne olduğunu anıyamadıkları birtakım cetvellerden, pergellerden, hendese âletlerinden başka bir şey bulamadılar. (EK, s.107)

Siyah bayraklı *hadsiz hesapsız bir ordu* Akkâya doğru, taşıtı, fışkırdı. (EK, s.107)

Bu, *bitmez tükenmez bir romandı*. (BL, s.166)

2.2. Tekrar Grubunun Sıfat-fiil Grubunun Zarfı Olarak Kullanılması

Yine hayaline *küfe küfe sıkılmış*, çürük limon kabukları döküldü. (BL, s.52)

Kuruş kuruş kazandığım liraları avuç avuç harcetmek benim elimden gelmez (YÖ, s.109)

Onun köyde bin türlü hasislik ettiği halde İzmirde *bol bol harcettiğini* duymuşlardı. (GM, s.169)

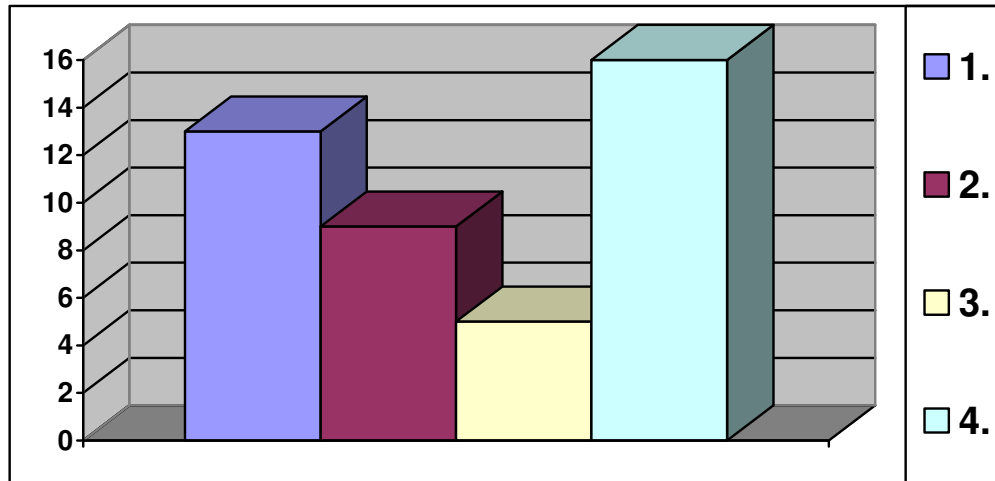
2.3. Tekrar Grubunun Zarf-fiil Grubunun Zarfı Olarak Kullanılması

Yavaş yavaş düşündükçe efendisinin ne kadar büyük, ne kadar akıllı bir adam olduğunu anlamağa başladı. (EK, s.55)

O, *bu kırmızı lekeye dalgın dalgın bakarken*, palabıyıklı dizdar: - Hem bu gece, geç vakit, ben seni köprünün üstünde gördüm, orada ne yapıyordun? Dedi. (EK, s.140)

6. Çizelge: Çalışmamızda Örnek Olarak Verilen Tekrar Gruplarının Dağılımı

YAPISI	SAYISI	ORANI
1. Kelimenin Aynen Tekrarıyla Yapılan Tekrar Grupları	13	% 30,2
2. Yakın Anlamlı Kelimelerin Yan Yana Getirilmesiyle Yapılan Tekrar Grupları	9	% 21
3. Zıt Anlamlı Kelimelerin Yan Yana Getirilmesiyle Yapılan Tekrar Grupları	5	% 11,6
4. Kelime Grupları İçindeki Yerine Göre Verilen Tekrar Grupları	16	% 37,2
TOPLAM	43	

Çalışmamızda tekrar grupları kelimenin aynen tekrarıyla yapılanlar, yakın anlamli kelimelerin yan yana getirilmesiyle yapılanlar ve zıt anlamli kelimelerin yan yana getirilmesiyle yapılanlar olmak üzere üç bölümde incelendi ve toplam 43 tekrar grubu örneği verildi. Kelime grupları içindeki yerine göre tekrar grupları ayrıca ele alındı.

EDAT GRUBU

Necmettin HACİEMİNOĞLU, “Türk Dilinde Edatlar” adlı eserinde edatlarla ilgili şu açıklamaları yapar: “Arapça bir kelime olan edat ‘âlet’ ve ‘vasıta’ demektir. Onun gramerindeki mânâ ve yerini tesbit ederken de bu aslî mânâsını göz önünde bulundurmak gerekir. Nitekim, bir gramer unsuru olarak da ‘edatlar tek başlarına mânâları olmayıp, ancak cümledeki diğer kelime ve kelime grupları arasında çeşitli münasebetler kurmağa yarayan’ ‘âlet sözler’dir, ‘vasıtalar’dır. Daha müşahhas bir ifade ile anlatmak gerekirse, denilebilir ki edatlar dilin mantikî kuruluşunu teşkil eden cümle yapısının ‘harcı’dır. Bu bakımdan vazife itibarı ile isim çekim eklerine benzerler.”⁸³ HACİEMİNOĞLU, edatları mânâ ve vazifelerine göre on grupta inceler: “1- Çekim edatları 2- Bağlama edatları 3- Kuvvetlendirme edatları 4- Karşılaştırma-Denkleştirme edatları 5- Soru edatları 6- Çağırma-Hitap edatları 7- Cevap edatları 8- Ünleme edatları (Ünlemler) 9- Gösterme edatları 10- Tekerrür edatları”⁸⁴

HACİEMİNOĞLU’nun incelemesinde ilk maddede yer alan çekim edatları “isimlerden sonra gelerek, bağlı olduğu isimle cümlelerin diğer unsurları arasında zaman, mekân, cihet, tarz, benzerlik, başkalık vb. gibi bakımlardan çeşitli ilgiler kuran kelimelerdir”⁸⁵ ki edat grubu son çekim edatı da denilen bu tür edatlarla oluşturulur.

KORKMAZ’ın tanımıyla edat grubu “Bir isim veya isim soylu kelimeden sonra gelen edatın eklendiği kelime ile birlikte oluşturduğu grup”tur.⁸⁶

Edat gruplarında isim unsuru başta, çekim edatı da sonda yer alır. İsim unsuru, yalın hâlde ya da hâl eklerinden birini alarak edata bağlanır. Edat ise birleşimde ek almaz. İsim unsuru tek bir kelime olabileceği gibi kelime grubu da olabilir. Edat grubu, cümle içinde isim, sıfat veya zarf görevindedir. Grubun vurgusu, isim unsurundadır.

⁸³ Necmettin Hacıeminoğlu, *Türk Dilinde Edatlar*, İstanbul: MEB Yay., 1992, s. V.

⁸⁴ Hacıeminoğlu, 1992, s. VIII.

⁸⁵ Hacıeminoğlu, 1992, s. 1.

⁸⁶ Korkmaz, 1992, s. 51.

1. YAPI BAKIMINDAN EDAT GRUBU

1.1. “başka” Edatıyla Yapılan Edat Grubu

ERGİN’in “*Başkalık edatları*”⁸⁷ başlığı altında yer verdiği “başka” edatının uzaklaşma hâlindeki bir isim unsuruyla oluşturduğu gruptur.

Aklında *anasıyla memleketten başka* hiç bir şey yoktu. (YÖ, s.15)

Size temin ederim ki, *resmî evrak ücretinden başka* on para masrafım olmadı. (BL, s.15)

Kapıdan girince halime gülen hizmetçi kız, evde *küçük hanımdan başka* kimse olmadığını söyledi. (YÖ, s.47)

Evinde *anadan ve babadan kalma ihtiyar, emektar bir arap aşçısından başka*, on yedi yaşında, tombul, beyaz bir ahretliği vardı. (BL, s.50)

Cenk istemiyen padişah, *Ankaraya, Yahya Paşa kumandasında bir ordu göndermekten başka* bir şey yapmadı. (EK, s.63)

O gece evin içinde *Sermet Beyden başka* kimse uyuyamadı. (BL, s.70)

Kime olursa olsun “*Gurultu*” kelimesi mânasından *başka* ne hatırlatabilir? (GM, s.106)

Onu her türlü güzellikten uzak bulundurmuş, “*faydalı*”dan *başka* her şeye düşman etmişti. (BL, s.145)

Evine, *birkaç çocukluk arkadaşından başka* kimse gelmezdi. (EK, s.183)

1.2. “beri” Edatıyla Yapılan Edat Grubu

Bu yapıda, ERGİN’in “*Zaman edatları*”⁸⁸ başlığı altında değerlendirdiği “beri” edatı, uzaklaşma hâli ekini alan bir isim unsuru ile birleşir.

ERGİN’in “*Bu edatın eskiden beri yanlış olarak sık sık bir ek gibi kendisinden önce gelen kelimenin ablatif ekine bitişik yazıldığı görülür.*” açıklamasında dile getirdiği gibi, incelediğimiz hikâyelerde de genellikle bu edatın

⁸⁷ Ergin, *age.*, s. 350.

⁸⁸ Ergin, *age.*, s. 350.

kendisinden önceki kelimeyle bitişik yazıldığını gördük. Ancak cümlelerin orijinal hâline sadık kalarak bunların yazılışında bir değişiklik yapmadık.

Tâ İstanbuldanberi padişah'tan bir konak ileri gidiyor, yolları düzeltiyor, otağı hümayunu kurduruyordu. (EK, s.6)

Tam on senedenberi duldu. (YÖ, s.11)

Meşrutiyetin ilânındanberi beş altı milliyete intisap iddia etmişti. (BL, s.33)

Yirmi senedir *çoluğa çocuğa kavuşalıdanberi*, hep böyle bir yuva tahayyül ederdi. (BL, s.66)

Dünya yaratıldığındanberi onun ecdadından kimse kul olmamıştır. (EK, s.73)

Bu ismi *şehzâdeliğindenberi* binlerce defa duymuştu. (EK, s.92)

İşte bugün de *sabah namazındanberi* durmadan on saat uğraşmıştı. (EK, s.135)

Tâ işte o vakittenberi bütün hekimler, bütün filozoflar derler ki: “Çinliler dünyanın en akıllı, en zeki, en sâkin, en çalışkan bir millettir!” (GM, s.137)

Bin senedenberi bir milletin ruhunda akmadan biriken rebabiyeti taşırarak, yetmiş seksen milyonluk bir milletin uyuyan vicdanını uyandırmak.. (BL, s.139)

Altı gündenberi elli taneden ziyâde öldü. (GM, s.176)

1.3. “dair” Edatıyla Yapılan Edat Grubu

Bu yapıdaki edat gruplarında ERGİN’in “âitlik ve bahis edatı”⁸⁹ olarak değerlendirdiği “dair” edatı, yaklaşma hâli ekini alan bir isim unsuruyla birleşir.

Türkiyeye dair konuşmağa başladık. (GM, s.6)

- *Pestalojiye dair* canım, birden bulamadım. (BL, s.37)

Zayıf ellerini kulaklarına götürdü; *dünyaya, mâsivâyâ dair* aklında ne varsa unutmak için bir daha kendini zorladı. (EK, s.57)

⁸⁹ Ergin, *age.*, s. 350.

Hasan hemen *Lâle Devrine dair* hikmetler yumurtlamağa başladı. (YÖ, s.72)

Logaritmacının *azme, irâdeye, sâye, hesaba dair* söylediği hendesî hikmetleri dinlerken, artık göğsümün, görünmez kesme kaya yığınları altında ezildiğini duyuyordum. (YÖ, s.77/78)

Benden *anneme, babama dair* vasfı terkebîli sualler sordu. (YÖ, s.81)

Gazetelerde *cihan havadisine dair* tek bir satır yok. (GM, s.82)

Programdan sonra *Orhan Beyin hayatına dair* yazılan şeyleri okumağa başladı. (BL, s.136)

1.4. “diye” Edatıyla Yapılan Edat Grubu

ERGİN’in görüşüne göre “diye” edatı, “*di-’ten gerundiumdur. Son zamanlarda edatlaşmış olup vokal gerundiumlarının tek başına kullanıştan düşmesiyle edat durumuna geçmiştir denebilir.*”⁹⁰

Bu grup, bir isim unsurundan veya bir cümleden sonra BANGUOĞLU’nun “*Fiilden Üreme Takılar*”⁹¹ başlığı altında örnek olarak verdiği “diye” edatının getirilmesiyle oluşur.

Dışarı üflemesin diye evvelâ ehemmiyetle içmek ameliyesini öğrettim. (GM, s.10)

Tavandan damlayacak yağmur suları yerleri ıslatmasın diye geceleyin Karanfil, o kapıları sıra sıra odaya dizmiş olmalı... (GM, s.14)

“Namus bire namus... Yaptırmazsan ahrette iki elim yakanda kalsın!” diye jandarmaların kolları arasında çırpınıyordu. (GM, s.35)

“Niçin efendimin nasihatini dinlemedim.” diye sıkılmağa başladı. (GM, s.57)

Her gece dört saat, *ucuz olsun diye* Almanlardan satın aldığım karpit lâmbasının başında, bir lira için nasıl terler döktüğümü hatırladım. (GM, s.94)

Bununla beraber *bir hatıra olsun diye* atmıyacağım. (GM, s.97)

⁹⁰ Ergin, *age.*, s. 349.

⁹¹ Banguoğlu, *age.*, s. 389.

Korkup kaçsınlar diye üzerlerine attı. (YÖ, s.97)

Şehirde fenalık olmasın diye yerli islâmlardan milis teşkil ediyorlar. (BL, s.121)

Lâf olsun diye sordu. (YÖ, s.130)

“Ne yapacağım, ne yapacağım?” diye düşünüyor, hiçbir şeye karar veremiyordu. (EK, s.144)

Koca Ali, sesini çıkaramıyor, bir hafta içinde belki beş senelik hizmetini durup dinlenmeden gördüğü hâlde, kendini yine *“tembel, miskin” diye* tahkir etmeğe sıkılmıyan bu kötü insanı ezici bir bakışla süzüyordu. (EK, s.145)

Elli yaşına gelince korsanlar onu *“artık iyi kürek çekemez!” diye* çıkarıp bir adada satmışlardı. (EK, s.148)

“Tıpkı sakalı seninkine benziyordu” diye tafsilâta bile girişiyordu. (EK, s.160)

Onu azaptan kurtarayım diye ahdimi bozdum. (EK, s.161)

Gâvur Ali, hiç cevap vermiyor, içinden *“Allah hepinizin belâsını versin!” diye* homurdanıyordu. (GM, s.179)

1.5. “doğru” Edatıyla Yapılan Edat Grubu

Bu yapıda, ERGİN’in “Yer ve yön edatları”⁹² kapsamında değerlendirdiği “doğru” edatı, yaklaşma hâli eki almış bir isim unsuruyla birleşir.

Gök delinmiş gibi fâsılasız yağmurlar yağıyor ve bütün ordu *Semlin’e doğru* sel, çamur, sis ve bora içinde ilerliyorlardı. (EK, s.5)

Çıkmak için kalkanlardan bir Türk, *bu can, bu kan âbidesine doğru* geldi. (BL, s.6)

Yürüdü, *mutfağa doğru* gitti. (YÖ, s.7)

Yine yapayalnız, *her günkü gittiği yere doğru* kaybolacaktı. (EK, s.27)

Fakat ya buraya *Temmuza doğru* bahar gelirse! (YÖ, s.29)

Şimalden esen rüzgâr dumanları dağıtıyor; *gerilere, ormanlara doğru* sürüyordu. (EK, s.30)

⁹² Ergin, *age.*, s. 351.

Kapının yanında divan duran Nuruşebe doğru yürüdü, yavaşça: - Kız nerede? Diye sordu. (BL, s.53)

Sık ağaçlar arasından *yalnız üst katının çatısı görünen kırmızı aşı boyalı bir eski eve doğru* yürüyorlardı. (BL, s.67)

Bu kayadan yine koyu, uzun bir karartı süzülüyor, *palangaya doğru* akıyordu. (EK, s.80)

Sonra *Kuru Kadiya doğru* koşarak sordu: - Nasıl, gördün mü bu civanı? (EK, s.86)

Bindiğin araba *Taksime doğru* uçtu. (YÖ, s.151)

1.6. “evvel” Edatıyla Yapılan Edat Grubu

Bu grup, zaman ifade eden ve şu an pek fazla kullanılmayıp yerini “önce” edatına bırakan “evvel” edatının, yalın hâlde bulunan veya uzaklaşma hâli eki almış bir isim unsuru ile birleşmesinden meydana gelir.

Yıllarca biriktirdiği, ciltlettirdiği kitapları *bir kaç sene evvel* Türklük iddia eden Osmanlılara inat için hristiyan ve ecnebi bir müesseseye vermişti. (BL, s.33)

Bu gözlüksüz kalan gencin hâli o kadar feci idi ki, *darılmazdan evvel* onun birçok defalar gözlüksüz kitap okuduğunu hatırlamakla beraber Muhabbetçi bile acıdı. (BL, s.39)

İşin içyüzünü bilenler, o kolunda taşıdığı kat kat sırmaları Saraylı Hanımın sayesinde kazandığını, yani *düğün olmadan evvel* el öpmelik binbaşılığı, sonra da kandillerde, bayramlarda münasebet düştükçe kaymakamlığı, miralaylığı, livâlîği, *Meşrutiyetten bir sene evvel* de ferikliği yakalamış olduğunu hikâye ederler... (GM, s.75)

Hristiyanlıktan evvel, bir veba gibi bazı dimağlara girmiş, birçok milletlerin, birçok cemiyetlerin mahvına sebep olmuştu. (BL, s.102)

Hayır, *tam iki yüz kırk beş sene evvel*, Rum patriği buna mâni olmak istemiş. (GM, s.117)

Yirmi beş sene evvel “Sarıyer” mektebinde beraber okumuştuk. (GM, s.146)

1.7. “gibi” Edatıyla Yapılan Edat Grubu

Bu yapıda “benzerlik edatı” da denilen “gibi” edatı, genellikle yalın hâldeki isimler veya kelime gruplarıyla; yalın hâlde veya ilgi hâli eki almış zamirlerle; haber kiplerinden biriyle çekimlenmiş fiillerle; ayrıca cümlelerle birleşerek edat grubu oluşturur.

Konak yerinde otağı hümayunu görmiyen bütün ordu, *âsumânî bir gazap karşısında donakalmış günahkâr bir cemaat gibi* birdenbire sustu. (EK, s.6)

Mehmet, ocağın başında kısa iskemleye çökmüş, bir dizine Eleniyi, bir dizine Gülteri oturtmuş, kalın kollarını ikisinin bellerine *halattan bir kemer gibi* sarmıştı. (YÖ, s.7)

Cinayetten sonra kaçan katiller gibi elleri iki tarafına düştü. (EK, s.14)

Birbirlerini kucaklar gibi sıkışa sıkışa çıkan halk sanki *mev’ud bir cennete gidiyor gibi* acele ediyordu. (YÖ, s.20)

Kadın, sâkin dururken *sönmüş bir lâmba gibidir*. (YÖ, s.21)

Hiç dinmiyen bir rüzgâr *tabiatın ezeli hiddeti gibi* durmuyor, dinlenmiyor, habire esiyordu. (YÖ, s.27/28)

- *Tıpkı yılların, mevsimlerin gıdasıyla yetişmiş bir fidana birdenbire indirilmiş bir balta darbesi gibi*. (YÖ, s.36)

Alçak yerleri de *beyaz bir Acem halısı gibi* kaplar. (GM, s.37)

Burası *ummanın ortasında kaybolmuş öksüz bir ada gibiydi*. (EK, s.37)

Şahmârân masalında kuyuya düşen Belkiya gibi, yükün kapısındaki bir budak deliğinden giren aydınlıktan başka bir şey göremiyordum. (YÖ, s.42)

O bakışla beni bir tesir altına almak istiyor gibi yürüdü. (YÖ, s.51)

Böyle bir istiyen çıktı mı, *sanki bir ejderhanın ağzına atılacaktım gibi* bağırmağa, haykırmağa, kendimi yerlere çarpmağa başlıyorum. (YÖ, s.58)

Belkıs, geniş yatağında, mavi ipek kaplı yorganının altında *sıkılmış bir yumruk gibi* yusyumru yatıyordu. (BL, s.75)

Yarım mil ötede Toygun Paşanın son muhasarasından çılgın kışın hiddeti sayesinde kurtulan Zigetvar kalesi, *sönmüş bir yanardağ gibi*, simsiyah duruyordu. (EK, 77)

Edebiyat *bir ölinün kalbi gibi* durmuş, soğumuş... (GM, s.84)

Mehmet Efendi, *yarasının üzerine yeni bir açılmış gibi*, suratını acı acı ekşitti. (YÖ, s.89)

Namı civarda “Kuddise sırrahu” diye anılan bu zat, hakikaten *canlı bir evliyâ gibi*di. (YÖ, s.101)

Salâhaddin, bu kara tufanın önüne *yıkılmaz bir çelik kaya gibi* çıktı. (EK, s.108)

Pençelediği şeyi ısıracak bir canavar gibi kirli dişlerinin sağ sırasını gösterdi. (YÖ, s.130)

Hastalara mahsus o müvesvis adımlarla *sanki çürük bir zemine basıyormuş gibi* dikkatle yürüdü. (BL, s.135)

Talihine razı olmuş bir esir gibi ocağıma sadık kaldım. (GM, s.149)

Kaybettiği îmânına kavuşan bir günahkâr gibi sevinerek döndü. (YÖ, s.150)

Tıpkı oğullarına kız aramağa giden romatizmalı ihtiyar anneler gibi badikleye badikleye yürümeğe çalışıyorduk. (GM, s.152)

Eşkîyalık, zulüm, hakaret, hırsızlık, açlık, yağmacılık *alevsiz bir yangın gibi* bu bin senelik ana yurdunu yakıp tutuşturuyordu. (BL, s.154)

Köyün dışında *yedi kat bir elmiş gibi* yaşıyor. (GM, s.169)

Gök delinmiş gibi yağmur durmuyor, habire yağıyordu. (GM, s.175)

Civar köşklerin aydınlıkları *can çekişen ateş böcekleri gibi* hasta, donuk bir ziyâ ile parlıyordu. (GM, s.188)

1.8. “için” Edatıyla Yapılan Edat Grubu

“için” edatı, çoğunlukla “-Dik”lı sıfat-fiil gruplarıyla ve “-mAk”lı isim-fiil gruplarıyla birleşerek bir grup oluşturur. Zamirlerin ilgi hâlli şekilleriyle, diğer isim unsurlarının da yalın veya iyelik ekli hâlleriyle birleşir.

KORKMAZ, “için” edatının isim unsurlarıyla birleşimini “*Üçün v.b. edatlar bugün Türk diline umumiyetle isimlerde yalın, zamirlerde ilgi hali isterler.*

İsimlere ve isim-fiiller yanına iyelik eklerinden sonra da gelebilirler.” şeklinde dile getirir.⁹³

“On üç yaşında iken altmış yaşında bir kocaya vardığı için ‘izdivaç’ denen şeyden nefret etmişti. (YÖ, s.5)

Fakat *boyu çok kısa olduğu için* evin içinde de bir karışa yakın ökçeli iskarpinler giyerdi. (YÖ, s.6)

Hatice Hanım, *bu levhanın rezâletini görmemek için* hemen gözlerini kapadı. (YÖ, s.7)

Hissimde yanılmamak için yavaşça gözlerimi çevirdim. (BL, s.7)

“İşte *Himmete lâf açmak için* bir fırsat!” diye düşündü. (YÖ, s.16)

Kendimi görmemek için aynaya bakamıyordum. (GM, s.24)

Ahter, *talihini biraz kendisine benzettiği için* Yumuğu çok severdi. (YÖ, s.32)

Buraya serili, pamuk doldurulmuş, yazma seccadesinden, *mutfağa, ateşi hiç sönmeyen gusülhaneye bakmak için* sık sık kalkardı. (YÖ, s.40)

İstanbul'a hiç inmiyor, *memleketi bütün bütün terk etmek için* yolların açılmasını beklediği söyleniyordu. (YÖ, s.50)

Zengin olduğumuz için, görücüler, bizim bu uzak köşke gelmekten hiç usanmıyorlar. (YÖ, s.63)

Kemikleri saklamak için çiçekleri, tarhları bozuyordu. (YÖ, s.76)

Bu yalanı, *onların gevezeliklerinden kurtulmak için* uydurmuşken, daha beter yakalandım. (YÖ, s.83)

- Burası çok iyidir amma, *kalabalığa alıştığınız için* canınız sıkılacak. (YÖ, s.85)

Berber, *tıraşını tamamlamak için* koltuğa çağırdı. (YÖ, s.144)

Hakkın huzuruna girmek için irâdenizi bekliyorum. (EK, s.157)

Genç doktora bu kahramanın şecaatini iyice duyurabilmek için, sesime bir ahenk vererek okuyor, mübârezenin heyecanını tasvir eden yerlerde duruyordum. (EK, s.164)

⁹³ Zeynep Korkmaz, “uçun ~ üçün ~ için v.b. Çekim Edatlarının Yapısı Üzerine”, TDAY Belleten, 1961, s. 32.

Yalnız kâfilenin genç doktoru, *bu büyük mânevî işârete sonradan görmeyenleri de inandırmak için*, mini mini Kodakını havaya kaldırmış, “feth-ün karîb” müjdesinin fotoğrafını çekmeğe çalışıyordu. (EK, s.180)

1.9. “kadar” Edatıyla Yapılan Edat Grubu

ERGİN’in, “*Mikdar edati*”⁹⁴ olarak isimlendirdiği “kadar” edatı, bu yapıda yalın hâldeki veya yaklaşıma hâli ekli bir isim unsuruyla birleşir.

Hele ağırlığıyla yayları birbirine yapıştırarak hiç elâstikiyetlerini bırakmayan Masume Hanım, *Himmetin ikisi kadardı*. (YÖ, s.10)

Var ulan, *o çitteki öküz kadar* kokudan anlamıyorsun. (YÖ, s.17)

İskeleden inip diğer yolcuların arasında kayboluncaya kadar arkasından baktım. (BL, s.20)

Derler ki (*İyi bir komşu kadar* dünyada âlâ bir şey yoktur!). (BL, s.24)

Hâlâ mekteplerde okutulan, içinde “Türk ve Turan” kelimesi geçmiyen küçük “Fezleke-i Tarih-i Osmanî” kitabından başka tarih görmediğinden, Osmanlı Türkleri gelmezden evvel Anadolunun *baştan aşağıya kadar* Türk milleti ile dolu olduğunu bilmezdi. (BL, s.32)

- *Şu yağmur geçinceye kadar* oturacağım. (YÖ, s.48)

Kalkmadı, *ta güneş batıncaya kadar, akşam namazı vakti gelinceye kadar* “Selâtüselâm”larına devam etti. (BL, s.52)

Cenk meydanında *gece oluncaya kadar, tek başına kalıncaya kadar* vuruştı. (EK, s.55)

Hepsi “... *Kafdağına kadar* arkandan gelmeğe hazırız, padişahım!” diye ayaklarına kapanmışlar, gözlerinden sevinç yaşları dökmüşlerdi. (EK, s.91/92)

Eski Rus-Türk muharebesinde Samakovdan çekilen Türkleri çevirmiş, hâlâ belinde taşıdığı bu iğri ve kısa pala ile kadın, erkek, çoluk çocuk, *bir tane kalmayıncaya kadar*, öküzleriyle, atlariyle, arabalariyle beraber doğramış, parçalamıştı. (BL, s.99)

Hava, *tıpkı bir yaz sabahı kadar* güzeldi. (EK, s.113)

⁹⁴ Ergin, *age.*, s. 350.

Gazeller, sazlar, âhlar *fecre kadar* devam eder, bu umumî ahenkten asabîleşen bülbüller, sabahleyin güneş doğduktan sonra bile ötmekten vazgeçmezlermiş. (GM, s.146)

Zaptiyelerin evleri basıp *çeyiz sandıklarına varıncaya kadar* arayıp ucu sivri bir bıçak bile bırakmadıkları gün, bütün köy, sanki ölmüş gibi susmuştu. (BL, s.162)

1.10. “karşı” Edatıyla Yapılan Edat Grubu

“karşı” edatının yaklaşma hâli eki almış isim unsurlarıyla birleşmesinden oluşan gruptur.

Şiire, sanata karşı duyduğu meftunluğu, biz, yeni adamlar, hattâ tasavvur bile edemeyiz. (GM, s.18)

Mütenekkiren – yani tebdil olarak – *memleketlerinden geçen melâîkelere karşı* yaptıkları o rezilce tecavüz için “Lut” kavmini yerlere geçirmemiş miydi? (BL, s.49)

Onun *Makbuleyle kurbanlığa karşı* yaptığını hiçbir türlü hazmedemiyordu. (BL, s.52)

Osmanlı toprağına son akınlarının, padişahın *devletine karşı* değil, sırf Alâüddevle aleyhine olduğunu tekrarlıyordu. (EK, s.64)

Kendisinin daha görmediği şeye sahip olan bu zengin elçiye karşı nefsinde derin bir gazez duydu. (EK, s.72)

Eşek Hasan, *uğradığı haksızlığa karşı* üç gün uludu. (EK, s.159)

Aşk değil mi? Mâzide *bir ferde bir âileye, nihayet bir kabileye karşı* duyulurdu. (EK, s.167)

Bu kadar fedakârlıklara karşı ya görülen zulüm! (BL, s.168)

1.11. “rağmen” Edatıyla Yapılan Edat Grubu

“rağmen” edatı da yaklaşma hâli ekli isim unsurlarıyla birleşen edatlar arasında yer alır.

Milyonlarca adamı bir an içinde mahvedebilecek cehennem âletleri yaparken *sırf gevezelik, maskaralık için kurduğumuz “himayei hayvanat” derneklerine rağmen*, bugün hangimiz biti aklımıza getirebiliriz? (BL, s.26)

Kendisi *altı, yedi yüz bin sayfalık bir eser yazmaya kalkmasına rağmen, fotoğraflarına, makalelerine, hususî mektuplarına, resmî istidalarına rağmen* henüz onlar kadar baş döndürücü ve ânî bir şöhret kazanamamıştı. (BL, s.35)

Sermet Bey, *atılan taşlara, kırılan camlara rağmen* hâlâ periye inanmıyordu. (BL, s.71)

Fakat ben *bu teselliye rağmen*, yine burada duramıyacağım. (GM, s.88)

1.12. “sonra” Edatıyla Yapılan Edat Grubu

Zaman ifade eden “sonra” edatı, uzaklaşma hâli eki almış isim unsurlarıyla birleşir.

Böyle kukumav gibi, yapyalnız yaşadıktan sonra, paranın, rahatın, malın, mülkün ne ehemmiyeti vardı? (YÖ, s.12)

İnsanın böyle genç, dinç, etli, canlı bir kocası olduktan sonra... (YÖ, s.13)

- *Senin yemeğini gara bıraktıktan sonra* dönerken ağrı duydum. (BL, s.19)

Yatağımın içinde, *sıcak sıcak ıhlamurları birbiri arkasına içtikten sonra*, beraber getirdiğim kitapları okuyordum. (YÖ, s.28)

Gündüz, *öğle namazından sonra*, Hacı Hanım, kızlarını camie vaaza götürürdü. (YÖ, s.41)

Labori, *yanık yanık anlattığı hikâyesini bitirdikten sonra*, hani hürriyetin ilk seneleri Malatyaya gelen cemiyet fedâileri gibi kaşlarını çattı. (GM, s.83)

Büyük Salâhaddin, *kendisinden aman dileyen Kudüs’ü aldıktan sonra* hiç durmamıştı. (EK, s.103)

- *Herkes deli olduktan sonra*, birkaç kişinin aklına lüzum yoktur!... (GM, s.136)

1.13. “üzere” Edatıyla Yapılan Edat Grubu

“üzere” edatı çoğunlukla, yalın hâlde bulunan ve “-mAk” ekiyle kurulan isim-fiil gruplarıyla birleşir.

Bir gece kalmak üzere karısını köye yolladı. (GM, s.57)

Bir yaşından altmış yaşına kadar erkek, sekiz yaşından kırk beş yaşına kadar bütün kadınlar, kızlar, *cesetleri meydanda kalmamak üzere* sessizce kesilecek, geceleri merkez taburundan çıkarılacak angaryalar vasıtasıyla, yine iki komite reisinin nezareti altında şehrin dışarısındaki hendeklere gömülecekti. (BL, s.98/99)

Kaynanam *hediye olmak üzere*, bana beş yüz liralık banknot göndermişti. (GM, s.107/108)

Artık iki taraf ta *fütur getirmek üzereydi*. (EK, s.109)

Dünyaya *ilk defa olmak üzere* mogogaminin temel taşını vâzettiler. (GM, s.124/125)

Geceleri dükkânı baştan aşağı yıkatıyor, uykuya yatırmadan *ertesi sabah için koyun getirmek üzere* mandırasına yolluyordu. (EK, s.143)

Yaşı bugün *altmış aşmak üzere*... (GM, s.161)

1.14. “göre” Edatıyla Yapılan Edat Grubu

“göre” edatı da yaklaşıma hâli eki alan isim unsurlarıyla birleşir. ERGİN’in ifadesiyle bu edat, “*noktainazar ve karşılaştırma*”⁹⁵ edatıdır.

Hem *bir âlimin fikrine göre*, bu nevi nebatat, arzın veremleriymiş! (GM, s.38)

Şimdi paşa *eski ölçüsüne göre* yapılan elbiselerinin içinde yabancı bir iskelet gibi kalmıştı. (GM, s.78)

Ona göre ayırıp tertip edeceğiz. (BL, s.106)

Senin bu kırık kalkanlı ihtiyar sipahinin, *bugünkü hayata göre*, mümtaz bir kahraman mı? (EK, s.165)

⁹⁵ Ergin, *age.*, s. 350.

2. EDAT GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ

2.1. Edat Grubunun Sıfat Tamlamasının Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Gebeler için yürümek iş görmek lâzım olduğunu, gebelikte oturmak *intihardan, havaleye, ölüme koştuktan başka bir şey* olmadığını söyledi. (BL, s.18)

Buradan kaçmaktan başka çare yok. (YÖ, s.97)

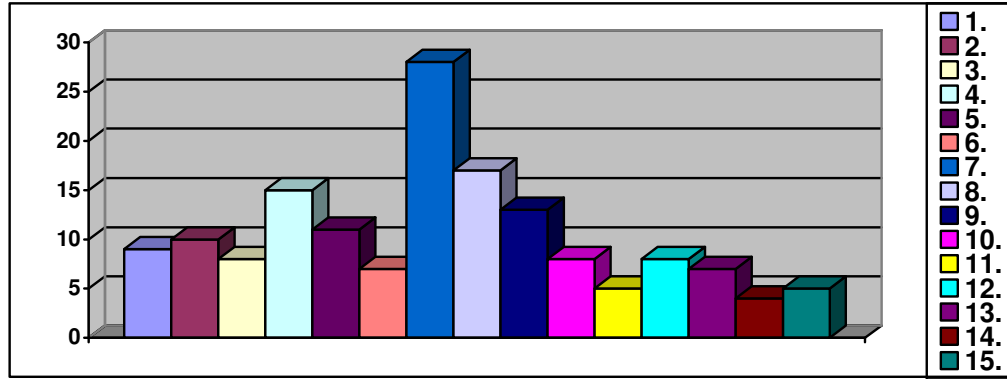
Halkın ağzında *kendisine dair birçok efsaneler* dolaşırdı. (EK, s.8)

2.2. Edat Grubunun İsim-fiil Grubunun İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Çünkü *bu kadar sukut ettikten sonra yaşamak* hakîkten bir rezâletti. (YÖ, s.146)

7. Çizelge: Çalışmamızda örnek olarak verilen edat gruplarının dağılımı

YAPISI	SAYISI	ORANI
1. “başka” edatıyla yapılan edat grupları	9	% 5,8
2. “beri” edatıyla yapılan edat grupları	10	% 6,4
3. “dair” edatıyla yapılan edat grupları	8	% 5,2
4. “diye” edatıyla yapılan edat grupları	15	% 9,7
5. “doğru” edatıyla yapılan edat grupları	11	% 7,1
6. “evvel” edatıyla yapılan edat grupları	7	% 4,5
7. “gibi” edatıyla yapılan edat grupları	28	% 18
8. “için” edatıyla yapılan edat grupları	17	% 11
9. “kadar” edatıyla yapılan edat grupları	13	% 8,4
10. “karşı” edatıyla yapılan edat grupları	8	% 5,2
11. “rağmen” edatıyla yapılan edat grupları	5	% 3,2
12. “sonra” edatıyla yapılan edat grupları	8	% 5,2
13. “üzere” edatıyla yapılan edat grupları	7	% 4,5
14. “göre” edatıyla yapılan edat grupları	4	% 2,6
15. Kelime grupları içindeki yerine göre verilen edat grupları	4	% 3,2
TOPLAM	154	

Çalışmamızda, sırasıyla “başka”, “beri”, “dair”, “diye”, “doğru”, “evvel”, “gibi”, “için”, “kadar”, “karşı”, “rağmen”, “sonra”, “üzere” ve “göre” ile yapılanlar olmak üzere toplam 154 edat grubu incelendi. İncelememizde en fazla gibi edatıyla yapılan edat grubu örneğine rastlandı. Bu da yazarın, benzetme sanatını fazlaca ve ustalıkla kullanmış olduğunun göstergesidir. Kelime grupları içindeki yerine göre edat grupları ayrıca ele alındı.

BAĞLAMA GRUBU

İki veya daha fazla isim unsurunun bağlama edatlarından biriyle birbirine bağlanması sonucu meydana gelen kelime grubudur. Grupta bağlama edatları isim unsurlarının arasında bulunur. Grup, “hem... hem...”, “ne... ne...”, “ya... ya...”, “dA... dA...” gibi bağlama edatlarıyla oluşturulmuşsa bu bağlama edatları isim unsurlarının başında veya sonunda yer alır.

Bağlama gruplarında her iki isim unsuru da kendi vurgusunu taşır. Grubun isim unsuru bir kelime olabileceği gibi kelime grubu da olabilir.

KORKMAZ, bir makalesinde bağlama edatlarının (bağlaçların) fonksiyonunu şu şekilde açıklar: “*Türkçede çok geniş bir yer tutan bağlaçlar; kelimeleri, kelime gruplarını, cümleleri ve kimi zaman da paragrafları şekil ve anlam bakımından birbirine bağlayan ve yükledikleri işlevler ile, bağlandıkları sözler arasında türlü anlam ilişkileri kuran gramer öğeleridir.*”⁹⁶

ERGİN, bu kelime grubuyla ilgili şu görüşü dile getirir: “*Bağlama grubu en zayıf, birliği ve yapısı en iğreti olan kelime grubudur diyebiliriz.*”⁹⁷

BANGUOĞLU, bağlama gruplarına “*bağlam alan bağlama öbekleri*” diyerek bunların işlevini şöyle belirtir: “*Bağladıkları kelimelerin cinsine göre nitelik alır ve türlü cümle üyelerinin yerini tutarlar.*”⁹⁸

1. YAPI BAKIMINDAN BAĞLAMA GRUBU

1.1. “ile” Bağlama Edatıyla Yapılan Bağlama Grubu

Beyaz ile siyahın, tek ile çiftin, ateş ile suyun arasındaki fark kadar ehemmiyetsiz bir başkalık... (BL, s.36)

Matlûbe çamaşır ütülüyor, diğer iki kız, *Kadriye ile Firdevs*, yorgan kaplıyordu. (YÖ, s.41)

⁹⁶ Zeynep Korkmaz, “Bağlaçlar ve Türkiye Türkçesindeki Oluşumları”, *Türk Dili*, S: 638, Şubat 2005, s. 118.

⁹⁷ Ergin, *age.*, s. 358.

⁹⁸ Banguoğlu, *age.*, s. 511.

İşte “*şîme-i muhabbet*” ile “*şîme-i husumet*”in birleşmesinden “*şîme-i menfaat*” çıkıyor, diyordu. (BL, s.44)

Kâbus ile rüya arasındaki farkı bilirim. (YÖ, s.66)

Hissiyâtım ile efkârımın kesb-i tevazün eylediğine zâhip oluyordum. (GM, s.71)

1.2. “ve” Bağlama Edatıyla Yapılan Bağlama Grubu

Meselâ siz zavallı Osmanlıları Türk yapmak, onları *mazi ve anane* içinde ve bir cemaat halinde toplayıp garbe intikam için, şarka ittihat için saldırmak istemezsiniz. (BL, s.41)

Hattâ gayet büyük bir zâta, bu Türkçülük ve milliyet cereyanının *vatan ve millet* için ne kadar muzır olduğunu söyledim. (BL, s.41)

Türkleri, Türklük cemaat ve mefkûresinden ayırarak ve milliyetperverlerin mesaisini akim bırakarak insaniyet fikrine çalışmaktaki asaleti izah ediyordu. (BL, s.44)

Günde on iki saat çalışarak *temini hayat ve maişete* bir mecburiyetim olmadığı gibi, *meşru’ ve gayri meşru’* bir surette zengin olmak ihtimalim de yoktu. (GM, s.71)

Etin kokusunu duyan ve iki üç gündür şüphesiz aç kalan tekir bir kedi kapıdan bakıyor, gözlerini Radko’nun gözlerine dikerek *masum ve hissiz* bir seda ile miyavlıyordu. (BL, s.96)

Kız dadısıyla ve diğer yaşlı bir hanımla dört atlı arabasından indi. (GM, s.107)

İzdivaç nâmında bir zincir yaptık ki, bugün onun dayanılmaz ağırlığı altında yalnız *isyân ve riyâ* yaşayabiliyor. (GM, s.125)

Yoksa *genç ve ketûm* olan bir Türke rastgelirsem, hemen uzattığı eli kabul edeceğim. (GM, s.125)

Râhip Bertran, katiyyen beni, refikalarımı *şiiir ve roman* okumaktan menetti. (GM, s.141)

“*Dünya ve mafiha*”nın ne olduğunu sezmişti. (EK, s.158)

1.3. “... dA ...dA” Bağlama Edatıyla Yapılan Bağlama Grubu

Evet, şiir gibi, san’at gibi, aşk gibi, şefkat gibi *mantık ta, akıl da, zekâ da*, mazide, ezeli, kadîm medinenin harabeleri altında gömülü kalmış. (BL, s.26)

Arayan *mevlâsını da* bulur, *belâsını da* ... (GM, s.162)

1.4. “ya...ya” Bağlama Edatı ile Yapılan Bağlama Grubu

Ya ölüürüm, ya galip gelirim. (EK, s.23)

Türkiyede saadetin, yâni servetin çıkacağı iki kapı vardı: *Ya baba, ya kari*... (GM, s.107)

Ya lâîfe ediyorsunuz, ya mübalağa... (GM, s.123)

1.5. “hem...hem” Bağlama Edatıyla Yapılan Bağlama Grubu

Hem cesur hem fazıldı. (EK, s.8)

Hem çocuğa, hem evin işine yetişiyor. (GM, s.93)

Bu *hem en âlimleri, hem en cesurları*ydı. (EK, s.95)

Adımları *hem seyrek, hem ağırdı.* (EK, s.129)

Evlenişim *hem ilk, hem son* olacaktı. (GM, s.148)

1.6. “ne ... ne (de)” Bağlama Edatıyla Yapılan Bağlama Grubu

İlim ve felsefeye yabancı kalmıyan bir fert, *ne milliyetini, ne dinini* tanır, ayrı dinlerin sâliklerini hep kardeş sayardı. (BL, s.30)

Ne asildi, ne de kul... (EK, s.36)

- Korkmayınız, *ne sarnıç, ne de kuyu* zehirlidir, dedi, ben sizi aldatmak için yalnız içine biraz siyah boya attım. (EK, s.49)

Ne cevap, ne selâm verdim. (GM, s.44)

Ne akrabalarının mümanaatini ne ailesinin reddini dinledi. (YÖ, s.55)

Ne başınızda ağrı, ne içinizde sıkıntı, ne gönlünüzde üzüntü kalacak! (BL, s.79)

Ne “evet”, ne “hayır” diyebiliyorlar, önlerine bakıyorlardı. (EK, s.94)

- *Ne şer’de, ne ilimde* böyle bir isim yoktur ki, müsemması olsun... (EK, s.95)

Duvarlarda askerliğe ait *ne bir levha, ne bir program, ne bir timsal* vardı. (BL, s.96)

Bu ciddî, akıllı millet bıçağının altına giren mağlûbun hiçbir şeyine, *ne asaletine, ne güzelliğine, ne ihtiyarlığına, ne çocukluğuna* bakardı. (BL, s.103)

Ne kapısında, ne bedenlerinde kimse görünmüyordu. (EK, s.113)

Ne toz, ne gübre, ne bir çöp vardı. (GM, s.129)

Ne mizacıma, ne zevkime, ne arzuma ehemmiyet verdi. (GM, s.150)

On beş sene *ne köyümüze ne kasabamıza* yabancı, yağmacı gelememiş. (BL, s.189)

Umumiyetle deliren halk, işi öyle azıttılar ki, artık *ne mandarinler, ne hâkimler*, saraydan sokağa çıkabiliyorlar, ne içeriden dışarıya meram anlatabiliyorlardı. (GM, s.135)

2. BAĞLAMA GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ

2.1. Bağlama Grubunun Belirtili İsim Tamlamasının Tamlayanı Olarak Kullanılması

Muhabbetçi ile Husumetçinin yalnız *nağmeleri* değişiyordu. (BL, s.36)

Bosna Beyi ile Semendire Beyinin askerleri işte kaç haftadır “Yayçe”yi sarmışlar, kumandanlarının gelmesini bekliyorlardı. (EK, s.113)

2.2. Bağlama Grubunun Belirtisiz İsim Tamlamasının Tamlayanı Olarak Kullanılması

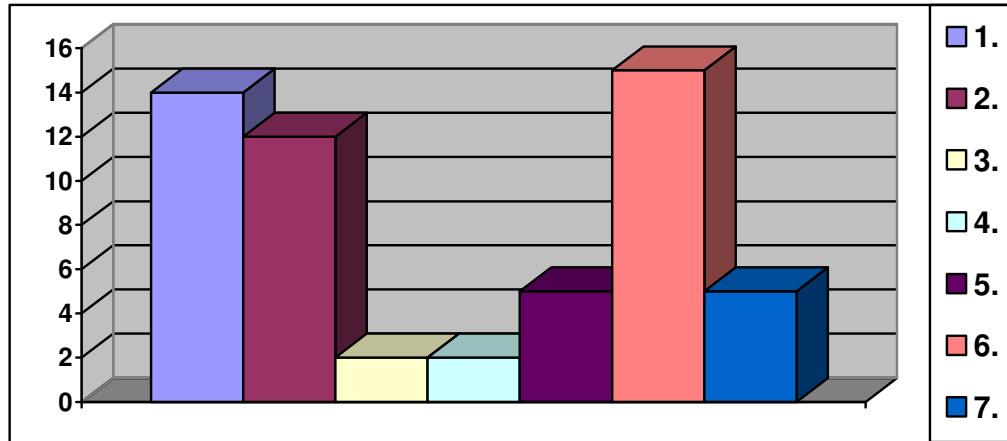
Telgraf ve Posta Nezâretinde büyük bir mevki sahibi olan babam, sefâhatime, rezâletime, çapkınlığıma dayanamadı. (YÖ, s.79)

Oraya *hem Alman, hem Fransız, hem İngiliz, hem Rus fırkaları* gitmişti. (BL, s.103)

Kapitülasyonlar kalkıyor, dahilî düşmanlar temizleniyor, zehirli tufeylîler gibi milletin bünyesi üzerine üşüşüp kanını emen hainlerin elinden *“iktisat ve istismar” silahları* alınmağa çalışılıyordu. (EK, s.188)

8. Çizelge: Çalışmamızda örnek olarak verilen bağlama gruplarının dağılımı

YAPISI	SAYISI	ORANI
1. “ile” bağlama edatıyla yapılan bağlama grupları	7	% 25,5
2. “ve” bağlama edatıyla yapılan bağlama grupları	12	% 21,8
3. “dA... dA” bağlama edatıyla yapılan bağlama grupları	2	% 3,6
4. “ya... ya” bağlama edatıyla yapılan bağlama grupları	2	% 3,6
5. “hem... hem” bağlama edatıyla yapılan bağlama grupları	5	% 9
6. “ne... ne(de)” bağlama edatıyla yapılan bağlama grupları	15	% 27,3
7. Kelime grupları içindeki yerine göre verilen bağlama grupları	5	% 9
TOPLAM	48	

Çalışmamızda, sırasıyla “ile”, “ve”, “dA... dA”, “yA... yA”, “hem... hem”, “ne... ne(de)” bağlama edatlarıyla yapılanlar olmak üzere toplam 48 bağlama grubu incelendi. Kelime grupları içindeki yerine göre bağlama grupları ayrıca ele alındı.

UNVAN GRUBU

Bir şahıs ismiyle bir unvanın ya da akrabalık bildiren bir ismin yan yana gelerek oluşturdukları kelime grubudur. Grupta şahıs ismi başta, akrabalık ismi veya unvan sonda bulunur. Unsurlar eksiz olarak bir araya gelirler. Şahıs ismi, grubun vurgusunu üzerinde taşır.

BANGUOĞLU, bu kelime grubunu “*Yanaşma Takımları*” içinde “*San Öbekleri*” başlığı altında ele alır.⁹⁹

GENCAN, unvan sıfatlarıyla ilgili “*San (Unvan) Sıfatları*” başlığını atar ve bunları “*insanların -rütbe, derece, görev ve sosyal durumlarına göre- adlarına takılan saygı ve tanıtma sözleridir. Bunlar da bir çeşit niteleme sıfatıdır.*” şeklinde tanımlar. Unvan sıfatlarının adlara takılışını da;

“1- Bütün sıfatlar gibi adlardan önce gelir: Bay Turgut, Bayan Sevim, Şehzade Cem, Aksak Timur, Yıldırım Beyazıt, Deli Pedro, Doktor Baykal, Mareşal Çakmak...”

2- San sıfatlarının birçoğu adlardan sonra gelir: Namık Kemal Bey, Nigar Hanım, Ali Dayı, Zeynep Hatun, Ziya Paşa, Ahmet Mithat Efendi, Dursun Onbaşı, Mehmet Ağa, Elif Bacı...

3- San sıfatlarının birçoğu da, yerine göre, hem addan önce hem addan sonra gelir; Sultan Murat, Kösem Sultan, Fatih Sultan Mehmet, Valide Sultan, Oğuz Han, Han Ahmet, Çelebi Mehmet, Evliya Çelebi, Osman Gazi, Gazi Osman Paşa, Ali Hoca, Hoca Ali...” şeklinde üç madde halinde değerlendirir.¹⁰⁰

Unvan gruplarında şahıs isminin başta veya sonda yer alması hususuyla ilgili olarak değişik görüşler vardır.

ERGİN, unvan veya akrabalık isimlerinin başa getirildiği grupları, vurguya göre birleşik isim ve sıfat tamlaması olarak değerlendirir.¹⁰¹

BİLGEGİL, unvan gruplarını “*şahıs isimleri ile o isim sahiplerinin lâkap, künye, rütbe sıfat ve mevkilerini ifade eden kelimelerin teşkil ettiği gruplardır.*” şeklinde tanımlar.¹⁰²

⁹⁹ Banguoğlu, age., s. 513.

¹⁰⁰ Gencan, age., s. 179-180.

¹⁰¹ Ergin, age., s. 368.

¹⁰² Bilgegil, age., s. 160.

KORKMAZ, unvan grubunu “*Bir şahıs adı ile bir ünvan veya akrabalık gösteren ismin eksiz olarak yan yana gelerek oluşturduğu kelime grubu*” olarak tanımladıktan sonra “*Ünvan gösteren isim şahıs adından önce de sonra da gelebilir.*” açıklamasını yaparak bu tür grupların şahıs ismi başta da olsa sonda da olsa unvan grubu olduğunu dile getirir.¹⁰³

KARAHAN, konuyla ilgili “*Birinci unsuru ünvan veya akrabalık ismi olan ‘Sultan Orhan, Dede Korkut, Hoca Nasrettin, Doktor Murat, Hemşire Selma, Albay Turgut’ gibi kelime grupları, ünvan grubu değil, birleşik isimdir.*” açıklamasını yapar.

DOĞAN, “*Birinci unsuru unvan veya akrabalık ismi olan ‘Hoca Nasreddin’, ‘Doktor Ali’, ‘Albay Hüseyin’ gibi kelime grupları unvan grubu değil birleşik isimdir.*” diyerek KARAHAN’ın görüşüne katılır.¹⁰⁴

SEV, bir makalesinde unvan grubunu “*bünyesinde unvan veya akrabalık ismi taşıyıp beraberinde kullanıldığı ismin hem önünde hem sonunda yer alabilen kelime grubu*” olarak tanımlar.¹⁰⁵

Biz de unvan veya akrabalık isminin başta, şahıs isminin sonda bulunduğu grupları “birleşik isim” olarak ele aldık.

1. YAPI BAKIMINDAN UNVAN GRUBU

1.1. “Bey” Unvanıyla Yapılan Unvan Grubu

Ahmet Sühran Bey: - O zaman ancak yirmi yaşında bulunuyordum. (YÖ, s.79)

Ali Bey, on senedir bu unvanı muhafaza etmişti. (YÖ, s.54)

Erkeğin adı *Muhsin Bey*dir. (BL, s.62)

Bu sahte Çerkezin adı *Mahmut Bey*dir. (BL, s.85)

Sermet Bey köşkü çok beğenmişti. (BL, s.68)

Karşısında *Behzat Bey*, gayet şık, gözünde bir monokl... (GM, s.113)

Malkara Beyi *Evren Bey*le birleşti. (EK, s.7)

¹⁰³ Korkmaz, 1992, s. 163.

¹⁰⁴ Doğan, *age.*, s. 121.

¹⁰⁵ Gülsel Sev, “Dede Korkut Hikâyelerinde Unvan Grupları”, *İlmî Araştırmalar*, S: 21, 2006, s. 172.

- Yalnız namuslu asker değil, **Arslan Bey**, dedi, hem de gayet âlicenap bir mert... (EK, s.24)

Meselâ işte bu **Ferhat Ali Bey**, kat'iiyen fotoğrafını çıkartmaz. (EK, s.172)

1.2. “Hanım” Unvanıyla Yapılan Unvan Grubu

Hatice Hanım, pek genç dul kalmış zengin bir hanımcağızdı. (YÖ, s.5)

Hacı Hanım, çok sofı bir kadındı. (YÖ, s.40)

Kadıköyündeki zengin akrabalarından **Gülsüm Hanım** aklına geldi. (YÖ, s.13)

Fatma Hanımın yedi ceddi de hacı-hocaydı. (BL, s.47)

Hamdune Hanım, eski bir şeyhülislâm haremidir. (GM, s.161)

1.3. “Efendi” Unvanıyla Yapılan Unvan Grubu

Mehmet Efendi, on senedir kasabada oturuyordu. (YÖ, s.88)

Müftü Efendi, dünyada doğruluğun, fazîletin hâlâ var olduğunu biliyordu. (YÖ, s.89)

Arkadaşlarımın içinde en sevdiğim ulûmu diniye hocası **Bâhir Efendi** idi. (YÖ, s.95)

Hatta **Abdülhamit Efendi** bile padişahken onun şöhretinden, ilminden korkmuş, terbiyesini verememişti. (BL, s.32)

Hacı Niyazi Efendi eski bir evkaf memuruydu. (BL, s.67)

Bir gün kahvede **Müstakim Efendi** isminde birini sağlık verdiler; evi Edirnekapısında idi. (GM, s.47)

1.4. “Paşa” Unvanıyla Yapılan Unvan Grubu

Damat İbrahim Paşanın rakam bilmediğini, hesap hassasından mahrumluğunu, kırk iki isyanını evvelden tahmin etmek şöyle dursun, hatta kuşbaşı parçalandığı ana kadar anlıyamadığını söylüyordu. (YÖ, s.72)

Câbir Paşa, bu vakadan sonra mahalle bakkallığına tövbekâr oldu. (GM, s.77)

- *Sadrazam Paşa* Efendimiz sizi arattırıyor. (EK, s.11)

Ama *Ali Paşa*, çok sabırlı... maşallah! (EK, s.22)

Pek gençken *Hüsrev Paşanın* yanındaki silâhşorluğu, sonra kapıcıbaşılığı, daha sonra çavuşluğu hayâlinden geçti. (EK, s.54)

Ben, padişahımın dedesine sizin kralınızın memleketlerinden büyük yerler zaptetmiş, Bosna valisi *Yahya Paşanın* torunlarındanım. (EK, s.30)

Gedik Ahmet Paşa niçin hançerlendi, paşam? (EK, s.68)

*Ahmet Paşa*yla *Hadım Ali Paşanın* arkasından kazaskerler, *Sokullu Mehmet Paşa*, *Haydar Paşa*, *Ayas Paşa*, *İskender Paşa*, gözleri yerlerde, otağa girdiler. (EK, s.93)

1.5. “Ağa” Unvanıyla Yapılan Unvan Grubu

Bu *Hacı Ağa*, ona her vakit, hayır hasenât için bir şey ayırmasını tavsiye eden komşusuydu. (YÖ, 158)

- Adam sen de *Ali Ağa*! diye başını salladı, sen kalbini sağlam tut. (GM, s.177)

Mahmut Ağanın hakkı vardı. (EK, s.37)

1.6. “Çelebi” Unvanıyla Yapılan Unvan Grubu

Mahmut Çelebi, bu sözü hiç işitmemiş gibi davrandı. (EK, s.10)

Sadrazam, o akşam kethüdasını *Muhsin Çelebinin* Üsküdar'daki evine gönderdi. (EK, s.65)

1.7. “Hoca” Unvanıyla Yapılan Unvan Grubu

Bâhir Hoca, bu gibi meclislerde kara mutaassıp görünmek istemezdi. (YÖ, s.97)

Ali Hoca avukatının heyecanını anlayamıyordu. (BL, s.91)

Bu, bütün köyün kendilerindenmiş gibi sevdikleri *Yörük Hocaydı*. (BL, s.154)

1.8. “Molla” Unvanıyla Yapılan Unvan Grubu

Saime Mollanın sesi o kadar yanık, o kadar müessirdi ki, herkes hüngür hüngür ağlıyordu. (BL, s.55)

Tosun Dayının karısı *Fatma Molla* bir cevap almayınca genç kıza dikkatle baktı. (BL, s.172)

1.9. “Gazi” Unvanıyla Yapılan Unvan Grubu

Padişahımız *Süleyman Gazi* aşkına şu sözümü dinleyiniz. (EK, s.83)

1.10. Akrabalık veya Meslek İsimleriyle Yapılan Unvan Grubu

Bakıcılara, niyet kuyularına, *Tezveren Dedeye* gitti. (YÖ, s.11)

- Abdestin var mı kızım? - Var *Hanım Nine*. (YÖ, s.43)

Öteki çete reisleri *Dimço kaptan* gibi cahil değildiler. (BL, s.100)

Varıp *Tosun Dayıya* da bir diyeyim. (BL, s.153)

2. UNVAN GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ

2.1. Unvan Grubunun Belirtili İsim Tamlamasının Tamlayanı Olarak Kullanılması

Masume Hanımın arabasını çeken yağız at denizden çıkmış gibi sırsıklamdı. (YÖ, s.10)

Bir Avrupalı baytara götürelim, belki *Rahmi Beyin hakkı* var. (GM, s.63)

- Bu gece *Budak Beyin mandırasında* hırsızlık olmuş. (EK, s.139)

Fon Sadriştayn kulübeden çıkınca parkın önünde duran otomobillerden birine atladı: “Çamlıca, *Orhan Beyin köşküne*” dedi. (BL, s.144)

Geçirdiği kırk günlük azabı birden hatırlayınca, yeni bir tokat yemiş gibi *Köse Vezirin yüzü* kıpkırmızı oldu. (EK, s.161)

2.2. Unvan Grubunun Sıfat Tamlamasının İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Yatağında kımıldamıyan Durmuş Ağa, gözlerini basık tavana dikmişti. (YÖ, s.157)

“Kavmiyet, milliyet” diye bir şey olduğunu *Türklerin sözde en büyük adamları olan Mithat Paşa* bile bilmiyordu. (BL, s.101/102)

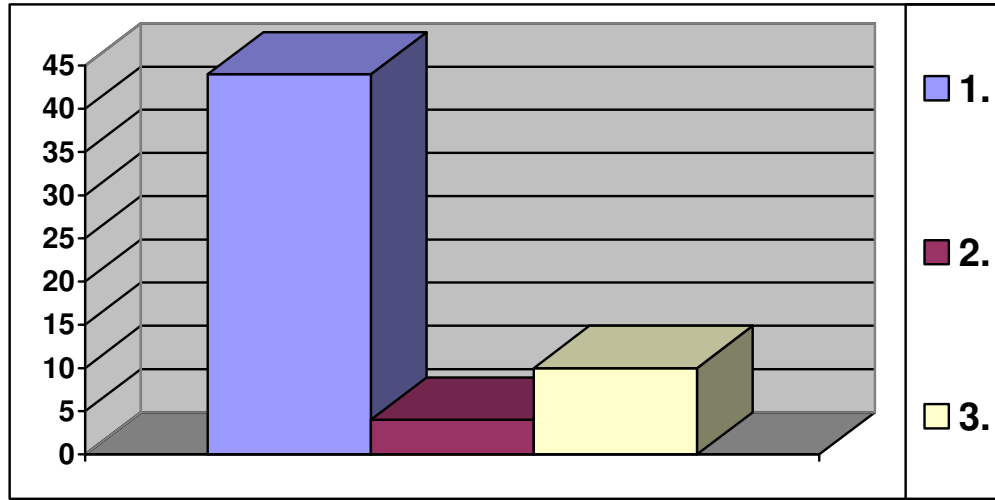
Yirmi senedir işaretle konuştuğu karısı Naciye Hanım, her akşam iftarlığını, her gece sahurluğunu, değirmi bir bakır sininin içine kor, ayaklarının ucuna basarak musluğun yanına bırakırdı. (YÖ, s.102)

Ceddim Hamza Bali Bey, daha on dört yaşında iken sizin ordularınızı perişan etmiş, Viyana muhasarasında, Viyenberg önünde şân almıştır. (EK, s.30)

Bu takiplerde *Dergâhı âlî mensuplarından ve padişahın gözdelelerinden pek genç bir kahraman olan Tosun Bey* yine kendini gösterdi. (EK, s.7)

9. Çizelge: Çalışmamızda örnek olarak verilen unvan gruplarının dağılımı

YAPISI	SAYISI	ORANI
1. “Bey”, “Hanım”, “Paşa”, “Efendi” gibi unvanlarla yapılan unvan grupları	44	% 76
2. Akrabalık veya meslek isimleriyle yapılan unvan grupları	4	% 7
3. Kelime grupları içindeki yerine göre verilen unvan grupları	10	% 17
TOPLAM	58	

Çalışmamızda, “bey”, “hanım”, “efendi”, “paşa” gibi unvanlarla yapılan unvan grupları ayrı, akrabalık veya meslek isimleriyle yapılanlar ayrı incelendi ve toplam 58 unvan grubu örneği verildi. Kelime grupları içindeki yerine göre unvan grupları ayrıca ele alındı.

BİRLEŞİK İSİM GRUBU

ERGİN'in ifadesiyle “*birleşik isim, bir nesnenin ismi olmak üzere yan yana gelen birden fazla ismin meydana getirdiği kelime grubudur.*”¹⁰⁶ Bu tanımdan sonra ERGİN, birleşik isimlerle ilgili önemli bir görüşü dile getirir: “*Birleşik isimler Türkçede hep has isimlerdir.*”¹⁰⁷ Birleşik kelime ile birleşik ismi ayrı ayrı değerlendiren ERGİN, “*Birleşik isim bahsinde birleşik kelime ile birleşik ismi birbirine karıştırmamak lâzımdır. Birleşik kelime her hangi bir kelime grubunun kelimelerinin tek bir kelime halinde birleşmesiyle ortaya çıkan unsurdur.*” diyerek birleşik kelime ile birleşik ismi birbirine karıştırmamanın gereğini vurgular.¹⁰⁸

KORKMAZ, birleşik kelime kapsamında ele aldığı birleşik ismi “*En az iki kelimeden oluşan ve bu kelimelerin kendi kavramları dışında yeni bir kavramı karşılamak üzere, birleşik kelime kalıbına göre biraraya gelerek meydana getirdikleri isim*” olarak tanımlar.¹⁰⁹

Konuyla ilgili ERGİN'le aynı görüşü paylaşan KARAHAN, “*Bir nesnenin özel adı olmak üzere bir araya gelen kelimeler topluluğudur.*” şeklinde tanımladığı birleşik isim grubu ile ilgili dipnot düşerek şu açıklamayı yapar: “*Birleşik isim ile birleşik kelime birbirine karıştırılmamalıdır. Keçiören, Ulukışla, binbaşı, cumartesi gibi birleşik kelimeler, herhangi bir kelime grubunun unsurlarının birleşmesiyle ortaya çıkmıştır. Halbuki birleşik isimler, yan yana sıralanan özel isimlerle kurulur.*”¹¹⁰

Biz de birleşik isim grubunu, en az iki şahıs isminin yan yana gelerek oluşturduğu kelime grubu olarak ele aldık. KARAHAN'ın parantez içinde “*özel isim grubu*”¹¹¹ da dediği birleşik isim grubunda unsurlar ek almadan birleşir. Grubun vurgusu, son isim üzerindedir.

¹⁰⁶ Ergin, *age.*, s. 363.

¹⁰⁷ Ergin, *age.*, s. 363.

¹⁰⁸ Ergin, *age.*, s. 364.

¹⁰⁹ Korkmaz, 1992, s. 27.

¹¹⁰ Karahan, *age.*, s. 32.

¹¹¹ Karahan, *age.*, s. 33.

1. YAPI BAKIMINDAN BİRLEŞİK İSİM GRUBU

1.1. İki Şahıs İsmiyle Yapılan Birleşik İsim Grubu

Halbuki *İsmail Mirza* haini, daha kalenin kapılarından çıkar çıkmaz, hepsini, çoluk, çocuk, kadın, ihtiyar... hepsini doğramış, bir tek cana olsun aman vermemişti. (EK, s.53)

Bizim sınıf arkadaşımız *Mustafa Nâzım*. (GM, s.83)

1.2. Unvan veya Meslek Bildiren İsmi Başı Getirilmesiyle Yapılan Birleşik İsim Grubu

Arkadaşın *bakteriyolog Sabitten* biraz tifo mikrobu çalacaksın. (GM, s.24)

*Şehzâde Beyazıd*ın bütün Anadoluyu hayrette bırakan meşhur pehlivanı *Sipahi Mahmut* tekrar sordu: - Erzak bitince ne yapacağız? (EK, s.37)

Prens Petonleç, daha beter sarardı, dudaklarını ısırıldı. (EK, 49)

Yıkılan, sönen Akkoyunlu hanedânının enkazı üstünde *Şah İsmail* serseri bir saltanat kurmuştu. (EK, s.63)

*Logaritmacı Hasan*la Hürriyet Tepesine gittik. (YÖ, s.72)

Doktor Şerif onun biraz akrabasıydı. (BL, s.76)

Fakat günün birinde vesika şekerini tevzi ederken köyün sayılı sulularından hatta azıllılarından *Takunyalı Fitnat* namında bir kadın, ona bir bayrak açtı, bütün mahalleyi bir anda başına topladı. (GM, s.76)

Kuru Kadı içini çekti. (EK, s.78)

Deli Mehmet yalın kılıç karşısına dikildi. (EK, s.83)

Deli Hüseyin de arkadaşının yanına sokulmuştu. (EK, s.83)

Adını alay için “*Çerkes Mahmut*” takmıştık. (BL, s.85/86)

Kemancı Aleko da gelmişti. (YÖ, s.96)

Kötü Tahsin, içeriye alınmıyacağını iyice bilirdi. (YÖ, s.105)

En umulmaz zafer haberlerinin verdiği neş’e bile, halka, *Büyücü Doğanı* unutturamadı. (EK, s.105)

Hatta konsoloslardan bazıları *mutasarrıf Rayefe* işgal esnasında gösterilen intizam ve adaletten dolayı teşekkür bile etmişlerdi. (BL, s.114)

Badik Ahmet, semtin en eski kabadayılardanı. (YÖ, s. 123)

Ödlek Murat, aba caketinin düğmesiz göğsüne elini vurdu. (YÖ, s.130)

Koca Ali, mescide girince her vakitkinden fazla kalabalık gördü. (EK, s.135)

- Burası “*Yalnız Efe*”nin “sır” olduğu yerdir! (BL, s.150)

Kara Memiş, o vakit birden bire gençleşmiş bir kaplan gibi doğruldu. (EK, s.153)

Son ümit “*Köse Vezir*”deydi. (EK, s.155)

Bölükte ona “*Cin Durmuş*” derlerdi. (BL, s.156)

Köyünde kendisine “*Eşek Hasan*” diyorlardı. (EK, s.159)

Muhtarın sağındaki uzun boylu, hasta yüzlü, perişan bir köylü – *Nalbant İsmail* – adeta inledi. (BL, s.160)

Kanbur Hasan – Bu köyün en tuhaf adamıydı – hepsini teselli kabul etmez matemleri içinde güldürdü. (BL, s.162)

Fakat işte içinde uyanıkken hiç abdestsiz insan bulunmayan, bu sofı köyün tek bir beynamazı vardı: *Gâvur Ali*. (GM, s.168)

Bu çobanların içinde bir *Deli Mustafa* vardı. (BL, s.183)

2. BİRLEŞİK İSMİN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ

2.1. Birleşik İsmi Belirtisiz İsim Tamlamasının Tamlayanı Olarak Kullanılması

Evet, *Âşık Kerem devrinde* yaşamıyorduk. (BL, s.60)

Kapısına “*Prens Boris kilisesi*” levhası asılacak. (BL, s.105)

Gazi Evrenos camiine halkalar mihlanarak ordu mekharilerine ahır, *Halil paşa camii* domuz pastırmalarına depo olacaktı. (BL, s.105)

Vapur, *Haydarpaşa limanı*na giriyordu. (EK, s.172)

2.2. Birleşik İsmi Belirtili İsim Tamlamasının Tamlayanı Olarak Kullanılması

Babası, *Alp Arslan*ın *eski kumandanları*ındandı. (EK, s.104)

Biri *Kızıl Arslan*ın, biri *Pehlivanoğlu Özbek*in, biri de *Harzemşah Döğüşün* ordusunda idi. (EK, s.104)

Penceresiz kahvenin loş karanlığından sıkılan köylüler, yine buraya toplanmışlar, *Hacı İmamın tatlı tatlı söylediklerini* dinliyorlardı. (GM, s.167)

2.3. Birleşik İsmi Sıfat Tamlamasının İsim Unsuru Olarak Kullanılması

*İhtiyar Zal Mahmut*tan daha kuvvetli olduğunu herkes biliyordu. (EK, s.7)

*Kahraman Kuduz Ferhad*ın üvey kardeşiydi. (EK, s.36)

O vakit Trabzon vâlisi bulunan Şehzade Yavuz, babası gibi sabredememiş, Tebriz hududunu geçmiş, Bayburda, Erzincana kadar her tarafı talan etmiş, hatta Şâhın kardeşi İbrahimi esir almıştı. (EK, s.64)

En ihtiyarları Hacı Durmuş, Yörük Hoca'nın yanına oturdu. (BL, s.156)

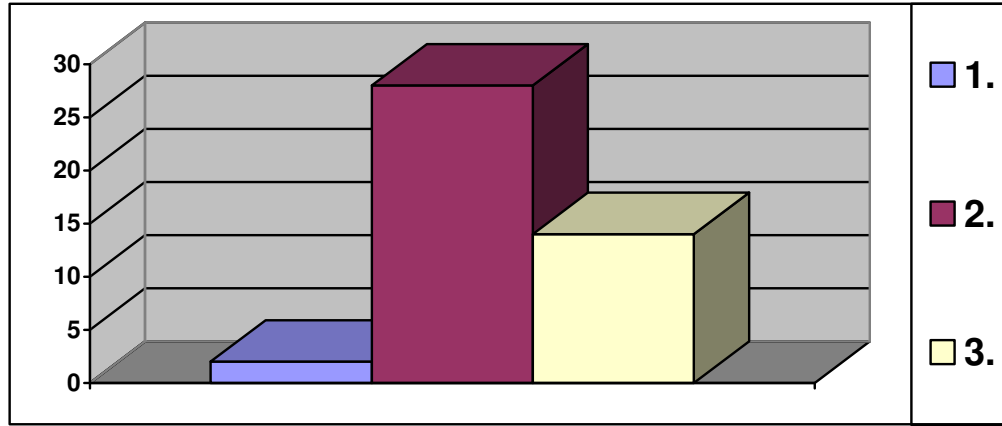
2.4. Birleşik İsmi Bağlama Grubunun İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Odasına girdi *jandarma kumandanı Zankofla, polis müdürü Lapof* kendisini bekliyorlardı oturur oturmaz konuşmaya başladılar. (BL, s.114)

Sungur Alple adamlarının hepsini bir anda öldürdüler. (EK, s.116)

10. Çizelge: Çalışmamızda örnek olarak verilen birleşik isim gruplarının dağılımı

YAPISI	SAYISI	ORANI
1. İki şahıs ismiyle yapılan birleşik isim grupları	2	% 4,5
2. Unvan veya meslek bildiren ismin başa getirilmesiyle yapılan birleşik isim grupları	28	% 63,7
3. Kelime grupları içindeki yerine göre verilen birleşik isim grupları	14	% 31,8
TOPLAM	44	

Çalışmamızda birleşik isim grupları, iki şahıs ismiyle ve unvan veya meslek bildiren ismin başa getirilmesiyle yapılanlar olmak üzere iki bölümde incelendi, kelime grupları içindeki yerine göre birleşik isim grupları ayrıca ele alındı. İncelememizde toplam 44 birleşik isim grubu örneği verildi.

ÜNLEM GRUBU

Bir ünlem (seslenme) edatı ile bir isim unsurunun birleşerek oluşturdukları kelime grubudur. Grupta ünlem edatı başta, isim unsuru sondadır. Unsurlar ek almadan birleşir. İsim unsuru bir kelime grubu olabilir. Grupta birden fazla isim unsuru da yer alabilir. Bu grubun vurgusu ünlem edatı üzerindedir.

Ünlem grupları, cümlelerin bir ögesi değil cümle dışı unsurdur. Konuyu “*Ünlem ve Hitap Grubu*” başlığı altında ele alan AÇIKGÖZ ve YELTEN, bu durumu şu şekilde açıklarlar: “*Hitap grubu yapı bakımından cümle içinde, sonunda, önünde bulunabilir. Fakat meramı tek başına tamamlamadığı için gramer yapısı bakımından içinde, önünde veya sonunda bulunduğu cümle ile bir ilgisi yoktur. Onun için cümle analizlerinde hitap grubu, cümle dışı unsur şeklinde cümleden köşeli parantez ile ayrı gösterilir.*”¹¹²

Ulan Himmet, senin gözlerin ne kadar güzel! (YÖ, s.14)

Merhamet ediniz, *ey muhterem âyan*! (BL, s.26)

- Benim abdestim var *be ağam*, niye beni hamama götürüyorsunuz? (GM, s.30)

- Namus, *bire ağam*, namus, namus, namus! (GM, s.31)

“*Hey budala!* Âşık Kerem devrinde miyiz?” diyordu. (BL, s.60)

İçimden: “Ah, *ey aşk*: Sen Yalnız şairlerin hayalinde misin? diyordum. (BL, s.64)

- Meydan erleri! *Ey mertler*! (EK, s.83)

- *Ey Süleyman*! Bunlara sorduğun şeyin ne olduğunu acaba kendin bilir misin? (EK, s.97)

- Dikkat ediniz *be karılar*? Diye haykırdı. (BL, s.110)

- *Bre korkaklar*! diye haykırdı. (EK, s.120)

- *Bre Kasım*! Neye bu herifin kellesini almadın? Diye omuzunu okşadı. (EK, s.121)

- Ah, *bire keratalar*, bire! (GM, s.169)

Can havliyle: - Ali Ağa, *hey Ali Ağa*... Diye haykırdı. (GM, s.171)

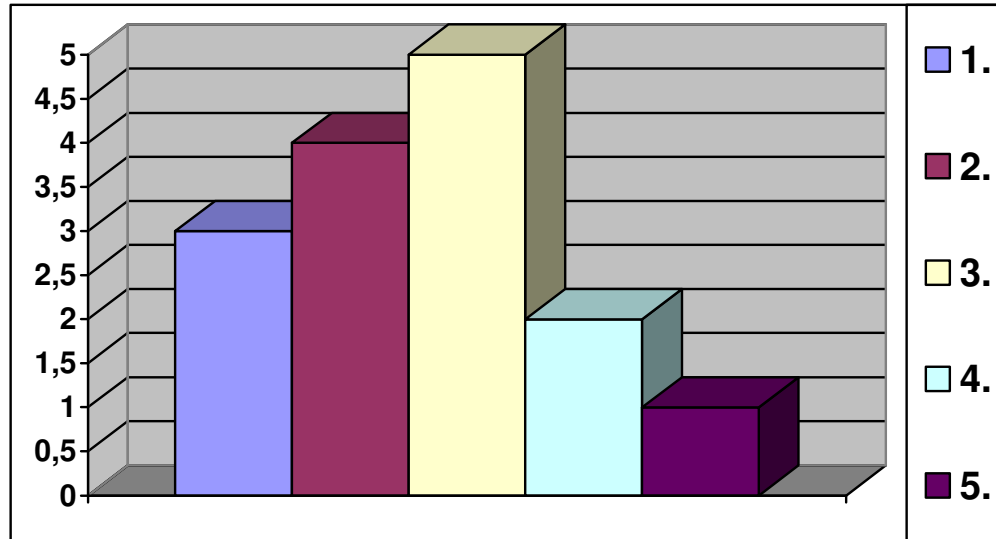
¹¹² Açıkgöz, Yelten, *age.*, s. 45.

- *Hey ağalar!* Bizim Ali Ağaya küçük bir çoban lâzım, ağılı beklemek için... (GM, s.175)

- Korkmaz mısın *bre mori*, geceleyin gelirsın burada? (BL, s.176)

11. Çizelge: Çalışmamızda örnek olarak verilen ünlem gruplarının dağılımı

YAPISI	SAYISI	ORANI
1. “hey” ünlem edatıyla yapılan ünlem grupları	3	% 20
2. “ey” ünlem edatıyla yapılan ünlem grupları	4	% 26,7
3. “bre” ünlem edatıyla yapılan ünlem grupları	5	% 33,3
4. “be” ünlem edatıyla yapılan ünlem grupları	2	% 13,3
5. “ulan” ünlem edatıyla yapılan ünlem grubu	1	% 6,7
TOPLAM	15	

Çalışmamızda, sırasıyla “hey”, “ey”, “bre”, “be” ve “ulan” ünlemleriyle yapılan ünlem gruplarının geçtiği cümleler verildi. Hikâyelerde toplam 15 ünlem grubuna rastlandı.

SAYI GRUBU

AÇIKGÖZ ve YELTEN, bu konuya, dilimizde sayıların kaç şekilde karşılandığını söyleyerek başlarlar: “*Türkçe’de sayılar üç şekilde karşılanmaktadır: 1. Tek kelime ile, 2. Sıfat tamlaması ile, 3. Sayı grubu ile.*”¹¹³

Sayı grubu, büyükten küçüğe doğru sıralanmış sayı isimleri topluluğudur. Dolayısıyla bu grupta büyük sayı başta, küçük sayı sonda yer alır. Tam aksi olan gruplar sıfat tamlaması olur. Yani “beş yüz” bir sıfat tamlaması iken “seksen yedi” bir sayı grubudur.

Sayı grubu cümle içinde isim veya sıfat görevindedir. Grubu oluşturan her bir sayı ismi ayrı yazılır. Grupta vurgu, küçük sayı ismi üzerindedir.

Alman kadını, beni de üç sene içinde otuzdan **doksan beşe** çıkardı. (BL, s.9)

Onbirde hemen yatarız. (BL, s.17)

Üç senelik kira olan **beş yüz kırk** lira peşin verilecekti. (BL, s.69)

Otuz ikisi geçen sonbahar kelebek oldu, öldüler. (YÖ, s.90)

Teşrinievvelin **yirmi sekizinde** mutasarrıf Rafet, “**on sekiz** yaşından **kırk beş** yaşına kadar olan Müslümanlar akşamüzeri alaturka on buçukta hükümete müracaatla isimlerini kaydettirsinler. Kaydolmıyanlar ceza görecek” diye sokaklara bir ilân yapıştırtacak ve tellâl çağırtacaktı. (BL, s.106/107)

Halbuki bu zavallı kadıncağız, henüz **kırk beşinde** bile değildi. (BL, s.132)

Beşyüz lira sermâye ile bin, **bin beşyüz**, iki bin lira kazandı. (GM, s.163)

1. SAYI GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ

1.1. Sayı Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

...İstanbuldan **kırkdokuz günde** Belgrada gelen, yorgun ordu, yollarda birtakım haydutların taaruzuna uğramıştı. (EK, s.7)

Elime **bin iki yüz lira** kadar bir şey geçti. (BL, s.12)

¹¹³ Açıkgöz, Yelten, *age.*, s. 41.

Yirmi beş senedir birini seviyordu. (YÖ, s.36)

O, *onyedi lisan* biliyordu. (BL, s.36)

Kiracım Sermet Beyden köşkün altı senelik kirası olan *bin seksen lirayı* peşinen aldım. (BL, s.73)

Düşman *altmış dört ceset* bırakmış, diğer ölülerinin hepsini kaçırmıştı. (EK, s.87)

- Hele o çobanlar? diye derin derin bir ah çekti, *bin beş yüz koyunumdan* nihayet elli tane bıraktı. (YÖ, s.89)

On iki tanesini çaldılar. (YÖ, s.90)

Her forma *yüz altmış kuruş* getiriyor. (GM, s.94)

Bunlar *on iki reis* idiler. (BL, s.97)

Ben *altmış üç yaşını* bitirdim. (YÖ, s.104)

Bu büyük şair henüz *yirmi yedi yaşındaydı*. (BL, s.136)

1.2. Sayı Grubunun Sıfat-fiil Grubunda Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Bu, *bin sekizyüz yirmi yedide ölen* İsviçreli bir terbiye mütehasssının ismi idi. (BL, s.40)

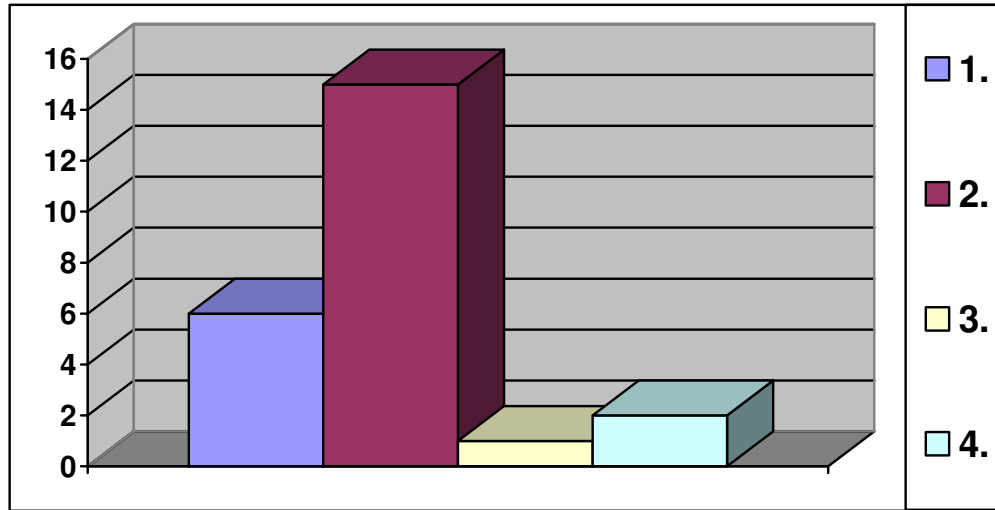
1.3. Sayı Grubunun Sıfat-fiil Grubunda Nesne Olarak Kullanılması

Altmış yaşını geçmiş erkeklerin, *kırk beşini geçmiş* kadınların çocukları olmaz. (BL, s.99/100)

Yüzünde bir çizgi olsun göremezsiniz, yirmi sene evvel *doksan dokuzunu dolduran* efendiciği gözünü kapayınca, kendi gibi beyaz, tombul, yetişmiş, tam kıvamına gelmiş bir tanecik kızcağıziyle yapıyınız kalmıştı. (GM, s.161)

12. Çizelge: Çalışmamızda örnek olarak verilen sayı gruplarının dağılımı

YAPISI	SAYISI	ORANI
1. İsim görevinde kullanılan sayı grupları	6	% 25
2. Sıfat görevinde kullanılan sayı grupları	15	% 62,5
3. Sıfat-fiil grubunda yer tamlayıcısı olarak kullanılan sayı grubu	1	% 4,2
4. Sıfat-fiil grubunda nesne olarak kullanılan sayı grupları	2	% 8,3
TOPLAM	24	

Çalışmamızda, on beşi sıfat görevinde kullanılanlar olmak üzere toplam 24 sayı grubu örneği verildi.

BİRLEŞİK FİİL

Birleşik fiil, bir isimle veya isim soylu bir ya da birden fazla kelimeyle bir yardımcı fiilin yahut iki ayrı fiilin birleşmesiyle oluşan ve tek bir hareketi karşılayan kelime grubudur.

Mecdut MANSUROĞLU, belli başlı üç çeşit fiil birleşiminden söz eder: “1. *İsmi bildirici yapan veya bir fiili geçmiş zaman veya başka kipine geçiren yardımcı fiillerle meydana getirilenler.* 2. *İsmi fiil yapan fiillerle meydana gelen birleşik fiiller.* 3. *Aslında çekimli bir fiilin zarfı olan zarf-fiillerin belirli bir fiille sık sık beraber kullanılmaları Türkçede anlamca kaynaşık birleşik fiiller meydana getirmiş ve çekilen yardımcı fiiller a) tasvirici ve b) anlam değiştirici olmak üzere başlıca iki ayrı fonksiyon almışlardır.*”¹¹⁴

GENCAN, “iki veya daha çok sözcükten bileşmiş fiiller” olarak bahsettiği birleşik fiilleri, yapıları ve kurallara bağlanıp bağlanmadıklarına göre iki grupta inceler: “1) *Kurallı Bileşik Fiiller* 2) *Anlamca Kaynaşmış Bileşik Fiiller*”¹¹⁵

Faruk Kadri TİMURTAŞ, birleşik fiillerin oluşumunu “*Birleşik fiiller, bir fiille ondan önce gelen başka bir fiilin yahut isim, sıfat, zarf cinsinden bir kelimenin birlikte kullanılmasından meydana gelirler.*” şeklinde açıklayarak bunları dört bölümde inceler: “1- *Birleşik sığalar (Her zaman ve sığın hikâye, rivayet, şart şekilleri)* 2- *Yardımcı fiillerle yapılan birleşik şekiller (it-, kıl-, eyle-, ol- fiilleri ile)* 3- *Tasvirî (Descriptif) fiiller* 4- *İsim, sıfat ve zarflarla meydana getirilenler*”¹¹⁶ TİMURTAŞ ayrıca birleşik fiillerle ilgili şu tespitlere yer verir: “*Her fiil eskiden beri daima bir isimle kullanılır. (msl. Yazı yazmak, su içmek gibi) Bu kullanışta isim mef’ul durumundadır ve ortada bir birleşik fiil mevcut değildir. İsim ve sıfatlarla yapılan birleşik fiillerde ise, artık kelimelerin ayrı ayrı mâna taşımalarından bahsedilemez. Diğer birleşik kelimelerde olduğu gibi iki kelimenin kaynaşarak yeni bir mâna kazanması bahis konusudur. Fakat bu yeni mâna kazanmak hususu mutlak*

¹¹⁴ Mevdut Mansuroğlu, “Türkiye Türkçesinde Birleşim ve Yazılışları Üzerine”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul: İstanbul Üniv. Edebiyat Fak., C: 8, 1 Kasım 1958, s. 35-38.

¹¹⁵ Gencan, *age.*, s. 210.

¹¹⁶ Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., 1977, s. 140.

değildir. Bazan kelimeler mânalarını büsbütün kaybettikleri gibi, bazan da sadece birinin mânası ortadan kalkar.”¹¹⁷

Birleşik fiili “bir yardımcı fiille bir ismin veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime grubu” olarak tanımlayan ERGİN, birleşik fiil yapan yardımcı fiilleri “İsimle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller” ve “Fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller” olmak üzere iki grupta ele alır.¹¹⁸

Ahmet B. ERCİLASUN, birleşik fiillerle ilgili olarak “Kutadgu Bilig Grameri -Fiil-” adlı eserinde şunları söyler: “Birleşik fiil bir kelime grubudur. Kelime gruplarında esas, manaca bir bütünlük teşkil etmek ve cümle içinde tek kelime muamelesi görmektir. Kelime gruplarına iştirak eden asıl manalarından az veya çok farklı, yeni ve tek bir mana ifade etmek üzere bir araya gelirler. Birleşik fiilde de bu böyledir. İster bir tarafı isim, bir tarafı fiil olsun her birleşik fiil, bir tek kavramı karşılar. Hareket, oluş ifade eden bir kavramı karşılamak için basit ve türemiş fiillerden nasıl istifade ediyorsak, birleşik fiillerden de aynı şekilde faydalanırız. Yani bir kavram anlatma ve fonksiyon bakımından basit ve türemiş fiillerle birleşik fiiller arasında hiçbir fark yoktur. Basit fiilin yapısında sadece kök ve ek, birleşik fiilin yapısında iki veya daha fazla kelime vardır.”¹¹⁹

HACIEMİNOĞLU, birleşik fiilleri “Fiil+Fiil Olanlar” ve “İsim+Fiil Olanlar” olmak üzere iki grupta inceler.¹²⁰

KORKMAZ, birleşik fiilleri şu dört sınıfta inceler: “1. Bir isim ile et-, ol- yardımcı fiillerinin veya esas fiil olma dışında yardımcı fiil olarak da kullanılan bul-, buyur-, eyle-, kıl-, yap- fiillerinin birleştirilmesi yoluyla kurulan birleşik fiiller 2. İkinci gruptaki birleşik fiiller, iki fiilin birleşmesinden oluşmuştur. Burada birinci fiil şekilce bir zarf-fiil kuruluşundadır... Bu kuruluşdaki fiillerde esas fiil kendi anlamını korurken, yardımcı fiiller esas fiilin anlamına tasvir edici yeni bir anlam özelliği katmıştır. Bunlar yeterlik, tezlik, süreklilik, yaklaşma biçimindeki özelliklerdir. 3. Üçüncü gruptakiler ‘karmaşık fiil’ (Osm. Mudil fiil) diye adlandırılan birleşik fiillerdir. Bunlar bir sıfat-fiil ile ‘öncelik’, ‘başlama’ ve ‘niyet’ gösterme işlevlerindeki ol- yardımcı fiilin birleşmesinden oluşmuştur. 4. Dördüncü

¹¹⁷ Timurtaş, age., s. 141.

¹¹⁸ Ergin, age., s. 365.

¹¹⁹ Ahmet B. Ercilasun, Kutadgu Bilig Grameri –Fiil-, Ankara: 1984, s. 48.

¹²⁰ Necmettin Hacıeminoğlu, Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller, İstanbul: Kültür Bak. Yay., 1991, s. 268.

*gruptakiler, isim veya isim soylu bir veya birden çok kelimenin, belirli gramer kalıpları içinde, bir esas fiil ile birleşerek bir anlam kaymasına uğrayıp kalıplaşması ile oluşan birleşik fiillerdir.”*¹²¹

KARAHAN, “*Bir isim unsuru ile bir yardımcı fiilden kurulan birleşik fiiller*”, “*Bir fiil unsuru ile bir yardımcı fiilden kurulan birleşik fiiller*” ve “*anlamca kaynaşmış birleşik fiiller*” olmak üzere üç tip birleşik fiilden söz eder.¹²²

Mehmet HENGİRMEN, birleşik fiillerden yeterlik, tezlik ve sürerlik fiillerine “*ulaçlı birleşik eylemler*” adını verir.¹²³

SEV, birleşik fiillerin dilimizdeki yeri ve önemini “*Türkçede çok sayıda birleşik fiil vardır. Birleşik fiiller, dilimize, zengin ifade gücü ve söyleyiş güzelliği imkânı sağlayan Türk dilinin önemli gramer yapılarındandır.*” şeklinde dile getirir.¹²⁴

Birleşik fiillerin vurgusu birinci unsur üzerinde bulunur.

1. Bir İsim Unsuru ile Bir Yardımcı Fiilden Oluşturulan Birleşik Fiiller

Bu tür birleşik fiiller, bir isim unsuru ile et-, eyle-, ol-, kıl-, buyur-, başla-gibi yardımcı fiillerden birinin birleşmesiyle oluşur. İsim unsuru bir sıfat-fiil de olabilir. Grupta isim unsuru başta yardımcı fiil sondadır. Eğer isim unsuru ile yardımcı fiil bir araya gelirken bir ses düşmesi ya da türemesi olmuşsa bu birleşik fiiller, “*kaybol-, reddet-*” örneklerinde olduğu gibi bitişik yazılır.

ERGİN, bu tür birleşik fiillerle ilgili şu açıklamaya yer verir: “*Bu birleşik fiilde isim unsuru ya bir isim veya bir partisip olur. İsim de ya Türkçe veya yabancı asıllı olur. Türkçede bu şekilde yabancı, bilhassa Arapça, Farsça isimlerle yapılmış pek çok birleşik fiil vardır. Partisiple yapılan isimlerde ise yalnız ol- ve bulun-, yani geçişsizlik yardımcı fiilleri kullanılır. Bu birleşik fiillerde geçişlilik, geçişsizlik normal olarak partisip fiilinin geçişli veya geçişsiz olması ile sağlanır.*”¹²⁵

¹²¹ Zeynep Korkmaz, “Türkçede Birleşik Fiiller ve Anlam Kaymaları”, *Türk Dili*, S: 559, Temmuz 1998, s. 4-5.

¹²² Karahan, *age.*, s. 36-39.

¹²³ Mehmet Hengirmen, *Türkçe Dilbilgisi*, Ankara: Engin Yay., 1998, s.268.

¹²⁴ Gülsel Sev, *Türkiye Türkçesinde /-mA/ Olumsuzluk Ekiyle Kalıplaşmış Birleşik Fiiller*, İstanbul: Beta Basım A.Ş., 2004, s. 1.

¹²⁵ Ergin, *age.*, s. 365.

BANGUOĞLU, “Birleşik Fiil Tabanları” ana başlığı altında çekim öbeği kalıbındaki birleşik fiillerin yardımcı fiillerle oluşturulanlar bölümünde “*Salt kılış ve oluş bildiren etmek ve olmak fiilleri ve eylemek yapmak kılmak gibi anlamdaşları yalnız kullanışları dışında yardımcı fiil (verbe auxilliaire) olarak birçok isim tabanları ile belirsiz nesne kalıbında kaynaşarak birleşik fiiller meydana getirirler.*” diyerek bu tür birleşik fiillerin oluşumunu anlatır.¹²⁶

1.1. “ol-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiil

Günümüz Türkçesinde zaman zaman “ meydana gel-, yetiş-, uygun gel-, olgunlaş-, tamamlan-” gibi anlamlarla esas fiil olarak da kullanılan “ol-” fiili çoğunlukla yardımcı fiil olarak kullanılır.

Kevser ACARLAR, “ol-” fiilinin özelliklerini şöyle açıklar: “*‘Olmak’ kelimesi, dilimizde başlı başına anlamlı bir fiil olarak kullanıldığı gibi, isim ya da isim soylu kelimelerle anlamca kaynaşarak onların fiil çekimine girmelerini ve böylece cümleler içinde yüklem işi görmelerini sağlayan bir yardımcıdır da...*”¹²⁷ “Ol-” fiilinin yardımcı fiil olduğu durumlara da değinen ACARLAR, bu durumları da şu ifadelerle dile getirir: “*Türkçede bu fiilin –i halinde bir isim ya da o soydan bir kelimeyle kullanıldığına rastlanamaz. Demek ki, nesne alamıyor, onun için geçişsiz bir fiildir. Böyle olduğuna göre cümlede başlı başına anlamlı bir fiil gibi iken düz tümleç de alamaz, ancak yardımcı fiil olarak kullanıldığında yalın halde ismin ya da o soydan kelimelerin çekimini sağlamağa yarar.*”¹²⁸

Ben arkamdan bile birisinin bana baktığını hisseder, **rahatsız olurum.** (BL, s.7)

Teslim olmazsanız, beş dakika sonra kalenin içinde bir canlı adam kalmaz. (EK, s.31)

Kim bilir buna sahip olan ne kadar **mesut olacaktı.** (YÖ, s.53)

Buna mukabil erkeklerin arasında da “çirkinlik kralı” **intihab olunur.** (YÖ, s.54)

¹²⁶ Banguoğlu, age., s. 314.

¹²⁷ Kevser Acarlar, “‘Olmak’ Fiilinin Özellikleri”, *Türk Dili Dergisi*, XX, 216, Eylül 1969, s. 714.

¹²⁸ Acarlar, 1969, s. 716.

Çünkü ahırın bütün gübreleri her hafta tavukların bahçesine *naklolunuyordu*. (YÖ, s.60)

Hattâ bunları görmemek için *merdüm giriz olmuştu*. (EK, s.67)

Kudüsü bile bırakıp çöllere çekilmeğe *mecbur olacaktık*. (EK, s.112)

Düşünmeden ağzından kaçırdığı itiraza *pişman oldu*. (EK, s.115)

Ve izdivaçla aşkı kim karıştırırsa, bir görüşe göre mutlaka *meyus olur*. (GM, s.120)

Deminden insanların hıyâneti hakkında düşündüklerine *pişman oldu*. (YÖ, s.150)

İki gün sonra mektep bite *garkoldu*. (GM, s.158)

Konuşurlarken, hepsinin yüzünde bugünün karartısı *belli oluyordu*. (BL, s.167)

1.2. “et-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiil

“et-”, günümüz Türkçesinde çok kullanılan bir yardımcı fiildir.

Eski kaynaklarda pek az kullanılan birleşik fiillerin şimdi dilde çok geniş yer tuttuğunu dile getiren Ahmet Cevat EMRE, “et-” yardımcı fiiline de eski kaynaklarda pek az rastlandığını söyler.¹²⁹

“et” yardımcı fiili ile yapılan birleşik fiillerle ilgili en önemli eserlerden biri Gülsel SEV’e aittir. SEV, “Etmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller ve Tamlayıcılarla Kullanılışı” adlı bu eserinde birleşik fiil şekillerinin muhtelif ilim adamlarınca nasıl değerlendirildiğini açıklar.¹³⁰ Ayrıca “et-”li birleşik fiillerin yapısı ve hâl ekleriyle kullanımları ile ilgili tespitlerini on sekiz madde hâlinde dile getirir.¹³¹

Herkes onu sever, herkes ona *hürmet ederdi*. (EK, s.8)

Ben süt annemin nasihatlerini çıtır çıtır hep çerkesçeye *tercüme ettim*. (GM, s.9)

¹²⁹ Ahmet Cevat Emre, *Türk Dilbilgisi*, İstanbul: TDK Yay., 1945, s. 115.

¹³⁰ Gülsel Sev, *Etmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller ve Tamlayıcılarla Kullanılışı*, Ankara: TDK Yay., 2001, s. 1.

¹³¹ Sev, 2001, s. 455-458.

Kırk yaşına yaklaştığı halde henüz Allah ona evlât *ihşân etmemişti*. (BL, s.48)

Hayal *sökün etmişti*. (BL, s.71)

Büyük fedakârlıklar yaparak piyadeden süvariliğe *becayış etti*. (BL, s.85)

Padişah, İskender Paşaya, çıkıp gizlice ordunun içine girmesini, nümayiş alayında bağıranlardan rasgele üç kişi tutup huzuruna getirmesini *irâde etti*. (EK, s.98)

Kıyıda bucakta kalanları da *esir ettiler*. (EK, s.116)

Tabi ilimlerin galebesi bütün yalanları yıkıyor, en kuvvetli inatlar ve zulmetler bile artık *mukavemet edemiyor*. (GM, s.126)

Keskin bir toprak kokusunu iyice *teneffüs ettim*. (GM, s.130)

Bizim zamanımızda kimse kimseye *haksızlık edemezdi*. (BL, s.160)

Bu gidişle bütün köyleri *esir edecekti*. (BL, s.161)

Bu sefer yukarıki yolu *takip ediyorlardı*. (YÖ, s.15)

Herkes kırlara doğru *akın ediyordu*. (YÖ, s.20)

Omuzları, kolları siyah ince pelerinin altında *tecessüm ediyordu*. (YÖ, s.22)

O giderken “teyzem” diye bana yaşlıca bir hanım *takdim etti*. (YÖ, s.22)

İstersen bunu sana *ispat edeyim*. (YÖ, s. 26)

Mehmetle yine köşküme *ricat ettim*. (YÖ, s.29)

Taze abdestimle sana *yemin edeyim*. (YÖ, s.43)

Sonra onları büyütünceye kadar yerlerde buldukları tanelerden –obur oldukları halde- nefislerini *mahrum ederler*. (YÖ, s.58)

Siyah paltosunun şıklığı, yakasındaki ağır “lutr”un parlaklığı, sanki beni *manyetize etmişti*. (YÖ, s.74)

Ben *taaccüp ettim*. (YÖ, s.82)

Gülerek *mukâbele etti*. (YÖ, s.85)

Allah için kendi de bizi güzel *idare ediyor*! (YÖ, s.63)

1.3. “başla-” Yardımcı fiili ile Yapılan Birleşik Fiil

Bu yapıda “-mA” ya da “-mA” ekli hareket isimleri yaklaşma hâli ekini alarak “başla-” yardımcı fiiline bağlanır.

Zavallı ihtiyar *ağlamağa başladı*. (EK, s.18)

Sonra birdenbire ellerini *öpmeğe başladım*. (GM, s.25)

Öğleye doğru sis *açılmaya başladı*. (EK, s.30)

Okuyormuş gibi *bakmıya başladı*. (BL, s.34)

Beni görünce eski, mesut zamanlarında olduğu gibi *sıçramağa başladı*. (GM, s.66)

Daha keskin, daha acı *inlemeğe başladı*. (BL, s.76)

Ezberden “Yâsin” *okumağa başladı*. (EK, s.87)

Sezdiğini *düşünmeğe başladı*. (EK, s.97)

Yüreği yine tatlı bir heyecanla *çarpmağa başladı*. (BL, s.146)

Düşünürken *tahayyül etmeğe başladı*. (EK, s.158)

Yukarıdan efendisinin yabancıyla beraber gittiğini gören Zok acı acı *havlamağa başladı*. (GM, s.174)

Kasabalı ağaların çiftliklerine korucu, hergeleci, çoban gibi gelip silâhsız ahali içinde tüfenkle gezen ne kadar Arnavut filân yabancı varsa yavaş yavaş hepsi *vurulmağa başlar*. (BL, s.188)

Köşkün beyi de temiz ve yeni esvaplar *giymeğe başladı*. (EK, s.188)

1.4. “kalk-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiil

Bu tip birleşik fiillerde “kalk-” yardımcı fiili, çoğunlukla yaklaşma hâlinde bulunan “-mA” veya “-mA” ekli hareket isimlerine bağlanır. Bu yardımcı fiilin vasıta veya yaklaşma gruplarına bağlandığı şekiller de vardır.

Bir Türkün aylık varidatı yirmi beş lira iken otuz lira oldu mu, hemen *evini değiştirmeğe, daha fazla bir hizmetçi tutmağa kalkar*. (BL, s.17)

Yoksa burasını bırakmaz, mutlaka *almağa kalkardı*. (EK, s.78)

Sakın *gelip de görmeğe kalkma*. (GM, s.87)

Şimdi o, neden sonra *bu binayı kabullenmeğe kalkıyordu*. (BL, s.90)

Evet, Türklerin dini aslâ tabiate düşman olmamış, *onunla muharebeye, musaraaya kalkmamıştır*. (GM, s.125)

Duyduğum canlı bir vecdle *kahramanın destanını yapmağa kalktım*. (BL, s.152)

Geceleri *zavallı Servinur'un odasına hücum*a bile *kalktı*. (GM, s.164)

1.5. “Sıfat-fiil + ol- Yardımcı Fiili” Biçiminde Oluşturulan Birleşik Fiil

“ol-” yardımcı fiili ile yapılan birleşik fiillerde isim unsuru bir sıfat-fiil de olabilir.

KARAHAN, “ol- ve bulun-” yardımcı fiillerinin geçişsiz birleşik fiiller yaptığından söz eder.¹³²

Hülya SAVRAN, bu tür birleşik fiillere değinerek “‘Ol-’ yardımcı fiili ile kurulan bu birleşik fiillerde sıfat-fiil konumunda olan isim ögesi, görülen geçmiş zaman eki hariç diğer bütün zaman eklerini alarak çekime girebilmektedir.” tespitini yapar.¹³³

Hepsi iki adım ayrılınca sisin içinde *görünmez oldular*. (EK, s.28)

Korkmadım, desem, *yalan söylemiş olurum*. (GM, s.43)

Fakat Makbuleyi de bir daha limon haline geçmemesi için *gözünün önünden ayırmaz oldu*. (BL, s.50)

Artık Deli Mehmedin yeşil nurdan mezarı içinde sürdüğü ilâhî zevki *göremez oldu*. (EK, s.89)

Kahveciyle anlaştı, artık geceleri de ağıla *çıkamaz oldu*. (GM, s.176)

Batan ve doğan güneşlere *bakamaz oldu*. (EK, s.186)

¹³² Karahan, *age.*, s. 36.

¹³³ Hülya Savran, “Bir İsim ile Bir Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller Üzerine Yeni Görüşler”, *Türk Dili*, S: 596, Ağustos 2001, s. 140.

1.6. “Sıfat-fiil + bulun- Yardımcı Fiili” Biçiminde Oluşturulan Birleşik Fiil

“bulun-” yardımcı fiili, KARAHAN’ın ifadesiyle “bitmiş, tamamlanmış bir hareket”¹³⁴i karşılayan “-miş” ekli sıfat-fiillerden sonra getirilerek bu tür birleşik fiiller meydana getirilir.

Çünkü, işte, bu Hıdrellez *otuz dokuz yaşına girmiş bulunuyordu*. (YÖ, s.11)

Biraz sonra düşman hisarın önünde, *harp nizâmına girmiş bulunuyordu*. (EK, s.80)

Şimdi bu kitapların hemen hepsini *okumuş bulunuyorum*. (GM, s.91)

Dünyada hiçbir erkek – hattâ gayet namuslu olmak şartıyla – hiçbir erkek yoktur ki, bütün ömründe yalnız bir kadınla *iktifâ etmiş bulunsun*. (GM, s.123)

2. Bir Fiil Unsuru ile Bir Yardımcı Fiilden Oluşturulan Birleşik Fiiller

Bu tür birleşik fiiller, “-A, -I, -Ip” zarf-fiil eklerinden birini almış bir fiile “bil-, gel-, kal-, dur-, yaz-, ver-” gibi yardımcı fiillerin bağlanmasıyla oluşur. Bu yardımcı fiiller, esas fiile “yeterlilik, süreklilik, yaklaşma, tezlik, beklenmezlik, isteklenme” gibi anlamlar katar.

BANGUOĞLU, bu tür fiilleri “*Tasvir Fiilleri*” başlığı altında değerlendirerek “1. yeterlik fiilleri (verbe possibilitif), 2. İvedilik fiilleri (verbe hâtif), 3. süreklilik fiilleri (verbe duratif), 4. yaklaşık fiiller (verbe approximatif)” olmak üzere dört grupta değerlendirir.¹³⁵

KARAHAN, bu yapıdaki bazı birleşik fiillerle ilgili şu farklılığa dikkat çeker: “*Bazı birleşik fiillerin birinci unsuru, bir kip eki taşır. Bu kip eki, zarf-fiil ekinin yerini tutar.*”¹³⁶

SAVRAN, bir fiille yardımcı fiilin birleşerek oluşturduğu bu tür birleşik fiillerin özelliklerini şu şekilde açıklar: “*Bir fiil ile bir yardımcı fiilden oluşan birleşik fiillerde ana öge olan fiil başta, yardımcı fiil ise sonda bulunur. yardımcı*

¹³⁴ Karahan, *age.*, s. 37.

¹³⁵ Banguoğlu, *age.*, s. 488.

¹³⁶ Karahan, *age.*, s. 38.

fiiller, ana fiilleri çeşitli yönlerden niteledikleri için ‘Tasvir fiilleri’ adını alırlar ve nitelemelerine göre yeterlilik, tezlik, yaklaşıklık ya da süreklilik diye adlanırlar.”¹³⁷

Sadettin ÖZÇELİK, “Tasvir Fiillerinde Kullanılan Ekler Üzerine” başlıklı makalesinde birçok dil araştırmacısının tasvir fiilleri ile ilgili olarak kullandıkları farklı terimleri verdikten sonra bu terimlerdeki karışıklığın yansımaları şu ifadelerle dile getirir: “*Bu kaynakların hepsi tasvir fiilinin birleşik fiil olduğunu tespit etmekle beraber kullanılan terimlerdeki karışıklık birleşik fiillerin tasnifine de yansımış görünmektedir.*¹³⁸

Bu birleşik fiillerin vurgusu birinci unsur üzerindedir.

2.1. “bil-” Yardımcı Fiili ile Yapılan ve Olumlu Olan Birleşik Fiil

Yeterlik, yeterlilik ya da iktidârî fiili adı verilen bu tür fiiller, “fiil + zarf-fiil eki + bil- yardımcı fiili” yapısındadır. Bu fiiller, yeterliliği, muktedirliği veya mümkün ya da muhtemel oluşu anlatır.

Konak yerine yalnız sadrazamın çadırı **kurulabilmişti**. (EK, s.5)

Dizgini boş bırakıyor, geldiği yollardan atının sevki tebiîsiyle **dönebiliyordu**. (EK, s.11)

Hiç Türklerin içinden kendisi gibi mütekâmil, âlim, fazıl mütefennin, feylesof **çıkabilir miydi**? (BL, s.33)

Bununla beraber bu insanı çok şişman tahayyül etmelidir ki, karın kısmı en fırlak cihetleri **olabilsin**! (GM, s.37)

Husumetçi yumuşuyordu: - **Görebiliyorum** ama pek az... (BL, s.39)

Yoksa ben sana senede beş on lira **verebilirim**. (GM, s.49)

Artık onu gündüzleri zincirle bahçenin bir köşesine bağlıyorlar, yalnız geceleri el ayak kesildikten sonra bahçeye **salıverebiliyorlardı**. (BL, s.51)

Kızı bilmem ama, Muhsin on beş sene daha **bekliyebilir**. (BL, s.63)

Hattâ şimdi yakılan bir adamın uzaktan kokusunu duysa, hangi milletten olduğunu yanılmadan **söyliyebilirdi**. (BL, s.110)

¹³⁷ Savran, *agm.*, s. 140.

¹³⁸ Sadettin Özçelik, “Tasvir Fiillerinde Kullanılan Ekler Üzerine”, *Türk Dili*, S: 610, Ekim 2002, s. 820-824.

On dokuz yaşının verdiği çeviklikle düşmana dayanıyor, onunla *boğazlaşabiliyordu*. (BL, s.125)

Vaktile kazandığı paralarla pekâlâ böyle güzel bir köşede *yaşıyabilir*, yaşamının ulvî zevkini *tadabilirdi*. (BL, s.144/145)

Dışarıdaki mahrumiyetlerimi evimde *unutabilir miyim*, söyleyin... (GM, s.149)

Elini biraz kaldırsa, isle kararmış basık tavana *dokunabilecekti*. (BL, s.155)

2.2. “bil-” Yardımcı ile Yapılan ve Olumsuz Olan Birleşik Fiil

Bu olumsuz şekil, aslî fiile “yeterliliğin olumsuzu” olarak ifade edilen “-AmA” eki getirilerek yapılır.

Artık eskisi gibi ata *binemiyor*, hattâ vezirleriyle istişâre için bile gerdûnesinden *çıkamıyordu*. (EK, s.6)

Hiçbir yasakçı onun arkasından at *süremiyor*, kimse ona *yetişemiyordu*. (EK, s.7)

Ben senin gibi bir yiğide *kıyamam*. (EK, s.19)

Onun hukukunu müdafaa değil, hattâ edebiyatta “edebî kelâm” diye uydurduğumuz bir riyakârlık kâidesine uyarak, ismini bile *anamayız*. (BL, s.26)

Mevlût okunan yere bu pis kız *sokulamazdı*. (BL, s.54)

Ona, İstanbulda iken aylık verseydi ihtimal ötede beride yiyecek, *biriktiremiyecekti*. (GM, s.55)

Ettehiyyâtın aşağısını *okuyamadı*. (EK, s.58)

Ben hâlâ kendimi *topliyamıyor*, bir şey *soramıyordum*. (YÖ, s.75)

- Peki... Size öyle bir ilâç vereceğim ki, bir anda hiçbir ıstırabınızı *bırakmıyacak*. (BL, s.79)

Bir an gelir ki tüccarlık insanı *kurtaramaz*. (GM, s.96)

Açlıktan öldürdüklerimizi *unutamıyorum*. (GM, s.101)

“Ah bunlar.. diyordu, kendilerinden başka kimsenin kuvvetlenmesini *çekemezler..*” (BL, s.104)

Akkâ düşünce, biz İslâmlar, Suriye’de *tutunamıyacaktık*. (EK, s.112)

Onun, vaktiyle geldiği yer gibi, şimdi gittiği yeri de şehirde kimse *öğrenemedi*. (EK, s.146)

Köy değil, hattâ kasabaya bile Rum, Ermeni, Yahudi, madrabaz *giremezdi*. (BL, s.160)

Sabaha kadar *uyuyamadı*. (BL, s.169)

Gâvur Ali, o gece köye *dönemedi*. (GM, s.177)

Sabah uyanınca içeride kösemenden başka canlı bir hayvan *bulamadı*. (GM, s.178)

2.3. “ver-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiil

Bu tür fiiller, “-I” zarf-fiil eki almış fiillere “ver-” yardımcı fiilinin getirilmesiyle oluşur. Bu birleşik fiillerde “tezce olma, rahat bir şekilde gerçekleşme, ivedilik” anlamı söz konusudur. Ayrıca “ver-” yardımcı fiili ile oluşturulan bazı fiiller “rica” anlamı taşır.

BANGUOĞLU, bu yapıdaki birleşik fiilleri “*İvedilik Fiilleri*” başlığı altında değerlendirerek bu fiillerin de yeterlik fiilleri gibi “anlam ilişkisi olmadıkça her fiille kullanılmadıkları”nı dile getirir.¹³⁹

Eğer o olmasa bu güzel, bu sevimli, bu halûk, bu mûti tavukçular mesut olacaklar, Pamuğun ahırda semirdiği gibi rahattan üzüntüsüzlükten *şişmanlayıvereceklerdi*. (YÖ, s.62)

Riyazî mantığıyla en karışık, en mudil şeyleri hemen *hallediverir*. (YÖ, s.73)

Hemen oracığa yorgun bir kahraman gibi *uzanıverdi*. (EK, s.86)

Ama o zaman eski şevki *kayboluverdi*. (EK, s.89)

Bunlar daha geçen gün Trablus vahasını nasıl birkaç saat içinde *temizleyivermişlerdi*. (BL, s.104)

Karınlarına delik açılan kadınlar hiç yaşamıyorlar, bir iki saat içinde inliye, inliye, kıvrana, kıvrana *ölüveriyorlardı*. (BL, s.113)

¹³⁹ Banguoğlu, *age.*, s. 490.

Bu kadar yaklaştığı, koynuna aldığı, kokladığı, öptüğü, ısırdığı hakikat olmuş bir saadet; hayalî, yalancı ve eksik bir ihtilâç rüyası gibi *sönüverecek miydi?* (BL, s.128)

Selâm verseler, gelincik çiçeği gibi *kızarıverirdi.* (GM, s.162)

Civarın en güzel kızlarını cebren nikâhına alıyor, bir hafta sonra *boşayıveriyordu.* (BL, s.164)

Keşki hoca bize biraz kitap *okuyuvereydin.* (BL, s.168)

Sonra kendileri de onun karşısına *çıkıvereceklerdi.* (GM, s.187)

2.4. “kal-” Yardımcı fiili ile Yapılan Birleşik Fiil

Bu tür birleşik fiiller, “-A” veya “-Ip” zarf-fiil eklerinden birini alan fiillere “kal-” yardımcı fiilinin getirilmesiyle oluşur. Bu fiillerde “sürekli olma, sürerlik” anlamı vardır.

Bizim sefâlet, vahşet, cehâlet dediğimiz perişanlıklarımıza o “harika!” diyor, bu nihayetsiz mezbeleler, baykuşlu virâneler karşısında nasıl olup da bedîî bir heyecan duymadığımıza *şaşıp kalıyordu.* (GM, s.6)

Zincire vurulmuş, hareketsiz yatarken, başkasının yaptığı cinayetini karışmadan seyreder gibi, ellerinin hıyânetine *bakakaldı.* (EK, s.14)

Asilzâdeler, şövalyeler birbirlerinin yüzlerine bakmağa cesaret edemediler; ânî bir ölüm darbesiyle vurulmuş gibi oldukları yerde *donup kaldılar.* (EK, s.33)

Durmuş alık alık *bakakaldı.* (GM, s.50)

Kuru Kadı: “Vah, Deli Mehmetmiş!” diye olduğu yerde *dikildi kaldı.* (EK, s.85)

Otağın kapısında, onlar da şimdiye kadar asla ulviyetinin, mehâbetinin farkında olmadıkları muazzam bir manzara karşısında *donup kaldılar*; sefer eğlentisi yapan yüz binlerce asker, kol kol olmuş, cirit oynıyarak, kaynaşarak otağ etrafında geniş bir daire çeviriyorlar: - Kızıl Elmaya... - Kızıl Elmaya... Nâralariyle, sanki hayalin eremiyeceği derecede yüksek, pek yüksek bir arşa doğru.. kalkanlardan kanatlariyle uçmağa hazırlanıyorlardı. (EK, s.101)

O hiç böyle *dalıp kalmaz*, güneş doğmadan uyanırdı. (EK, s.139)

3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller

“Deyimleşmiş birleşik fiiller” adı verilen bu tür fiiller, bir isim unsuru ile bir fiilin birleşmesi ve unsurlardan biri ya da hepsinin sözlük anlamı dışında kullanılmalarıyla oluşur.

Hikmet DİZDAROĞLU, “Türkçede Fiiller” adlı eserinde, anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin yapılışıyla ilgili “*Bu gruptaki fiiller, yapılışça, yardımcı fiillerle kurulan bileşik fiillere benzerler. Onlar gibi, bunlar da isim ya da isim soyundan bir sözcükle bir fiilden meydana gelir.*” açıklamasına yer verir.¹⁴⁰

KORKMAZ, bu nitelikteki birleşik fiillerin iki yönünden söz eder: “*Birinci yönleri, şekilce bir ad ve bir yardımcı fiille kurulan birleşiklere benzemeleri ve onlar gibi tek bir kavrama karşılık olmalarıdır. Bu yapıdaki birleşik fiillerin ikinci yönleri, doğrudan doğruya anlam bilimi ile ilgilidir. Bunlar şekil kaynaşması dışında anlamca da değişik yönde bir kayma ve kalıplaşmaya uğrayarak deyim niteliği kazanmışlardır.*”¹⁴¹

KORKMAZ, bu birleşik fiilleri, şekil yapıları bakımından fiilden önce gelen ad öğelerinin sayılarına göre “*1- Tek ögeli kalıplaşmış birleşik fiiller, 2- İki ögeli kalıplaşmış fiiller, 3- Üç ögeli kalıplaşmış birleşik fiiller*” olmak üzere üç ana gruba ayırır.¹⁴²

Yolda ona **tâlimât verdim**. (GM, s.7)

Bu dokuz senelik sadık hizmetçilerini hemen **kapı dışarı etti**. (YÖ, s.8)

Kendilerinden başka yiğit olduğuna asla ihtimal vermiyen mağrur yeniçeriler bile önlerinden o geçerken kendilerini tutamazlar, **galeyana gelirler**. (EK, s.8)

Ömrü bir rüya gibi geçiyor, günler, haftalar, aylar, yıllar, bir saniye kadar **hüküm sürüyordu**. (YÖ, s.11)

Dört tarafa **nâralar savurdu**. (EK, s.11)

Araba iki tarafı ekilmiş تنها yolda ilerliyor, Masuma Hanım, Himmetle konuşuyor, **bin dereden su getiriyor**, onu açamıyordu. (YÖ, s.15)

¹⁴⁰ Hikmet Dizdaroğlu, *Türkçede Fiiller*, Ankara: TDK Yay., 1963, s. 36.

¹⁴¹ Korkmaz, 2003, s. 153.

¹⁴² Korkmaz, 2003, s. 153.

“Acaba at zora gelip bir halt etti de ben duymadım mı?” diye düşünüyor, hanımın kendisini niçin azarladığına bir türlü *akıl erdiremiyoruz*. (YÖ, s.17)

Hayalin *ateş aldı*. (YÖ, s.25)

Hatta “sipirtizm” ile “spirtualizm” arasındaki farkı bilmediğini *yüzüne vurmuşlardı*. (BL, s.40)

Kapıyı açan evlâtlık beni bu hâlde görünce dehşetli bir *nara attı*. (GM, s.42)

Yağmurun altında Sermedin halasının oturduğu köşke *kendimi dar attım*. (YÖ, s.47)

Birdenbire *yüreğim hop etti*. (YÖ, s.51)

Yanında en namdâr kahramanlar; Trabzon, Malatya, Bozok, Karahisar Beyleri *şehit düşmüştü*. (EK, s.53)

Herkes *kendi başının çaresine düşmüştü*. (EK, s.54)

Vakit vakit esen serin, hiddetli bir rüzgâr, duvarlara çarparak çatılardan süzülüyor, تنها sofalarda *cinler top oynuyordu*. (EK, s.54)

Babam da *farkına vardı*. (YÖ, s.60)

Bu tavuğu keselim, *yüreği yağ bağladı*. (YÖ, s.60)

Hepsine zulmederek yalnız kendi *safa sürüyordu*. (YÖ, s.60)

Ölüm korkusu ile, uğrıyacağı hakaretlere *boyun eğmesin*. (EK, s.62)

Ertesi günü, babam horozun ölüsünü bulunca *küplere bindi*. (YÖ, s.63)

Korkudan herkes acıdı, *matem tuttu*. (YÖ, s.63)

Bugün anneme *hak veriyorum*. (YÖ, s.65)

Sen bana *akıl vermeseydin*, ben yine eskisi gibi sürünecektim. (YÖ, s.74)

Gülerken azı dişlerinin plâtin kaplı olduğu *gözüne çarptı*. (YÖ, s.75)

O kadar müteheyyicim ki, *dereyi görmeden paçayı sıvıyorum*. (GM, s.96)

İşte şimdi de *tepesine bindiler*. (BL, s.100)

Hayata dikkatle *göz gezdiriniz*. (GM, s.104)

Bastığı yeri görmüyordu, *tersi dönmüştü*. (YÖ, s.105)

Halkın telkininden kurtulamayan ulemalar da, hiç yüzünü görmedikleri bu münzevîye *fahrî bir gazez bağlamışlardı*. (EK, s.105)

“Katlinin vâcip olduğundan” *dem vuruyorlardı*. (EK, s.105)

İslâmın bu parlak galebelerinden kederlenen Papanın yüreğine inmişti. (EK, s.107)

Salipçiler *fütur getirmiyorlardı.* (EK, s.108)

Bir mecdiyeye bir saat *kafamı mı patlattırdım.* (GM, s.111)

Sen burçları yakmasaydın, Akkâ *mutaassıpların eline düşecekti.* (EK, s.112)

Dedesiyle gelen Türkmenler, kalenin içindekilere *aman vermişlerdi.* (EK, s.116)

Bütün İstanbul sevinçten taşıyor, *kabına sığamıyordu.* (BL, s.132)

Kalbi sanki *ağzına gelmişti.* (BL, s.152)

İşte *bir taşla iki kuş birden vuruyordum.* (GM, s.154)

Fakat işte, bu küçücük adam, ölümü *gözüne almıştı.* (EK, s.157)

Yüzünü pencereden tarafa çeviriyor, odaya yemek içmek getiren hademelere bile *gözünü kaçırmıyordu.* (EK, s.159)

Devlet burasını *topa tutmazsa* rahat görmez! (BL, s.161)

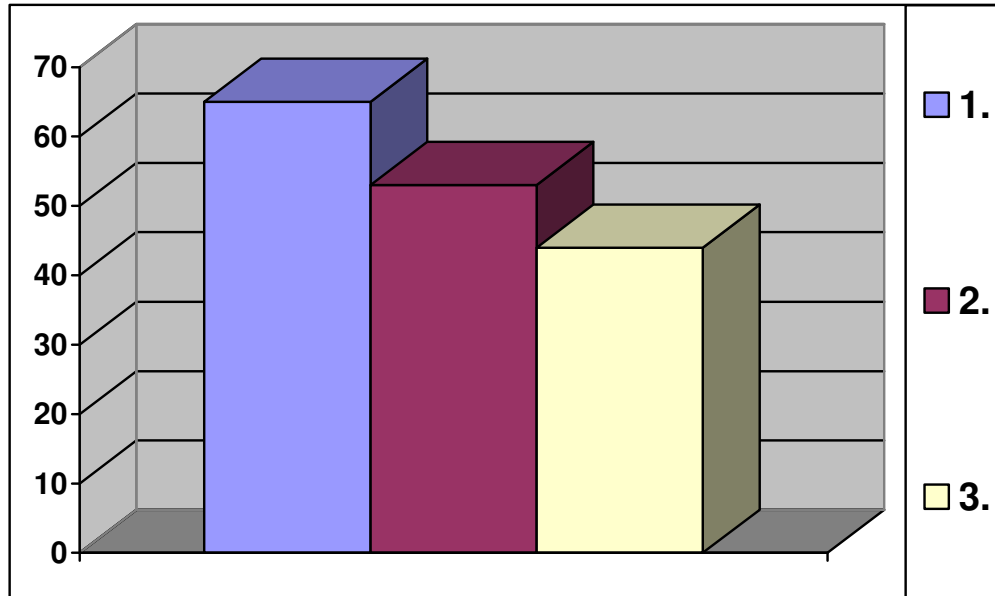
Ben öleceğim de o *dünyaya kazık mı diyecek!* (BL, s.165)

Gözlerini, ayın mavi ışığıyla etrafı gümüşlenen yüksek, çamlı dağlara *dikti.* (BL, s.169)

Bizim başımızı azıcık daha *belaya sokacaktı.* (BL, s.178)

13. Çizelge: Çalışmamızda örnek olarak verilen birleşik fiillerin dağılımı

YAPISI	SAYISI	ORANI
1. Bir isim unsuru ile bir yardımcı fiilden oluşturulan birleşik fiiller	65	% 40,1
2. Bir fiil unsuru ile bir yardımcı fiilden oluşturulan birleşik fiiller	53	% 32,7
3. Anlamca kaynaşmış birleşik fiiller	44	% 27,2
TOPLAM	162	

Çalışmamızda birleşik fiiller, bir isim unsuru ile bir yardımcı fiilden oluşturulanlar, bir fiil unsuru ile bir yardımcı fiilden oluşturulanlar ve anlamca kaynaşmış olanlar olmak üzere üç bölümde incelendi. İncelemede toplam 162 birleşik fiil örneği verildi.

KISALTMA GRUPLARI

ERGİN'in ifadesiyle kısaltma grupları “*kelime guruplarının ve cümlelerin kısaltması, yıpranması neticesinde ortaya çıkan kelime gruplarıdır.*”¹⁴³

KARAHAN, bunlarla ilgili “*Bu gruplar genellikle isim fiil, sıfat fiil veya zarf fiil gruplarından kısaltmış ve bunların bir kısmı kalıplaşmıştır.*” açıklamasını yapar ve bunları “*isnat, yükleme, yaklaşma, bulunma, uzaklaşma ve vasıta grupları*” olmak üzere altı başlık altında ele alır.¹⁴⁴

Kısaltma gruplarında unsurların her ikisi de isimdir. Grubun vurgusu ikinci unsur üzerindedir.

1. TÜR BAKIMINDAN KISALTMA GRUPLARI

1.1. İsnat Grubu

ERGİN'in tanımıyla isnat grubu “*biri diğerine isnat edilen iki isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur.*”¹⁴⁵

Bu grupta isnat olunan unsur başta, isnat edilen unsur sonda yer alır. İsnat olunan unsur ya yalın hâldedir ya da iyelik eki almıştır. Grubun unsurları tek bir kelime olabileceği gibi bir kelime grubu da olabilir. Bu grubun vurgusu ikinci unsur üzerindedir.

KARAHAN, bu kısaltma grubunun sıfat-fiil veya zarf-fiil grubundan kısaltmış olduğunu dile getirerek şu iki örneği verir: “*karnı tok (olan): sıfat fiil grubu - başı açık (olarak): zarf fiil grubu*”¹⁴⁶

Ben, işte on beş gün evvel böyle gamsız, *sıhhati yerinde*, mesut, kuvvetli bir genç gibi uyandım. (YÖ, s.18)

Bu “Kesikbaş” değil *başı kesik*, canlı bir vücuttu. (BL, s.56)

¹⁴³ Ergin, age., s. 375.

¹⁴⁴ Karahan, age., s. 39-44.

¹⁴⁵ Ergin, age., s. 370.

¹⁴⁶ Karahan, age., s. 41.

Acaba “*şerefi akl ile mümtaz!*” olan insanlar, böyle sebebi hiçbir lâfz ile izah olunamıyacak garabetler yaparken ne düşünürlerdi? (GM, s.73)

Elleri arkasında, *başı önüne eğik*, bastığı siyah kaplama taşlarına görmez bir dikkatle bakarak yavaş yavaş yürüdü. (EK, s.79)

Kolları sıvalı, ayakları çıplak, başında takke, hemen yukarı koştu. (EK, s.80)

Bizim *ölüsü kınalı* moruk daha caddeyi tutmadı mı? (YÖ, s.103)

Üstü başı perişan, siyah başlıklı *beli bükük* bir ihtiyar... yere ayaklarını basınca biraz doğruldu. (EK, s.111)

Bu muharebede *kasığı çıkık* diye askere almadılar. (YÖ, s.130)

Saraya *elleri bağlı* getirdiler. (EK, s.159)

1.2. Yükleme Grubu

KARAHAN’ın ifadesiyle “*Yükleme hâli, ismin cümle içindeki geçişli fiilden doğrudan etkilenmesi hâlidir.*”¹⁴⁷

GRÖNBECH’in görüşüne göre de “*yükleme hâli eki bir nesneye önem verildiği durumlarda kullanılır.*”¹⁴⁸

Yükleme hâli eki almış bir isim unsuruyla bir başka isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. Unsurlar tek bir kelime olabileceği gibi bir kelime grubu da olabilir. İlk isim unsuru yükleme hâli ekini taşır. Grupta vurgu ikinci unsur üzerindedir.

Hatice Hanım, köşkten hiçbir yere çıkmadığı için işi gücü *adamlarını teftişti*. (YÖ, s.5)

İşte kaç hafta oluyor, *kumandanının “Göndersdref Baronu Erasm Toflu beraber vurmak” teklifini havi* mektubunu, tekbaşına, Hadım Ali Paşaya götürmüştü. (EK, s.22)

¹⁴⁷ Leylâ Karahan, “Yükleme (accusative) ve İlgi (Genitive) Hâli Ekleri Üzerine Bazı Düşünceler”, *Üçüncü Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı*, 1996-Ankara, s. 605.

¹⁴⁸ K. Grönbech, *Türkçenin Yapısı*, Çev. M. Akalın, TDK Yay., Ankara 1995, s. 129.

Şahin oğlu İsmail Mirza, hile ile Ercişe girmiş, kaleyi yıkmış, kale muhafızı, padişahın o kadar sevdiği cihan pehlivanı İbrahim başını kestirmiş, sonra Ahlat ahalisini bin düzenle kandırmış, “Vire” ile *şehri terke* davet etmişti. (EK, s.53)

Hele *bir tanesinin iktidarını, ilmini de medhe* kalktım. (GM, s.63)

Bu zâlim, bir gün mutlaka bizim hududumuza da tecavüz edecek, *şark eyâletlerini zapta* kalkacaktı. (EK, s.63)

Bir gün nasılsa Kocamustafapaşaya, *Sümbülefendiyi ziyârete* gitmiş. (GM, s.150)

1.3. Yaklaşma Grubu

Yaklaşma (yönelme) hâli ekini alan bir isim unsurunun bir başka isim unsuru ile meydana getirdiği kelime grubudur. Unsurlar tek bir kelime olabileceği gibi bir kelime grubu da olabilir. İlk unsur yaklaşma hâli ekini taşır. Bu grup, isim-fiil, sıfat-fiil veya zarf-fiil gruplarından kısaltılmıştır. Grubun vurgusu ikinci unsur üzerindedir.

- *Bütün rahatsızlığınıza sebep* bu ökçelerdir, hanımefendi, dedi, onları çıkarın. (YÖ, s.6)

Elle yemek yalnız *ihtiyar kadınlara mahsus* olduğunu söyledim. (GM, s.9)

Dik yokuşlarda bile –*ata yardım* için- bir dakikacık olsun inmiyor, habire kamçıyı yapıştırıyor, yanından geçen çift atlı, narin, hafif paytonlarla yarışa kalkıyordu. (YÖ, s.10)

Bu bey, *onun cesaret ve kahramanlığına meftun*, ihtiyar, feleğin çemberinden geçmiş, eski bir askerdi. (EK, s.18)

Sen *tedaviye muhtaçsın!* (YÖ, s.25)

Bitleri öldürmek *cezâyâ lââyık* bir cinayettir. (BL, s.26)

Niçin uzun bir gençlik içinde *kadına, aşka, heyecana, muhabbete yabancı* yaşadım? (YÖ, s.30)

Milliyetler *ölmeğe mahkûm*du. (BL, s.31)

Eskiden *yalan yere yemin*, insanı olduğu yerde tutar, hiç kımıldatmaz, öldürürverirdi. (YÖ, s.44)

Amma “*ehline itaat* ibadetin en büyüğü” idi. (BL, s.48)

- Ciddî olalım Sütûde, dedim, seni *kendine hürmete* dâvet ederim. (YÖ, s.51)

Kazaya rızâdan başka ne çâre vardı? (EK, s.56)

Tavrı, *kümesine, tavuklara, bütün bahçeye tahakkümü*, çekilmez kurumu, bana o kadar tesir etmişti ki... (YÖ, s.61)

Hacmine müsavi yemekle artık doymuyordu. (GM, s.66)

Dimağının *meçhule tahammülü* yoktur. (YÖ, s.73)

Otele geldiğimiz zaman *yolculuğa mahsus* o sarhoşluğa benzeyen ağır uyku göz kapaklarımı büzüyordu. (YÖ, s.81)

Yanında *iki bine yakın* muharibi vardı. (EK, s.81)

Halbuki bizim en küçük bir köy hocamız bile *etnoğrafya hakikatine vâkıf*tır. (BL, s.102)

Bana, *büyük adamlara has* bir teklifsizlikle ismimi sordu. (YÖ, s.110)

*Bu mükâfata lââyık*sın. (EK, s.112)

Unutmadıkları şey *istikbâle aitti*. (EK, 115)

Türklerin kıyafetinde *teşrifata mugayir* bir şey var mı gibi dikkatle hepsini bir süzdü. (EK, s.129)

“*Racon*”a *muhalif* nefes bile almazdı. (YÖ, s.130)

Edebiyatımıza asrî bir diyaneti, *bugünkü felsefeye uygun* bir tasarrufu ilk defa sokan sen oldun. (BL, s.137)

O vakitler Türkelinde namı *dillere destandı*. (EK, s.149)

Fikrine, ümidine, arzusuna muhalif bir şeye rastgelince hemen bozulur. (EK, s.165)

Tasvirleri *fen adamlarına mahsus* mücerret tâbirlerle karıştı. (EK, s.168)

Ölülere mükâfat, dirilerin hâtırasıdır.” diyor. (EK, s.172)

Ve kendisi de *işte böyle bir esir olmağa namzett*i... (EK, s.185)

Bu şımarık çocuk *onun gönlüne hâkim*di. (GM, s.186)

1.4. Bulunma Grubu

Bulunma hâli ekini taşıyan bir isim unsuruyla ondan sonra gelen bir başka isim unsurunun oluşturduğu kelime grubudur. Unsurlar tek bir kelime olabileceği gibi bir kelime grubu da olabilir. Grubun vurgusu ikinci unsur üzerindedir.

Hatice Hanım, belki *günde on defa* iner, onu yapayalnız tenceresinin başında bulurdu. (YÖ, s.6)

Ömrümde ilk defa bir kadınla ciddî olarak konuşuyordum. (YÖ, s.22)

Elli koyunu bu çoban gezdirecek, elli koyunun verdiği kârdan *beşte biri* kendine ait olacaktı. (YÖ, s.89)

Fikrinde musır, cerbezeli, açıkgöz, tuhaf, şen bir adamdı. (YÖ, s.95)

İlmimiz bu meçhulün *yüz milyonda biri* bile değil... (YÖ, s.100)

Kırk yılda bir mahalleye de uğradı. (YÖ, s.103)

Günde iki defa, hepsini kaşağılayıp ayrı ayrı ovuyordum. (YÖ, s.131)

Şüphesiz Orhan gibi dâhiler *milyarlarda bir* doğardı. (BL, s.140)

Mektebin üst katında ailesiyle oturur, yer, içer, ancak *onbeş günde bir*, gâyet ehemmiyet vererek topladığı muallimin meclisinde görünürdü. (GM, s.158)

1.5. Uzaklaşma Grubu

Uzaklaşma (ayrılma, çıkma) hâli ekini taşıyan bir isim unsuruyla ondan sonra gelen bir isim unsurunun oluşturduğu kelime grubudur. Unsurlar tek bir kelime olabileceği gibi bir kelime grubu da olabilir. Grubun vurgusu ikinci unsur üzerindedir.

Artık *güzellikten mahrum* Avrupa binalarına, muazzam caddelere; tabiatı öldüren hendese çizgilerine kıymet veriyoruz... (GM, s.6)

Annemden kalma bir evim vardı. (BL, s.11)

- Evet, *herşeyden mahrum*. (YÖ, s.53)

Dimağımdan mustariptim. (YÖ, s.53)

On liradan ziyade veren olmadı. (YÖ, s.83)

Meşguliyetleri *başından aşkını*mış. (YÖ, s.110)

Esir olalı *kırk seneden ziyade* geçmişti. (EK, s.148)

Boynum *kıldan incedir*! (EK, s.157)

Belki *dört saatten ziyade* koşmuştu. (BL, s.175)

1.6. Vasıta Grubu

Vasıta eki alan bir isim unsurunun bir başka isim unsuru ile oluşturduğu kelime grubudur. İlk unsur vasıta ekini taşır. Bu kelime grubu, sıfat-fiil veya zarf-fiil grubundan kısalmıştır.

Ben bir taraftan *Medihanın hayâliyle meşgul*, onun sözlerini redde çalışıyordum. (YÖ, s.26)

Halbuki hepsinin zihni *başka şeyle meşguldü*. (BL, s.45)

- Elçilerin derecesi *maiyyetinin adediyle mütenasiptir*. (EK, s.126)

- Padişah, bizim prense: “*Benimle müsavisin!*” demek istiyor. (EK, s.127)

Hısım akrabasıyla de dargındı. (GM, s.168)

1.7. Çeşitli Kelime Grupları ve Cümlelerden Kısalmış Kısaltma Grubu

KARAHAN, kısaltma grupları bölümünün sonunda bazı örnekler vererek bunların isnat, yükleme, yaklaşma, bulunma, uzaklaşma ve vasıta grubu olmadıkları hâlde, çeşitli kelime grupları ve cümlelerden kısalmış birer kısaltma grubu olduklarını ifade eder.¹⁴⁹

Bizim bu bölümde yer verdiğimiz kısaltma grupları, uzaklaşma hâli eki alan bir isimle yaklaşma hâli eki alan bir isimden kurulan +DAn... +A yapısındaki “baştan aşağıya, iğneden ipliğe” gibi gruplarla ilki teklik üçüncü şahıs iyelik ekini, ikincisi de hem teklik üçüncü şahıs iyelik ekini hem de yaklaşma hâli ekini alan isimlerle kurulan +I... +InA yapısındaki “tamı tamına, kuruşu kuruşuna” gibi kelime gruplarıdır.

¹⁴⁹ Karahan, *age.*, s. 44.

1.7.1. “+DAn ...+A” Yapısındaki Kısaltma Grubu

Osman Nedim TUNA, “Türkçede Tekrarlar” başlıklı makalesinde “-DAn...-A” yapısındaki grupları üç bölüme ayırır: “a) Üye Adları ile Yapılanlar: *ağızdan ağza dolaş-, yürektekenden yüreğe ak-* b) Zaman Bildiren Sözler ile Yapılanlar: Bunlar genel olarak *azalma, çoğalma; iyileşme, kötüleşme* bildiren durumlarda kullanılır. *Yıldan yıla art-, gündendend güne zenginleş-* c) Çeşitli Sözlerden Yapılanlar: *içten içe kız-, açıktan açığa anlat- gibi*”¹⁵⁰

“/+DAn...+A/ Yapısına İlişkin” başlıklı makalesinde “*Türkçede öbekleşmiş tamlayıcılar içerisinde ikilemelerle en çok /+DAn...+A/ tamlayıcısı kullanılır*”¹⁵¹ diyen ve daha sonra bu konuda araştırmacıların görüşlerine yer veren SEV, bu yapıların da tıpkı ikilemelerde oluşturulan tamlayıcılarda olduğu gibi /+DAn...+A/ öbekleşmiş tamlayıcı kapsamında değerlendirilmesi gerektiği düşüncesindedir.

Koyu karanlık içinden, *uzaktan uzağa*, Şalgo burcundaki nöbetçilerin attıkları acı nârlar, acı köpek ulumaları işitiliyordu. (EK, s.26)

Müstakim Efendi, onu *tepeden turnağa* süzdü. (GM, s.48)

İnceden inceye tahkikat yapıldı. (EK, s.90)

Doğrudan doğruya Topala çatmaya da hâcet yok. (GM, s.95)

1.7.2. “+I... +InA” Yapısındaki Kısaltma Grubu

Cephaneliğimiz *ağzı ağzına* barut dolu. (EK, s.42)

Kalabalık meydan üç yüz Türkle *ağzı ağzına* dolmuş gibiydi. (EK, s.128)

Gâvur Ali, o günü *boşu boşuna* bütün meraları dolaştı, koyunlarını aradı. (GM, s.178)

¹⁵⁰ Osman Nedim Tuna, “Türkçede Tekrarlar”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C:3, S: 1-2, İstanbul, 1948-49, s. 444.

¹⁵¹ Gülsel Sev, “/+DAn...+A/ Yapısına İlişkin”, *Türkoloji Dergisi*, C: XV, S: 1, Ankara, 2002, s. 250.

2. KISALTMA GRUPLARININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ

2.1. İsnat Grubunun Sıfat Tamlamasının Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Bahusus bizim gibi *başı yorgun adamlar* için... (YÖ, s.47)

Divândan benim aklıma böyle *gözü pek bir adam* gelmiyor. (EK, s.62)

Verdiği haber, koca bir köyün *sütübozuk bir faizciyle* şehrdenh yabancı bir Rumun malı oluşu hepsinin kalbine zehirli bir hançer gibi tesir etmişti. (BL, s.160)

2.2. Uzaklaşma Grubunun Sıfat Tamlamasının Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Azrailin kanadından kopma kanlı bir tüy kadar hafif olan bu müthiş bez içinde işte hayatı duruyordu. (EK, s.16)

Yoksa *milliyet gibi vahşet ve karanlık zamanından kalma bir müesseseye* bağlanan bir cemaatin ruhile, idaresile hareket eden, kendi arzularını unutan bir adam asla insan addolunamazdı ve bu “insan addolunamayan güruh” halkı kendilerine benzetmiye çalışıyor, “Turan, Turan, Turan” diye tehlikeli bir gürültü koparıyordu. (BL, s.30/31)

Hayâlini unuttuğu *karlardan beyaz karısı* acaba hâlâ sağ mıydı? (EK, s.149)

Babasından kalma küçük bir iradı vardı. (EK, s.183)

2.3. Yükleme Grubunun Edat Grubunun İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Matlûbe, aynı *öpme âyini*ni *icrâdan sonra*, yeşil bohçalı kitabı, duvardaki çiviye astı. (YÖ, s.44)

Karaktersizliklerini bütün dünyaya ilân için mütemadiyen yeni yeni cemiyetler kuruyorlar. (GM, s.82)

O kadar terakkiyi severdi ki, *halkın mâzî ile hiçbir alâkası kalmamasını temin için* bütün Çinin eski kitaplarını, eski kütüphânelerini yaktırmıştı. (GM, s.133)

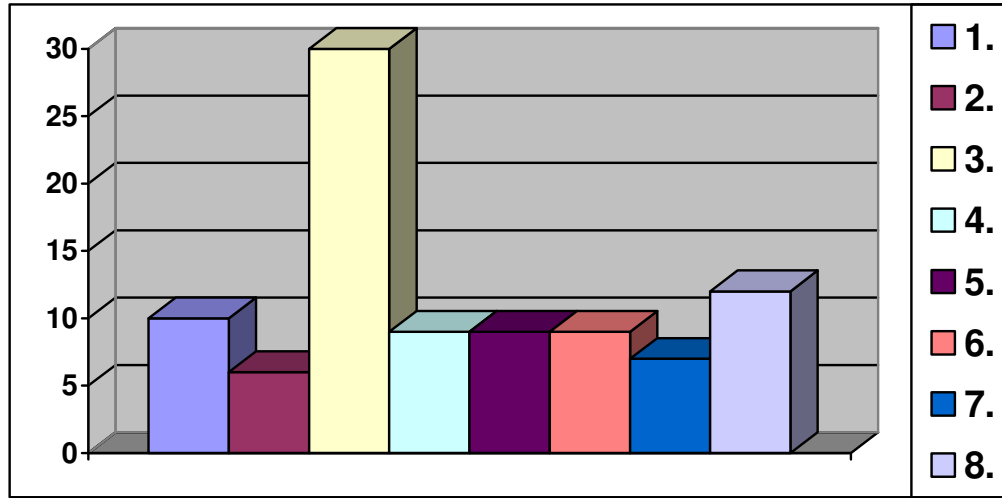
Şiddetle acıkan karnımı bol yumurta ve kızarmış tavukla doyurmuş ve *hazmını tesri' için* sağ tarafıma uzanarak hummalı, hakikatten baid, fakat tatlı hülyalara dalmıştım. (GM, s.129)

2.4. Yükleme Grubunun Zarf-fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Dünyanın en rahat vaziyeti bağdaş kurmak olduğunu iddiaya başlarken sofradan kalktık. (GM, s.9)

14. Çizelge: Çalışmamızda örnek olarak verilen kısaltma gruplarının dağılımı

YAPISI	SAYISI	ORANI
1. İsnat Grupları	10	% 10,9
2. Yükleme Grupları	6	% 6,5
3. Yaklaşma Grupları	30	% 32,6
4. Bulunma Grupları	9	% 9,8
5. Uzaklaşma Grupları	9	% 9,8
6. Vasıta Grupları	9	% 9,8
7. Çeşitli kelime grupları ve cümlelerden kısaltmış kısaltma grupları	7	% 7,6
8. Kelime grupları içindeki yerine göre verilen kısaltma grupları	12	% 13
TOPLAM	92	

Çalışmamızda, Karahan'ın tasnifi doğrultusunda 7 kısaltma grubu incelendi. Kısaltma grupları, kelime grupları içindeki yerine göre ayrıca verildi. İncelenen hikâyelerde en fazla yaklaşma grubuna rastlandı. İncelemede toplam 92 kısaltma grubu örneği verildi.

SONUÇ

Bu çalışmada, edebiyatımızda önemli bir yere sahip olan Ömer SEYFETTİN'in dört hikâye kitabındaki toplam 69 hikâye kelime grupları bakımından incelendi.

Hikâyeler üzerinde inceleme yapılırken “*Ufuktan kırk elli mızrak boyu yükselmiş yakıcı güneşin beyaz keten tenteden süzülen ince, görünmez huzmeleri, sık kıvrırcık kirpiklerini, kavuniçi başörtüsünün altın pullarını, erguvânî yeldirmesinin hareli kıvrıntılarını yaldızlıyor, arabanın mavi ipek perdelerini hiçbir rüzgâr kımıldatmıyordu.*” (YÖ, s.9) gibi uzun ve bir hayli kelime grubu ihtiva eden cümlelere de rastlandı. Ancak bu tür cümlelerin bile son derece anlaşılır ve bir müzik parçasının ritmi gibi ahenkli olduğuna, okuyucusunu hiç sıkmadığı gözlemlendi. “*Ses ciğerlerde biriken havanın boğaza çarpması demektir.*” (GM, s.38) gibi gayet sade bir anlatımla tanım yapılan cümlelerde, “*- Herkes deli olduktan sonra, birkaç kişinin aklına lüzum yoktur!..*”. (GM, s.136) gibi veciz sözlerde, “*Ben öleceğim de o dünyaya kazık mı diyecek!*” (BL, s.165)- “*Bütün İstanbul sevinçten taşıyor, kabına sığamıyordu.*” (BL, s.132) gibi içinde deyimlerimizin geçtiği cümlelerde adeta “dilnin tadına varıldı” denilebilir.

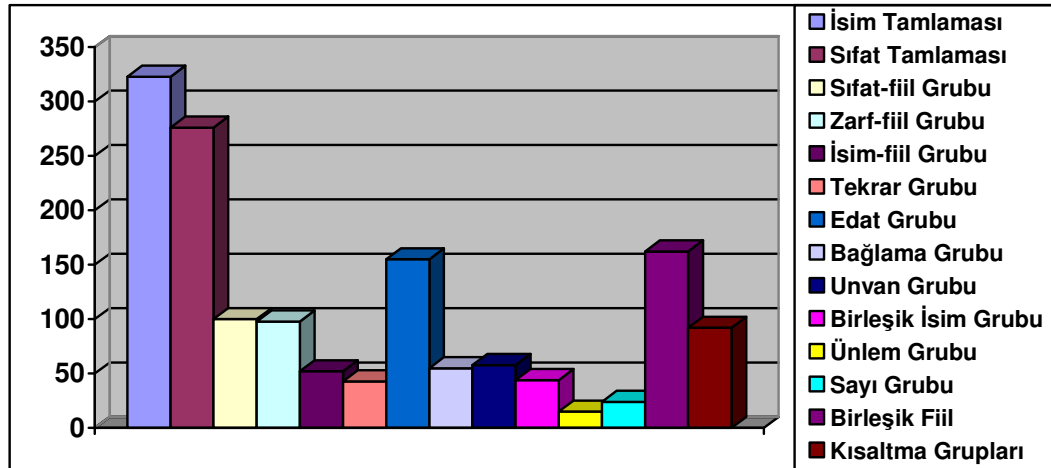
Çalışmada Ömer Seyfettin'in mecazlara, süslü ve sanatlı sözlere, yapmacık ifadelere pek yer vermediği; sade, açık bir üslubunun olduğu; atasözlerini, deyimleri, halk deyişlerini sıkça kullandığı görüldü.

Bu bölümde, hikâyelerdeki kelime gruplarının genel dağılımı da çizelge üzerinde gösterildi. İncelemede toplam 1482 kelime grubu örneği verildi. Bazı cümlelerde, aynı yapıda birden fazla kelime grubu bulunduğu ve bunlar ayrı ayrı değerlendirildiği için örnek cümle sayısı 1360 oldu.

Usta yazarlarımızın kaleminden çıkan eserler üzerinde incelenen kelime grupları ile ilgili çalışmalar, hem hikâyelerin dil ve anlatımının farklılığını hem de kelime gruplarının dilimize nasıl bir anlatım güzelliği kattığını görme adına büyük önem taşımaktadır. Ayrıca bu tarz çalışmaların, ortaöğretim ve yükseköğretimdeki dil bilgisi derslerinde de kullanılabilecek olması Türkçemiz için bir kazançtır.

15. Çizelge: İncelememize esas olan kelime gruplarının genel dağılımı

ADI	SAYISI	ORANI
İsim Tamlaması	320	% 21,6
Sıfat Tamlaması	276	% 18,5
Sıfat-fiil Grubu	97	% 6,8
Zarf-fiil Grubu	98	% 6,5
İsim-fiil Grubu	51	% 3,4
Tekrar Grubu	43	% 2,8
Edat Grubu	154	% 10,4
Bağlama Grubu	48	% 3,7
Unvan Grubu	58	% 3,9
Birleşik İsim Grubu	44	% 2,9
Ünlem Grubu	15	% 1
Sayı Grubu	24	% 1,6
Birleşik fiil	162	% 10,8
Kısaltma Grupları	92	% 6,1
TOPLAM	1482	

Çalışmamızda, tabloda da görüldüğü üzere, en fazla örnek cümle isim ve sıfat tamlamaları için verildi. Bunları edat grupları ve birleşik fiiller izledi. En az örnek verdiğimiz kelime grubu ise ünlem grubu oldu.

İncelemeye aldığımız eserlerde her bir kelime grubuyla ilgili örnek cümleye rastlandı. Bu da Ömer SEYFETTİN'in güçlü anlatımının, ifade zenginliğinin bir göstergesidir.

KAYNAKÇA

- ACARLAR, Kevser**, “‘Olmak’ Fiilinin Özellikleri”, *Türk Dili Dergisi*, XX, 216, Eylül 1969, s. 714-718.
- , “Çıkma Durumunda (‘den’ halinde) Sözcüklerin Tümcede Türllü Kullanılışları”, *Türk Dili Dergisi*, XXIV, 235, Nisan 1971, s. 34-37.
- ACAROĞLU, Türker**, “Ömer Seyfeddin”, *Ülkü*, 3. Seri, S: 18, 1948, s. 10-12.
- AÇIKGÖZ, Halil – YELTEN, Muhammet**, *Kelime Grupları*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi, 2005.
- AKBAYIR, Sıddık**, *Cümle ve Metin Bilgisi*, Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2006.
- AKSAN, Doğan**, *Türkçenin Gücü*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 1987.
- AKTAŞ, Şerif ve diğerleri**, *Lise Dil ve Anlatım 9*, Ankara: Bilge Ders Kitapları Yay., 2005.
- ATABAY, Neşe – KUTLUK, İbrahim – ÖZEL, Sevgi** (Yöneten ve Yayına Haz. : Doğan Aksan), *Sözcük Türleri*, Ankara: TDK Yay., 1983.
- BALTACIOĞLU, İsmayıl Hakkı**, “Ömer Seyfettin”, *Türk Dili*, C: 1, S: 7, Nisan 1952, s. 402-404.
- BANGUOĞLU, Tahsin**, *Türkçenin Grameri*, Ankara: TDK Yay., 2004.
- BAYRAKTAR, Nesrin**, *Türkçede Fiilimsiler*, Ankara: TDK Yay., 2004.
- BİLGEGİL, M. Kaya**, *Türkçe Dilbilgisi*, Ankara: Dergâh Yay., 1963.
- BOLULU, Osman**, “Türkçede Eklerin Önemi ve -Den Eki”, *Türk Dili Dergisi*, Yıl: 4, C: 4, S: 23, Mart 1991, s. 40-43.
- CEMİLOĞLU, İsmet**, *Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme*. Ankara:TDK Yay., 2001.
- DENY, Jean**, *Türk Dili Grameri*, çev. A. Ulvi Elöve, İstanbul, 1943.
- DİZDAROĞLU, Hikmet**, *Türkçede Fiiller*, Ankara: TDK Yay., 1963.
- DOĞAN, İsmail**, *Türk Dili*, Rize: Akademi Yay., 2000.
- EDİSKUN, Haydar**, *Türk Dilbilgisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1996.
- EKER, Süer**, *Çağdaş Türk Dili*, Ankara: Grafiker Yay., 2005.
- EMRE, Ahmet Cevat**, *Türk Dilbilgisi*, İstanbul: TDK Yay., 1945.
- ENGİNÜN, İnci**, “Ömer Seyfeddin’in Dil Konusundaki Görüşleri”, *Türk Dili*, C: XLVIII, S: 386, Şubat 1984, s. 65-76.

- ERCİLASUN, Ahmet B.**, *Kutadgu Bilig Grameri –Fiil-*, Ankara: 1984.
- ERGİN, Muharrem**, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Basın/Yayın/Tanıtım, 1993.
- ERTOP, Konur**, “Ömer Seyfettin, çağının gerçeklerini halkımıza ve öz kaynaklarımıza dayanan anlatımla verdi”, *Milliyet Sanat Dergisi*, S: 320, Nisan 1979, s. 8-9.
- GEMALMAZ, Efrasiyap**, “Türkçede İsim Tamlamalarının Derin Yapısı”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S: 4, Erzurum 1996, s. 165-172.
- GENCAN, Tahir Nejat**, *Dilbilgisi*, Ankara: TDK Yay., 1979.
- GÖKŞEN, Enver Naci**, “Çıkma Durumu (-den) ve Kapsamı”, *Türk Dili Dergisi*, XXX, 279, Aralık 1974, s. 973-978.
- GÖZLER, H. Fethi**, “Ömer Seyfettin ve Gençlik”, *Millî Kültür*, C: 6, S: 48, 1985, s. 45-49.
- GRÖNBECH, K.**, *Türkçenin Yapısı*, Çev. M. Akalın, TDK Yay., Ankara 1995.
- GÜREL, Zeki**, *Ömer Seyfettin*, Ankara: Alternatif Yay., 2002.
- HACİEMİNOĞLU, Necmettin**, *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller*, İstanbul: Kültür Bak. Yay., 1991.
- , *Türk Dilinde Edatlar*, İstanbul: MEB Yay., 1992.
- HATİBOĞLU, Vecihe**, *İkileme*, Ankara: TDK Yay., 1971.
- , *Türkçenin Sözdizimi*, Ankara: DTCF Yay., 1982.
- HENGİRMEN, Mehmet**, *Türkçe Dilbilgisi*, Ankara: Engin Yay., 1998.
- KABAKLI, Ahmet**, *Türk Edebiyatı*, C: 3, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yay., 1994.
- KANSU, Ceyhun Atuf**, “Ömer Seyfettin”, *İlgaz*, S: 104, 1970, s. 3-4.
- KAPLAN, Mehmet**, *Hikâye Tahlilleri*, İstanbul: Dergâh Yay., 1994.
- KARAHAN, Leylâ**, *Türkçenin Söz Dizimi*, Ankara: Akçağ Yay., 1995.
- , “Yükleme (accusative) ve İlgi (Genitive) Hâli Ekleri Üzerine Bazı Düşünceler”, *Üçüncü Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı*, Ankara, 1996, s. 605-611.
- KARAÖRS, Metin**, *Karşılaştırmalı Şekil ve Cümle Bilgisi*, Ankara: Akçağ Yay., 2005.
- KORKMAZ, Zeynep**, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yay., 1992.

- , *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara: TDK Yay., 2003.
- , “uçun ~ üçün ~ için v.b. Çekim Edatlarının Yapısı Üzerine”, *TDAY Belleten*, 1961, s. 31-35.
- , “Türkçede Birleşik Fiiller ve Anlam Kaymaları”, *Türk Dili*, S: 559, Temmuz 1998, s. 3-14.
- , “Bağlaçlar ve Türkiye Türkçesindeki Oluşumları”, *Türk Dili*, S: 638, Şubat 2005, s. 118-125.
- LEVEND, Âgâh Sırrı**, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1949.
- MANSUROĞLU, Mecdut**, “Türkiye Türkçesinde Birleşim ve Yazılışları Üzerine”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul: İstanbul Üniv. Edebiyat Fak., C: 8, 1 Kasım 1958, 28-43.
- NAYIR, Yaşar Nabi**, *Ömer Seyfettin -Yaşamı, Sanatı, Yapıtları-*, İstanbul: Engin Yayıncılık, 1997.
- ÖNER, Mustafa**, “Türkçede Edatlı (Sentaktik) İsim Çekimi”, *Türk Dili*, S: 565, Ocak 1999, s. 10-18.
- ÖZÇELİK, Sadettin**, “Tasvir Fiillerinde Kullanılan Ekler Üzerine”, *Türk Dili*, S: 610, Ekim 2002, s. 820-824.
- PAÇACIOĞLU, Burhan**, *Türk Dili Dersleri*, Ankara: Cumhuriyet Üniversitesi Yay., 1987.
- PEKİN, Nermin**, “Ömer Seyfeddin ve Türkçe’nin Sâdeleşmesi”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, Yıl: 2, S: 1, 1973, s. 55-59.
- SADOĞLU, Hüseyin**, *Türkiye’de Ulusçuluk ve Dil Politikaları*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., 2003.
- SAVRAN, Hülya**, “Bir İsim ile Bir Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller Üzerine Yeni Görüşler”, *Türk Dili*, S: 596, Ağustos 2001, s. 140-142.
- SEV, Gülsel**, *Etmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller ve Tamlayıcılarla Kullanılışı*, Ankara: TDK Yay., 2001.
- , *Türkiye Türkçesinde /-mA/ Olumsuzluk Ekiyle Kalıplaşmış Birleşik Fiiller*, İstanbul: Beta Basım A.Ş., 2004.
- , “/+DAn...+A/ Yapısına İlişkin”, *Türkoloji Dergisi*, C: XV, S: 1, Ankara, 2002, s. 247-259.

-----, “Dede Korkut Hikâyelerinde Unvan Grupları”, *İlmî Araştırmalar*, S: 21, 2006, s. 167-182.

SEYFEDDİN, Ömer, *Seçme Hikâyeler I*, İstanbul: MEB Yay., 1997.

-----, “Türkçeye karşı Enderunca”, *Türk Sözü*, Nu. 4, 1 Mayıs 1330 / 14 Mayıs 1914, s. 25-27.

-----, “Yeni Lisan”, *Genç Kalemler*, C: II, Nu. 1, 11 Nisan 1327, s. 1-3.

TANSEL, Fevziye Abdullah, “Ömer Seyfeddin’in Gözden Kaçan Şiirleri ve İğreti Bir Adı: F. Nezihi”, *Türk Kültürü Araştırmaları*, 17-21, 1983, s. 259-269.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri, *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., 1977.

TUNA, Osman Nedim, “Türkçede Tekrarlar”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C:3, S: 1-2, İstanbul, 1948-49, 429-447.

ÜSTÜNER, Ahad, *Anadolu Ağızlarında Sıfat-Fiil Ekleri*, Ankara: TDK Yay., 2000.

ÜSTÜNOVA, Kerime, “Ad Tamlaması-İyelik Öbeği Ayrımı”, *Türk Dili*, S: 641, Mayıs 2005, s. 418-425.

Yazım Kılavuzu, Ankara: TDK Yay., 2005.

YENER, Cemil, “Ömer Seyfettin’in Öykücülüğüne Toplu Bir Bakış”, *Türk Dili*, Yıl: 32, S: 286, Temmuz 1975, s. 44-53.

YÖNTEM, Ali Canip, *Ömer Seyfettin*, İstanbul, 1947.

ÖZ GEÇMİŞ

Adı Soyadı: Yahya YÜCE

Sürekli Adresi: İzzet Baysal Anadolu Lisesi Lojmanı B Blok No: 2 BOLU

Doğum Yeri Ve Yılı: Sultandağı – 1978

Yabancı Dili: İngilizce

İlköğretim: Bolu / Mengen Atatürk İlkokulu - 1989

Ortaöğretim: Bolu / Mengen İmam-Hatip Lisesi - 1994

Lisans: Ondokuz Mayıs Üniversitesi – 1999

Yüksek Lisans: Abant İzzet Baysal Üniversitesi – 2006

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Bilim Dalı: Türk Dili

Yayımları:

Çalışma Hayatı: 1999 Eğitim-Öğretim Yılında Zonguldak / Devrek İstiklâl

İlköğretim Okulu Türkçe Öğretmenliği

1999-2003 Yılları Arasında Zonguldak Merkez Ayvatlar

İlköğretim Okulu Türkçe Öğretmenliği

2003-2006 Yılları Arasında Bolu Canip Baysal Lisesi Türk Dili ve

Edebiyatı Öğretmenliği

2006-2007 Eğitim-Öğretim Yılından itibaren Bolu İzzet Baysal

Anadolu Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği

